

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO

IM. GENERAŁA BRONI
KAROLA ŚWIERCZEWSKIEGO

INSTYTUT DYDAKTYKI WOJSKOWEJ

JAWNE
POUFNE

Egz. nr 2

Zespołowa rozprawa doktorska

na temat:

Wybrane problemy systemu kształcenia
nowoczesnego dowódcy inżyniera artylerii
w Wyższej Szkole Oficerskiej Wojsk
Rakietowych i Artylerii im. gen. J. Bema
w latach osiemdziesiątych

Część I

Płk dypl. Ryszard URLIŃSKI

Model kształcenia dowódcy
inżyniera artylerii w Wyższej
Szkole Oficerskiej Wojsk
Rakietowych i Artylerii
im. gen. J. Bema w świetle potrzeb
w latach 1980 - 1990

11764

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO

IM. GENERAŁA BRONI
KAROLA ŚWIERCZEWSKIEGO

INSTYTUT DYDAKTYKI WOJSKOWEJ

JAWNE
~~POUFNE~~

Egz. nr 2

Zespołowa rozprawa doktorska

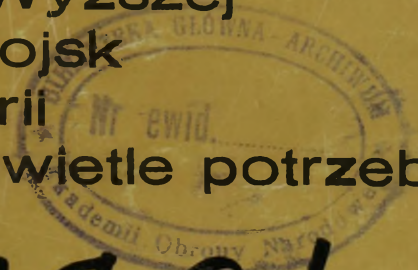
na temat:

Wybrane problemy systemu kształcenia
nowoczesnego dowódcy inżyniera artylerii
w Wyższej Szkole Oficerskiej Wojsk
Rakietowych i Artylerii im. gen. J. Bema
w latach osiemdziesiątych

Część I

Płk dypl. Ryszard URLIŃSKI

Model kształcenia dowódcy
inżyniera artylerii w Wyższej
Szkole Oficerskiej Wojsk
Rakietowych i Artylerii
im. gen. J. Bema w świetle potrzeb
w latach 1980 - 1990

11764

~~JAWNE~~

Egz.nr .?.

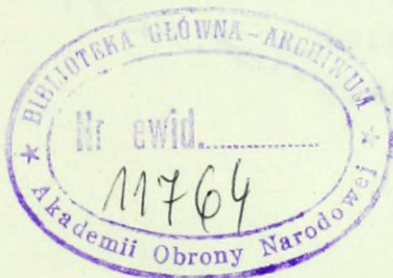
Przechl. Prot. 320/21.03.95

ZESPOŁOWA ROZPRAWA DOKTORSKA
na temat: WYBRANE PROBLEMY SYSTEMU KSZTAŁCENIA
NOWOCZESNEGO DOWÓDCY INŻYNIERA ARTY-
LERII WSOWRIA W LATACH OSIEMDZIESIĄ-
TYCH

Część I - płk dypl. Ryszard URLINSKI

MODEL KSZTAŁCENIA DOWÓDCY INŻYNIERA
ARTYLERII WSOWRIA im.gen.Józefa BEMA
W ŚWIETLE POTRZEB W LATACH 1980-1990

Opracowana pod kierownictwem naukowym
płk prof.dr hab.Jerzego ZAKRZEWSKIEGO

1. Prekonvencie plus metode

2. Model osobny, a model kolektivy
s. 66 a tydur

3. Zaobuhovani, i me me vrozivovani

2/ s. 62 - Model, a to uzny

3/ Isdy, i ucuvstevneni
mudrci vime, a me v ucelu

Metody - s. 69, 70, 71, 72
Masa pytan - ber vrazdnice
deri vyznace

Brak varntatu
rozlozave

Terminoloji brak, stid s. 77

CZĘŚCI PRACY

=====

1. płk dypl. Ryszard URLIŃSKI - Wprowadzenie
2. płk dypl. Ryszard URLIŃSKI - Model kształcenia dowódcy inżyniera artylerii w WSOWRiA im. gen. J. Bema w świetle potrzeb w latach 1980-1990
3. płk mgr Edward SZUMER - Doskonalenie procesu kształcenia w WSOWRiA im. Gen. J. Bema w świetle potrzeb w latach 1980-1990
4. płk dypl. Franciszek WÓDKA - Kształcenie dowódcy inżyniera wojsk rakietowych i artylerii w zakresie przedmiotu taktyki
5. płk mgr inż. Czesław PAWLUS - Kształcenie techniczne dowódcy inżyniera artylerii w WSOWRiA im. gen. J. Bema w świetle potrzeb w latach 1980-1990.

SPIS TREŚCI

=====

	Strona
W P R O W A D Z E N I E	I-X
W S T Ę P	3
I. WPROWADZENIE W PROBLEMATYKĘ BADAN	5
1. Charakterystyka badanego problemu	5
2. Pytania badawcze	13
3. Metody i narzędzia badawcze, teren badań	16
A. Badanie dokumentów dydaktycznych	17
B. Badanie opinii	18
C. Eksperyment dydaktyczny	19
4. Opis przeprowadzonych badań	21
II. ANALIZA KSZTAŁCENIA DOWÓDCY INŻYNIERA ARTYLERII WSOWRIa W ŚWIETLE PROGNOZ ROZWOJOWYCH W TECHNI- CE BOJOWEJ WOJSKA	23
1. Prognozy rozwoju i jakościowych zmian w technice bojowej wojska	24
2. Zadania postawione WSOWRIa w zakresie kształcenia dowódcy inżyniera artylerii	36
3. Realizacja zadań kształcenia dowódcy inżyniera artylerii przez WSOWRIa	40
4. Niedociągnięcia procesu dydaktycznego, ich przyczyny i źródła	48
III. UDOSKONALONY MODEL KSZTAŁCENIA DOWÓDCY INŻYNIERA ARTYLERII WSOWRIa	56
1. Przyjęte założenia doskonalenia modelu kształcenia	56
2. Ogólna charakterystyka zawodowa dowódcy plutonu-baterii, absolwenta WSOWRIa i pożądane cechy jego osobowości	58
3. Proponowany udoskonalony model kształce- nia	69
A. Rozwinięcia zadań kształcenia	71
B. Poprawienie struktury programu kształ- cenia	76
C. Wzbogacenie metod i środków kształcenia	82
4. Doskonalenie struktur organizacyjnych	87
IV. UWAGI KOŃCOWE	92
Załączniki, aneksy, ankiety, bibliografia	

W P R O W A D Z E N I E

"... o stanie wojska decyduje kadra, a o kadrze decyduje szkolnictwo. A więc szkolnictwo to klucz do sprawy".

gen.armii Wojciech JARUZELSKI

Burzliwy rozwój naukowo-techniczny, który jak nigdy dotąd daje się odczuć w uzbrojeniu i wyposażeniu armii, stawia wyższym szkołom oficerskim jakościowo nowe zadania, którym uczelnie powinny sprostać, chcąc nadal spełniać funkcję kształcenia i przygotowania niezbędnych dla wojska kadr.

Zadania niełatwe, zważywszy, że istniejący model szkolnictwa wojskowego ukształtowany po drugiej wojnie światowej, na ogół zdaje egzamin i dość dobrze przygotowuje potrzebne wojsku kadry. Staje się on jednak coraz bardziej dysfunkcyjny względem "nowych ról i potrzeb" wyznaczanych szkolnictwu wyższemu.^{1/} Ze względu na rozszerzający się zakres wiedzy, dokonujące się przeobrażenia w treściach kształcenia i konieczność przystosowania do nowych warunków będą musiały spełniać coraz trudniejsze zadania. Dla oficera z wyższym wykształceniem nie wystarczy być tylko "rzemieśnikiem" poprawnie wykonującym ciążące na nim obowiązki służbowo-zawodowe. Oficer w dobie dokonującej się rewolucji naukowo-technicznej wraz z wysokimi kwalifikacjami zawodowymi, powinien wynieść ze szkoły ukształtowane, pożądane cechy osobowości "twórczej, ideowej i aktywnej" oraz rozbudzoną i pogłębioną motywację zawodową. WSOWRiA o obecnym profilu kształcenia, uczelnia nastawiona głównie na kształ-

1/ technologia kształcenia i jej uwarunkowania Instytut Polityki Naukowej i Szkolnictwa Wyższego. PWN, Warszawa 1976.

łczenie praktyczne, nie jest w stanie przygotować takiego oficera.

W ostatnich latach zagadnienia kształcenia współczesnego oficera znajdują pewne odbicie w publicystyce wojskowej na łamach "Myśli Wojskowej", "Wojska Ludowego", "Przeglądu Wojsk Lądowych" i "Żołnierza Wolności", ale stanowią tylko skromny przyczynek do sprawy, która zasługuje na szersze potraktowanie i naukowe uogólnienie. Pierwsze kroki uczyniła już Akademia Sztabu Generalnego, opracowując "Wzorowy system przygotowania nowoczesnego dowódcy" /Warszawa 1975/, które rozszerzono i pogłębiono dodatkowymi badaniami w 1976 r. Wymienione opracowanie ujmuje wszechstronnie problematykę przygotowania nowoczesnego dowódcy na tle rysującej się sytuacji oświatowej w kraju /reforma oświaty/ i rewolucji naukowo-technicznej. Traktuje jednak w ogóle o kształceniu oficera dowódcy, zwłaszcza na poziomie akademickim, akcentując tylko problematykę WSO. Wiele nowego do problematyki WSO wnoszą protokoły posiedzeń RW MON, Zespołu MON i RW SZW oraz wynikające z nich ustalenia i wytyczne. Ostatnio Sztab Generalny wydał dwa dokumenty: "Koncepcja rozwoju wyższego szkolnictwa wojskowego na lata 1976-1980 oraz główne kierunki perspektywicznej działalności w tej dziedzinie" /MON, Warszawa 1976/ i "Program działania w zakresie doskonalenia i rozwoju wyższego szkolnictwa wojskowego w latach 1976-1980 oraz w dziesięcioleciu 1981-1990" /MON, Warszawa 1977/, które ujmują całościową problematykę WSO, wszechstronnie ją rozpatrują i ustalają terminy wykonania niektórych przedsięwzięć. Nie jest to jednak równoznaczne z rozwiązaniem wszystkich problemów przed którymi stoją WSO.

Odpowiadając na zapotrzebowanie środowiskowe WSOWRiA, a także kierując się ogólną potrzebą dokonania analizy kształcenia podchorążych WSO w świetle potrzeb w latach 1980-1990, podjęliśmy zespołową pracę badawczą na temat: "Wybrane problemy systemu kształcenia nowoczesnego dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA w latach osiemdziesiątych". Przez system kształcenia rozumiemy zespół składników powiązanych wzajemnie przez zachodzące w nich współzależne procesy, uwarunkowane celami i możliwościami systemu.

Temat pracy wskazuje, że autorzy zajmują się tylko niektórymi problemami wchodzącymi w zakres systemu kształcenia podchorążych WSOWRiA. Ale zdaniem autorów - na tyle ważnymi, że mogą one w zasadniczy sposób podnieść poziom wykształcenia absolwentów WSOWRiA.

W pracy proponujemy, w ramach doskonalenia, częściowe zmiany systemowe, czyli tak zwaną "średnią reorganizację" ustaloną przez ministra obrony narodowej na posiedzeniu Zespołu MON w dniu 21.05.1976 r. i przewidywaną w latach 1981-1985. Chodzi nam o usprawnienie funkcjonowania modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA, aby spełniał on lepiej osiągnięcie założonych celów i zadań kształcenia.

Uwzględniając hierarchię potrzeb, wybraliśmy trzy jednostkowe tematy badawcze dotyczące:

- modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA im.gen.J.Bema w świetle potrzeb w latach 1980-1990;

- doskonalenia procesu kształcenia podchorążych WSOWRiA;

- metodyki nauczania przedmiotów profilujących /wiodących/, dotyczących taktyki artylerii i techniki.

Motywy, jakie złożyły się na podjęcie tematu, można by sprowadzić do:

- uwzględniania w perspektywie potrzeb związanych z postępem naukowo-technicznym i jakościowymi zmianami w technice bojowej wojska;
- znalezienia właściwych rozwiązań dla WSOWRiA w związku z reformą oświaty w kraju /dziesięciolatka/;
- zbadania przyczyn /źródeł/ występujących niedociągnięć w procesie dydaktyczno-wychowawczym;
- określenia charakterystyki zawodowej dowódcy plutonu-baterii i pożądaných cech osobowości absolwentów WSOWRiA;
- usprawnienia procesu kształcenia podchorążych WSOWRiA.

WSOWRiA im.gen.J.Bema stanowi jedno z wielu ogniw kształcenia kadr oficerskich, lecz ogniwo liczące się w edukacji oficera. Artyleria, to przede wszystkim ogień /dziś także jądrowy/, który zawsze odgrywał i nadal odgrywa decydującą rolę na polu walki. Podjęta tematyka kształcenia podchorążych WSOWRiA jest ważna nie tylko dla wojsk raketowych i artylerii, ale także dla wojska w ogóle, a uzyskane wyniki badań powinny naświetlić aktualny stan kształcenia podchorążych, jego możliwości i perspektywy.

Literatura przedmiotu badań traktuje wprawdzie o interesującej nas problematyce: "Perspektywiczny model studiów w szkolnictwie wojskowym" /Inspektorat Szkolenia 1974/, a także wspomniane już opracowanie ASG i dwa dokumenty Sztabu Generalnego, jednak ujmuje ją częściowo w kategoriach ogólnych. Jedynie "we wzorowym systemie przygotowania nowoczesnego dowódcy" szczegółowiej jest rozpatrywana problematyka WSO, ale i to wydawnictwo nie zajmuje się zakresem, treściami kształcenia ani modelem kształcenia w WSO.

Na temat wojskowego szkolnictwa wyższego wypowiadało się wielu autorów na łamach czasopism wojskowych. Gen. bryg. dr hab. L. DUDEK i płk prof. dr hab. J. BOGUSZ w artykule "Problemy pedagogizacji kadry w wyższych szkołach wojskowych" /MW nr 5/74/ omawiają przygotowanie pedagogiczne wojskowych nauczycieli akademickich. Postulują pewne, wydaje się niezbędne rozwiązania, mogące poprawić istniejący stan i podnieść jakość przygotowania pedagogicznego kadry nauczającej w WSO. Ci sami autorzy wcześniej /MW, nr 2/74/ omówili także główne kierunki reform w szkołach wyższych.

Płk doc. dr E. WISNIEWSKI w artykule: "Niektóre aspekty celu i perspektywy kształcenia słuchaczy w Akademii Sztabu Generalnego WP" /MW, nr 8/76/ przedstawia dość ciekawy pogląd, że w roli szkoły wyższej "decyduje fakt, jakiego rodzaju zasobu i poziomu wiedzy oraz kwalifikacji wymaga zawód". Odpowiada dlaczego WSO powinny być "szkołami zawodu", a także "kogo, dla kogo i jak" ma kształcić ASG. Są to bardzo sugestywne i przekonujące wywody, z którymi trudno się nie zgodzić.

Płk prof.dr hab. J. KACZMAREK w artykule: "Wojskowe szkolnictwo typu dowódczo-sztabowego" /MW nr 9/76/ omawia funkcję współczesnej szkoły wyższej, jaką powinna ona spełniać, tj. szkolić oficera "na dziś" i "na jutro", uzasadnia postawioną tezę i konkluduje: "szkoleniem na jutro" powinny się zająć WSO i ASG, natomiast "szkoleniem na dziś" - kursy doskonalenia oficerów. Mówiąc o zmianach jakościowych w wojskowym szkolnictwie wyższym, proponuje trzy etapy ich wprowadzenia: w latach 1976-1980, 1981-1985 i 1986-1990. Zarówno przeprowadzona przez autora analiza, jak i ocena aktualnej sytuacji oraz wnioski dotyczące wojskowego szkolnictwa wyższego są uzasadnione i zasługują na uwagę, ponieważ dotyczą bardzo żywotnych problemów wojska.

Płk prof.dr hab. J. ZAKRZEWSKI w artykule: "Dydaktyka innowacyjna w wyższej szkole wojskowej" /MW nr 10/76/ omawiając zmiany zachodzące w ostatnich latach w wyższych szkołach wojskowych, postuluje dalszą modernizację dydaktyki wojskowej i wysuwa ideę "dydaktyki innowacyjnej", zawierającej olbrzymi potencjał możliwości twórczych. Wyjaśnia pojęcie innowacji i przedstawia zakres dydaktyki innowacyjnej oraz niezbędne przedsięwzięcia dla jej urzeczywistnienia. To oryginalne spojrzenie autora na problem pozornie znany, rozszerza naszą wiedzę i ujawnia nowe możliwości w kształceniu podchorążych.

Inni autorzy artykułów poruszają także ważne problemy dotyczące np.: uprzątnienia kształcenia podchorążych /gen.bryg.St. ZIELIŃSKI - "PWL", nr 8/76/; podstawowych założeń znowelizowa-

nych programów kształcenia podchorążych /płk dypl.mgr M. MAŁKIEWICZ - "PWL", nr 11/76/; możliwości usprawnienia działalności pedagogicznej WSO /ppłk mgr A. KOWALSKI - "PWL", nr 12/76/ itd., ale nie dają konkretnych uzasadnionych rozwiązań.

Uogólniając, można stwierdzić, że autorzy wspomnianych opracowań bądź ujmują problematykę organizacji szkolnictwa wyższego w ogóle, bądź tylko problematykę kształcenia, przedstawiając pewne racje ogólne, bądź też, rozwijają zagadnienia szczegółowe, które wzbogacają wiedzę o temacie, ale nie dają praktycznych rozwiązań. Dlatego podjęta przez zespół tematyka badań, dotycząca wprowadzie tylko WSOWRiA, jest na czasie, potrzebna i pożyteczna, ponieważ przebadanie problemów jednej uczelni /WSOWRiA/ może dopomóc, przez analogię, innym WSO w znalezieniu najwłaściwszych rozwiązań procesu kształcenia podchorążych /modelu kształcenia/ w perspektywie rozwoju szkolnictwa wyższego w kraju.

Przyjmując założenie, że "system kształcenia nowoczesnego dowódcy inżyniera artylerii" ma wiele składników /podsystemów/, między którymi zachodzą wzajemne związki i współzależności, oraz szukając w nim luk, niedociągnięć i ogniw słabych, można przez ich poznanie i udoskonalenie bezpośrednio wpłynąć na poprawę systemu kształcenia. Spośród wielu problemów systemu kształcenia wybrano te, które - zdaniem autorów - w dużej mierze decydują o efektywności kształcenia.

Do nich autorzy zaliczają:

1/ charakterystykę zawodu oficera dowódcy inżyniera artylerii - absolwenta WSOWRiA;

- 2/ pożądane cechy osobowości oficera dowódcy inżyniera artylerii;
- 3/ model kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA;
- 4/ przebieg procesu kształcenia w WSOWRiA;
- 5/ charakterystykę programów kształcenia WSOWRiA;
- 6/ kierunki doskonalenia procesu kształcenia;
- 7/ taktykę, jako przedmiot integrujący kształcenie w WSOWRiA;
- 8/ treści kształcenia taktycznego;
- 9/ kierunki doskonalenia metodyki nauczania taktyki;
- 10/ rolę przedmiotów technicznych w wykształceniu dowódcy inżyniera artylerii;
- 11/ kierunki doskonalenia programów kształcenia technicznego;
- 12/ kierunki doskonalenia metodyk nauczania przedmiotów technicznych.

Zestawiona problematyka badań wymaga pewnych objaśnień. Doskonaląc model kształcenia dowódcy inżyniera artylerii staje się konieczne opracowanie charakterystyki zawodowej oficera artylerii - absolwenta WSOWRiA, a także określenie pożądanych cech jego osobowości. Przedstawił to w pierwszej części pracy płk dypl. Ryszard URLIŃSKI, który jednocześnie przebadał potrzeby lat osiemdziesiątych w odniesieniu do kwalifikacji dowódcy inżyniera artylerii. Opierając się na materiale badawczym wysunął propozycje udoskonalonego modelu kształcenia WSOWRiA - wariant A i B, na lata 1980-1985.

Przebieg procesu kształcenia przede wszystkim jest uwarunkowany programem kształcenia. Analizę programów kształcenia WSOWRiA przeprowadził w drugiej części pracy płk mgr Edward SZUMER, który opracował ich charakterystykę, ocenił je pod względem merytorycznym i wysunął - wydaje się - uzasad-

nione propozycje zmian. W części tej zostały także poddane rzeczowej ocenie treści kształcenia, które są niezmiernie ważne dla procesu kształcenia.

Przedmiot taktyki integrujący proces kształcenia podchorążych znalazł uzasadnienie w trzeciej części pracy płk dypl. Franciszka WÓDKI. Autor, opierając się na teoretycznych przesłankach kształcenia podchorążych w zakresie taktyki, dokonał analizy przedmiotu, ocenił treści kształcenia taktycznego i poziom taktycznego przygotowania absolwentów WSOWRiA. Uzasadnił potrzebę i określił kierunki doskonalenia metodyki nauczania taktyki.

W czwartej części pracy płk mgr inż. Czesława PAWLUS przeprowadził analizę przedmiotów technicznych w programie kształcenia WSOWRiA. Dokonał oceny stosowanych metod i form organizacyjnych oraz ich wpływu na wiedzę techniczną absolwentów uczelni. Przeprowadził, ocenił i uzasadnił możliwe kierunki doskonalenia programów - metodyk nauczania przedmiotów technicznych.

Analityczno-koncepcyjny charakter badań oraz ich tematyka narzuciły autorom pracy teren badań, metody i narzędzia badawcze. Podstawowy materiał do analiz, porównań i oceny uzyskano w WSOWRiA i jednostek wojskowych. Na szeroką skalę korzystano z opinii i wypowiedzi szefostw WRiA OW, dywizji oraz dowództw brygad i pułków artylerii na temat przygotowania zawodowego i oceny pracy na pierwszym stanowisku służbowym absolwentów WSOWRiA. Kadra dydaktyczna uczelni, a także podchorążowie /IV rocznik/ dostarczyli wielu danych, zwłaszcza jeśli chodzi o pożądane cechy osobowe dowódcy inżyniera artylerii i rzeczową stronę procesu dydaktyczno-wychowawczego.

Spośród metod badawczych posługiwano się głównie trzema: badaniem dokumentów, badaniem opinii i eksperymentem dydaktycznym. Ta ostatnia metoda znalazła szczególne zastosowanie w pracy płk.mgr.inż. Cz.PAWLUSA. Pozostałe dwie metody były w miarę potrzeby w jednakowym stopniu, wykorzystywane przez wszystkich autorów pracy.

Z narzędzi badawczych stosowano ankietę-kwestionariusz, wywiad, testy kontrolne, tabele i zestawienia porównawcze.

Inne metody i narzędzia badawcze nie znalazły zastosowania, gdyż nie było takiej potrzeby. W wyniku przeprowadzonych badań otrzymany materiał porównawczy i faktograficzny pozwolił na określenie faktycznego stanu procesu kształcenia w WSOWRiA i wyciągnięcia wniosków typu praktyczno-postulatywnego.

Autorzy nie pretendują do wyczerpania badań w tym zakresie, złożona bowiem i skomplikowana jest problematyka procesu dydaktyczno-wychowawczego WSO, w tym także WSOWRiA. Chodzi im przede wszystkim o przebadanie procesu kształcenia, określenie stanu faktycznego i potrzeb w tym zakresie oraz o wskazanie możliwości i sposobów doskonalenia wybranych składników procesu kształcenia.

W wyższym szkolnictwie wojskowym, jak dotychczas, brak jest szerszych badań empirycznych. Prezentowana praca może okazać się użyteczna, zwłaszcza jeśli pobudzi ona inne WSO do podobnych badań. Autorzy mają nadzieję, że badania podjęte z myślą o udoskonaleniu procesu kształcenia w WSOWRiA przyniosą pożądaną skutek.

W czasie badań autorzy korzystali z życzliwej pomocy komendy Akademii Sztabu Generalnego i Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Rakietowych i Artylerii, za co pragnę złożyć serdeczne podziękowanie. Wyrazy podziękowania składają także uczestnikom seminarium doktoranckiego i sympozjum naukowego poświęconego tematowi pracy. Szczególne zaś podziękowanie winną się płk.prof. dr.hab. Jerzemu ZAKRZEWSKIEMU, który pomógł autorom w nadaniu pracy jej obecnego kształtu.

W S T Ę P

Podjęty w pracy temat: "Model kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA im.gen.Józefa Bema w świetle potrzeb w latach 1980-1990" można rozpatrywać, w zależności od problematyki, w układzie systemowym lub funkcjonalnym. Wychodząc z konkretnych potrzeb zajmę się układem funkcjonalnym modelu kształcenia i problematyką bezpośrednio z nim związaną a dotyczącą: prognoz rozwoju i jakościowych zmian w technice bojowej wojska, które określają - w pewnym sensie - poziom kształcenia oficera; realizacji zadań kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA; niedociągnięć występujących w procesie kształcenia i możliwości jego doskonalenia. Wydaje się, że doskonalenie modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA zasługuje na uwagę co najmniej z dwóch względów: po pierwsze istnieje taka potrzeba już "dziś", a tym bardziej w perspektywie "jutra", po drugie - dotyczy spraw pozornie tylko odnoszących się do jednej uczelni.

"Oficerowie - powtarzając za marczątkiem A.Greczko - to podstawa, kościec wojska. Od poziomu ich wyszkolenia, oblicza moralno-politycznego i kwalifikacji fachowych w decydującym stopniu zależy gotowość i zdolność bojowa związków taktycznych, oddziałów, pododdziałów, okrętów"^{1/} O jakości oficerów decyduje przede wszystkim uczelnia, która wprowadza podchorążych w arka-na sztuki wojennej, kształtuje ich osobowość, postawy, zapoznaje z trudem służby wojskowej, kształci i przyspasabia do pracy zawodowej. Podchorąży wynosi z uczelni prawie wszystko, co jest niezbędne dla jego rozwoju w dalszej służbie zawodowej. Od tego,

1/ A. Greczko: Siły Zbrojne Państwa Radzieckiego. MON, Warszawa 1975, s. 218

jak uczelnia spełnia tę wielce odpowiedzialną rolę i funkcję w edukacji oficera, aby jak mówi minister, był "to człowiek mocny, wypróbowany i zahartowany",^{2/} zależy jakość korpusu oficerskiego, jakość armii, siła obronna państwa.

Dlatego analiza niektórych składników systemu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii w WSOWRiA, perspektywicznego rozwoju i jakościowych zmian techniki bojowej są uzasadnione i jako takie będą przedmiotem badań. Wnioski z tej analizy posłużą do ustalenia potrzeb w stosunku do dowódcy inżyniera artylerii w latach 1980-1990 i sformułowania postulatów dotyczących modelu jego kształcenia w WSOWRiA, a także do zaproponowania pewnych rozwiązań uwzględniających w perspektywie tendencje i kierunki kształcenia oraz reformę szkolnictwa wyższego w kraju.

Prognozowanie w ogóle, zwłaszcza dotyczące wojska "Sił Zbrojnych", jest bardzo trudne i złożone. Przesłanki, na których się ono opiera, z konieczności zawężone, pozwalają tylko w przybliżeniu określić przewidywane kierunki rozwoju techniki bojowej i struktur organizacyjnych wojska. Opierając się na nich i zdając sobie sprawę z niedoskonałości każdego z rozwiązań postulowanych "dziś", "na jutro", przedstawiam rozwiązanie alternatywne, wariantując model kształcenia dowódcy inżyniera artylerii z zachowaniem obowiązujących ustaleń i istniejących struktur organizacyjnych uczelni.

Praca ta ma charakter analityczno-koncepcyjny, poparty wycinkowymi badaniami z terenu uczelni i jednostek wojskowych,

2/ W. Jaruzelski: Wystąpienie na odprawie szkoleniowej w dniu 29.10.1976 r.

głównie artyleryjskich, oraz stanowi rozwiązanie - zdaniem autora - możliwe do realizacji, jednak nie sprawdzone w praktyce.

I. WPROWADZENIE W PROBLEMATYKĘ BADAŃ

1. Charakterystyka badanego problemu

Przedmiotem badań jest ^{Proces} "Model kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA im.gen.Józefa Bema w świetle potrzeb w latach 1980-1990" i te występujące w nim zjawiska, które już "dziś" budzą niezadowolenie, a w perspektywie "jutra" staną się przeszkodą w przygotowaniu absolwenta zdolnego sprostać tym potrzebom. Problemem badawczym będzie doskonalenie modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA. Przez doskonalenie jest rozumiane wprowadzenie takich zmian, w których wyniku lepiej, efektywniej i sprawniej będzie można osiągnąć założone cele i zadania kształcenia w WSOWRiA. Celem badań jest znalezienie odpowiedzi na pytanie: co należy zrobić, aby model kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA odpowiadał jego potrzebom w latach 1980-1990?

Z analizy tematu wynikają następujące zagadnienia badawcze:¹⁾ charakterystyka zawodu dowódcy inżyniera artylerii na pierwszym stanowisku służbowym,²⁾ pożądane cechy jego osobowości - model osobowy absolwenta WSOWRiA,³⁾ perspektywy rozwoju i jakościowych zmian techniki bojowej wojska,⁴⁾ funkcja WSOWRiA w edukacji oficera artylerii,⁵⁾ zadania dydaktyczne przez nią wykonywane,⁶⁾ problematyka kształcenia dowódcy inżyniera artylerii oraz metody i formy organizacyjne kształcenia.

Przebadanie niektórych elementów systemu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii w WSOWRiA oraz przeanalizowanie perspektywicznego rozwoju i jakościowych zmian w technice bojowej i strukturach organizacyjnych wojska pozwoli na określenie udoskonalonego modelu kształcenia podchorążych. Chodzi o taki model kształcenia, który by był nie tyle opisem odzwierciedlającym rezultaty określonych działań, ile schematem adekwatnie obrazującym cele, zadania /ogólne i etapowe/, okres i przebieg kształcenia, struktury i współzależności programowe, metody i środki urzeczywistniające kształcenie w stosunku do wymagań współczesności, potrzeb i perspektywicznego rozwoju wojska - schematem stanowiącym "zminiaturyzowany odpowiednik projektowanej rzeczywistości".

Problem doskonalenia modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii jest bardzo złożony i uwarunkowany wieloma czynnikami, z których wymienię: zadania kształcenia stawiane uczelni, stan ilościowy i poziom kwalifikacji kadry dydaktyczno-naukowej, warunki kształcenia, opinie jednostek wojskowych o absolwentach itd. Tym niemniej materiał zebrany w wyniku badań może stanowić podstawę uogólnień i wniosków wskazujących kierunki doskonalenia modelu kształcenia podchorążych WSOWRiA - uczelni, która w czasie dziesięcioletniego istnienia zgromadziła sporo doświadczeń dydaktycznych i ma niejedno osiągnięcie.

W literaturze poświęconej kształceniu zawodowemu oficera w ogóle spotykamy wiele pozycji traktujących bezpośrednio o interesującym nas temacie, ale ujmujących go szeroko w skali wojska, wojny, państwa. Brak jest natomiast prac zajmujących się modelami kształcenia, oczywiście nie uwzględniając prac mówiących o modelach decyzyjnych.

Bardzo ciekawe i trafne wydają się spostrzeżenia i propozycje przedstawione w opracowaniu "Perspektywiczny model studiów w szkolnictwie wojskowym" /Zarząd Szkolnictwa Wojskowego - Warszawa listopad 1974 r./, w raporcie o wyniku prac na temat "Wzorcowy system przygotowania nowoczesnego dowódcy" /Warszawa listopad 1975 ASG/, oraz w sprawozdaniu z uzupełniających badań podjętych w 1976 r. w ramach tematu: "Wzorowy system przygotowania nowoczesnego dowódcy /WSPND/" - ASG Warszawa styczeń 1977 r. Nowatorskie i wybiegające w przyszłość są dwa dokumenty opracowane i wydane przez Sztab Generalny WP: "Koncepcja rozwoju wyższego szkolnictwa wojskowego na lata 1976-1980 oraz główne kierunki perspektywicznej działalności w tej dziedzinie" - MON, Warszawa 1976 i "Program działania w zakresie doskonalenia i rozwoju wyższego szkolnictwa wojskowego w latach 1976-1980 oraz w dziesięcioleciu 1980-1990" - MON, Warszawa 1977. Dokumenty te w sposób przekonujący naświetlają ten wielopłaszczyznowy problem i wytyczają kierunki działania na najbliższe lata.

Doskonałą pracą są "Zasady i tryb działania kadrowego w Siłach Zbrojnych PRL", opracowane przez Departament Kadr MON, w której to pracy wyczerpująco określono pożądaną sylwetkę oficera WP. Ponadto co najmniej trzy pozycje zasługują na uwagę: płk. prof. dr. hab. M. MICHALIKA: "Wartości osobowe dowódcy", Warszawa 1974, MON/, "Żołnierz i wojna" pod redakcją gen. płk A.S. ZEŁTOWA /Warszawa 1973, MON/, oraz płk doc.dr hab. A. SIDORA "System oceny osobowości dowódcy" /Warszawa 1975, WAP/.

Zarówno płk prof.dr hab. M. MICHALIK, jak i płk doc.dr hab. M. SIDOR stoją na stanowisku marksistowskiej interpretacji

wzoru osobowego dowódcy, wyróżniając trzy podstawowe grupy pożądaných cech dowódcy, które dotyczą jego ideowości, charakteru i kwalifikacji. Przeprowadzona przez płk doc.dr hab.M.SIDORA analiza struktury definicji osobowości i wyciągnięte z niej wnioski pozwalają spojrzeć na model osobowości jako na określoną kategorię odnoszącą się do konkretnych ludzi, a nie traktować go jak abstrakcyjne pojęcie.

Autorzy zbiorowej pracy "Żołnierz i wojna" omawiają problemy przygotowania żołnierzy radzieckich, w tym i oficerów, do warunków współczesnego pola walki, rozwój ich osobowości oraz psychicznego przysposobienia artylerzystów i raketowców.

We wszystkich wymienionych pozycjach autorzy wskazują potrzeby, kierunki i perspektywy dalszego rozwoju wyższego szkolnictwa wojskowego, lub poddają analizie interesujące nas zagadnienia, uściślając i definiując niektóre pojęcia.

Podjęty w rozprawie temat dotyczy "modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSWRiA im.gen.J.Bema w świetle potrzeb w latach 1980-1990". Dla uściślenia pojęcia "model kształcenia" i "dowódca inżynier artylerii" staje się konieczne określenie ich znaczenia, tzn. odpowiedzenia jak je należy rozumieć i jakie zawierają treści.

Model kształcenia - to ideowy ogólny schemat ujmujący cele, zadania /ogólne i szczegółowe/, przedmioty kształcenia, struktury i współzależności programowe, metody i środki urzeczywistniające kształcenie. Opiera się on na dwóch zasadach - nadrzędności celów w stosunku do zadań kształcenia i na bezpośredniej zależności treści kształcenia od zadań kształcenia. W mo-

delu są eksponowane te składniki systemu kształcenia, które bezpośrednio wpływają na przygotowanie zawodowe absolwenta. Jest uproszczonym prakseologicznym zapisem proponowanego rozwiązania zadań kształcenia dowódcy inżyniera artylerii, odzwierciedleniem "interesującego nas fragmentu rzeczywistości".

Dowódca - to żołnierz mający prawo wydawania rozkazów, stojący na czele pododdziału, oddziału, związku, kierujący wychowaniem i szkoleniem podwładnych, a w czasie walki - działaniami bojowymi. Odpowiada za dyscyplinę, porządek i powierzone mu mienie wojskowe.

"Dowódca - jak piszą J. CENDROWSKI i St. SWEBODZKI - sprawuje funkcję przełożonego, wychowawcy, instruktora, organizatora, rzecznika idei partii w wojsku, doświadczonego towarzysza służby i pracy, arbitra w rozwiązywaniu spraw spornych, konfliktowych, osobistych itp."^{1/}

Dowódca inżynier jest dowódcą w przedstawionym rozumieniu i inżynierem ze względu na wykształcenie. Wojskowe wykształcenie inżynierskie, jakie wynosi się z WSO, różnie jest interpretowane i nie ma - jak dotychczas - w literaturze wojskowej jednoznacznego określenia. Wyjaśnijmy zatem "istotę" wojskowego wykształcenia inżynierskiego i sprecyzujmy, co ją określa, oznacza, wyraża? "Indzienier, inżenier - powtarzając na Lindem - żołnierz /.../ znający się na budownictwie wojennym".

Prawie przez dwieście lat inżynierami byli przede wszystkim wojskowi, szerzący wiedzę techniczną i postęp: gen.T.Kościuszko, gen. J.Jasiński, gen.I.Prądyński i inni. Dopiero w

1/ J.Cendrowski i St. Swobodzki: Psychologia walki i dowodzenia. MON, Warszawa 1973, s. 231

XIX wieku czytamy w Encyklopedii Powszechnej Orgelbranda z 1863 r. ... "przy wzrastającym wpływie nauk matematycznych i przyrodniczych, a w szczególności fizyki, chemii i mechaniki na sztuki i rzemiosła, zaczęła przechodzić ostatnimi czasy nazwa inżynier na różnych innych techników biegłych w tych gałęziach". Proces ten rozpoczęty w ubiegłym stuleciu nieprzerwanie rozwija się, obejmując nazwą "inżynier" różne dziedziny ludzkiej działalności, niekoniecznie związane z techniką i naukami ścisłymi /inżynier ekonomista, zootechnik, inżynier żywienia zbiorowego itp./.

Obecnie - reasumując na podstawie obserwacji i doświadczeń - wojskowe wykształcenie inżynierskie określa: posiadana wiedza ogólna na poziomie wyższym, umiejętność łączenia wiedzy ogólnej z wiedzą "sensu strickto" specjalistyczną, dostrzeganie i wykorzystywanie w działaniu związków, powiązań i zależności między nimi zachodzących, racjonalny sposób myślenia, zdolność do uogólnień i wnioskowania.

Przymiotnik "inżynierskie" wskazuje i podkreśla charakter wykształcenia, w którym przeważają pierwiastki techniczne obok szerokiej wiedzy ogólnej. Pierwiastki te uwidoczniają się głównie w sposobie myślenia, rozumowania, działania. Współczesny dowódca to inżynier nie tylko "żołnierskich dusz" - jak się kiedyś mówiło - ale także oficer o wysokiej kulturze technicznej, rozbudzonej wyobraźni i ukształtowanych nawykach obsługi techniki.

Wydaje się, że w wojskowym wykształceniu inżynierskim dominuje inżynierski sposób myślenia - analityczny, refleksyjny,

racjonalny. A jego istota wyraża się w ścisłym powiązaniu elementów wykształcenia ogólnego z technicznym, z położeniem nacisku przede wszystkim na umiejętności praktyczno-techniczne.

Zakres wojskowego wykształcenia inżynierskiego obejmuje zbiór przedmiotów uwzględnionych w programie WSO, zwłaszcza przedmiotów z działu specjalistyczno-wojskowego i ogólnotechnicznego. Zakres ten, uwzględniając specjalizację zawodową, jest odpowiednikiem programu WSI, tylko o nieco zwiększonym wymiarze godzin. Takie zaś przedmioty, jak: elektrotechnika, elektronika, mechanika techniczna, pojazdy mechaniczne, sprzęt bojowy i przyrządy optyczne, teoria organizacji i zarządzania, należą bezpośrednio do działu przedmiotów "inżynierskich".

Zbieżny jest także zakres tematyczno-treściowy, który decyduje o poziomie uzyskanej wiedzy, nabytych umiejętności - słowem o kwalifikacjach zawodowych. Dodając do tego dział przedmiotów ogólnokształcących i społeczno-politycznych, otrzymamy pełnię wojskowego wykształcenia inżynierskiego, które w niczym nie ustępuje - z wyjątkiem może przygotowania technicznego - umiejętnościom praktycznym, przygotowaniu inżyniera w ogóle. Ale zawężenie teoretycznych podstaw wiedzy ogólnej w celu rozszerzenia zakresu umiejętności praktycznych, podbudowanych teoretycznie w warunkach wojska, wydaje się słuszne, celowe i uzasadnione. Dowódca inżynier nie będzie konstruktorem, tylko eksploatatorem broni i sprzętu bojowego, lecz przede wszystkim kierownikiem i organizatorem walki /szkolenia, ćwiczeń, treningów/. Dlatego wiedza i umiejętności nabyte w WSO, wynikające z programu obejmującego wiele dyscyplin i bloków przedmiotowych, są w pełni wystarczające i dają prawo do tytułu dowód-

cy inżyniera.

Charakter wojskowego wykształcenia inżynierskiego określają specyficzne cechy właściwe temu wykształceniu, spośród których między innymi można wymienić: przewagę wiedzy ogólnopraktyczno-użytecznej nad wiedzą teoretyczno-abstrakcyjną, przygotowanie do rozwiązywania złożonej problematyki przyszłego pola walki, ukierunkowanie specjalistyczne w zależności od rodzaju wojsk, broni i służb, kulturę techniczną połączoną z umiejętnością obsługi i wykorzystywania techniki w walce /podczas szkolenia, ćwiczeń, treningów/, umiejętności kierowniczo-organizatorskie.

Są to cechy typowe, wynikające z wojskowego wykształcenia inżynierskiego, związane w odpowiedzialną rolę współczesnego oficera dowódcy. I chociaż pozornie może się wydawać, że zawężają wykształcenie techniczne, to jednak w rzeczywistości w nich właśnie - jak w soczewce - kumuluje się ogólnotechniczna wiedza dowódcy inżyniera.

Dowódca inżynier artylerii - to przede wszystkim specjalista w zakresie wykonywania zadań ogniowych WRiA, kierownik i organizator walki, a także procesu szkolenia i służby, organizator wykorzystania broni i sprzętu technicznego, zgodnie z jego przeznaczeniem i parametrami techniczno-taktycznymi, a także organizator skutecznego działania w ciągle zmieniających się warunkach.

Dowódca wychowawca - jest działaczem politycznym prowadzącym pracę ideologiczną i wychowawczą w pododdziale, zna-

jącym swoich podwładnych, ich postawy społeczno-moralne, osiągnięcia w szkoleniu i służbie, kształtującym pozytywny stosunek do służby wojskowej.

Dowódca instruktor jest nauczycielem w mundurze, uczącym podwładnych rzemiosła wojskowego, prawideł posługiwania się bronią, instruujący, w jaki sposób posługiwać się sprzętem bojowym i najpełniej go wykorzystać w walce.

Dowódca organizator - to prowadzący szkolenie, ćwiczenie, treningi, organizator skutecznego działania /walki/ pododdziału w ciągle zmieniającej się sytuacji, gospodarz administrator dbający o wyposażenie, wyżywienie oraz o warunki socjalno-bytowe podwładnych.

Wydaje się, że wkładanie takich właśnie treści w omówione pojęcia jest uzasadnione z dwóch względów: po pierwsze - oddaje pełny sens określenia dowódca inżynier artylerii, a po drugie - pozwala lepiej zrozumieć intencje, jakimi kierował się autor przystępując do badań.

Podjęty w pracy problem badawczy - doskonalenie modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii - jest niełatwy i zróżnicowany, zawiera bowiem wiele niewiadomych, które trzeba będzie przebadać i określić.

2. Pytania badawcze

Przyjęcie założenia, że postęp naukowo-techniczny będzie powodować wzrost wymagań wobec oficera w latach 1980-1990 w zakresie kierowania i dowodzenia, wykorzystania możliwości bojowych pododdziałów i broni, samodzielnego zdobywania wiedzy

itp., że w niedalekiej perspektywie wszyscy żołnierze służby zasadniczej będą mieli średnie wykształcenie, że dowódca inżynier artylerii lat osiemdziesiątych, absolwent WSOWRiA powinien być oficerem racjonalnie myślącym, samodzielny w działaniu, mieć rozwiniętą wyobraźnię taktyczną i ukształtowane nawyki samokształcenia, dostrzegać i trafnie określać związki i zależności zachodzące w otaczającym go świecie - umożliwi w wyniku badań uzyskanie analityczno-porównawczego materiału, który będzie mógł stanowić podstawę do określenia możliwości i kierunków doskonalenia modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA. Chodzi o to, aby w świetle potrzeb w latach 1980-1990 i perspektywicznego rozwoju wojska lepiej, sprawniej i efektywniej osiągać cele i realizować zadania kształcenia w WSOWRiA, tj. lepiej i wszechstronniej przygotowywać absolwenta do pracy zawodowej. Istnieje zatem potrzeba rozwiązania powstałego problemu i wyjaśnienia niejasności.

Aby wyjaśnić postawiony problem, należy - po przeprowadzeniu badań - odpowiedzieć na szereg następujących pytań:

- jaka jest ocena kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA?

- dlaczego model kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA jest niedoskonały?

- jakie będą potrzeby w latach osiemdziesiątych w odniesieniu do kwalifikacji oficera w ogóle, a oficera artylerii w szczególności?

- jaka jest charakterystyka zawodowa dowódcy inżyniera artylerii - absolwenta WSOWRiA im.gen.J.Bema?

- jakie są pożądane cechy osobowości dowódcy inżyniera artylerii?

- jaki powinien być zakres doskonalenia modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii i dlaczego tego wymaga?

- jaki powinien być udoskonalony model kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA i jakie przyniesie on korzyści?

- jakie zmiany struktur organizacyjnych wpłyną bezpośrednio na doskonalenie modelu kształcenia?

Jak w wielu badaniach, tak samo i w tym wypadku sformułowanie problemu badawczego wypłynęło z praktyki i jej potrzeb. Chodzi o taki model kształcenia, który by spełniał postulaty i odpowiadał potrzebom wojska, a także dążeniom podchorążych. Zwraca na to uwagę prof. J. SZCZEPAŃSKI, pisząc: "Student ocenia więc potencjalną przydatność przekazywanej mu wiedzy, a bodźce działające na czynności zawodowe, w których przyswajana wiedza może być użyteczna, kształtują jego motywację uczenia się".^{1/}

Zbadanie tych problemów i udzielenie odpowiedzi na szereg związanych z nimi pytań umożliwi zebranie niezbędnego materiału i danych, które poddane analizie i ocenie będą stanowiły podstawy doskonalenia modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii w WSOWRiA.

Rozpatrywana sytuacja problemowa jest specyficzna ze względu na to, że aktualnie w wyższym szkolnictwie wojskowym równoległe z reformą oświaty w kraju trwa poszukiwanie doskonalszych struktur organizacyjnych WSO, programów kształcenia

1/ J. Szczepański: Refleksja na oświatą.
PZW, Warszawa 1973, s. 73

podchorążych oraz modelu osobowego absolwenta, a także został opracowany program doskonalenia i rozwoju wyższego szkolnictwa wojskowego na lata 1976-1980 i najbliższe dziesięciolecie. Zgodnie z ustaleniami ministra obrony narodowej, przyjętymi na posiedzeniu Zespołu MON z dnia 21.05.1976 r. i pomijając metodę "małych kroków", doskonalenie modelu kształcenia dowódcy inżyniera w WSOWRiA odnosi się do lat 1981-1985, tj. do częściowych zmian systemowych, czyli tak zwanej "średniej reorganizacji". Celowość podjętej pracy - moim zdaniem - wynika z tego, że mimo wspomnianych już opracowań, a nawet realizowanego programu, istnieje potrzeba prowadzenia badań szczegółowych - dotyczących modelu kształcenia w jednej uczelni /WSOWRiA/ - oczywiście traktowanych jako wkład do badań ogólnych /resortowych/.

3. Metody i narzędzia badawcze, teren badań

Zebranie w miarę wiarygodnego materiału o systemie kształcenia w WSOWRiA i poddanie go analizie z punktu widzenia potrzeb w latach 1980-1990 oraz jakościowych zmian w technice bojowej i rozwoju wojska - nie jest, wbrew pozorom, sprawą prostą i łatwą. Ograniczone możliwości w zastosowaniu metod i narzędzi badawczych, uwarunkowania terenu badań nie sprzyjają i nie ułatwiają pracy. Dlatego dla znalezienia odpowiedzi na pytania badawcze zostały zastosowane następujące metody badawcze.

A. Badanie dokumentów dydaktycznych

Badanie dokumentów dydaktycznych jest metodą umożliwiającą na podstawie studiowanych dokumentów wyrobienie sobie określonych opinii o interesującym temacie. W tym przypadku metoda ta - jako "krytyka i interpretacja tzw. źródła"^{1/} posłużyła przy analizie różnego rodzaju dokumentów dyrektywnych i normatywnych, przede wszystkim statutu WSO, programu kształcenia, rozkazów, zarządzeń i wytycznych.

Materiał uzyskany w wyniku analizy dokumentów, zebrany i uporządkowany stanowi podstawę do określenia udoskonalonego modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRIa.

Z dokumentów tych wynika, że wiele słusznych postulatów WSO, w realizacji napotyka niezależnie od uczelni na trudności. Za przykład może tu posłużyć chociażby nabór kandydatów na żołnierzy zawodowych. Zgodnie z zarządzeniem nr 8/MON z dnia 5.02. 1971 r. o przyjęciu do służby wojskowej w charakterze kandydatów na żołnierzy zawodowych mogą się ubiegać osoby, które spełniają następujące warunki ogólne, między innymi "posiadają odpowiednie wykształcenie". W rzeczywistości uzyskane wyniki są mierne, co ilustruje zestawienie ocen z egzaminów wstępnych za ostatnie trzy lata

Przedmiot	Ocena średnia		
	1973 r.	1974 r.	1975 r.
Matematyka	2,74	2,82	2,75
Fizyka	3,15	3,06	2,98
Wych.fizyczne	3,00	3,38	4,15

1/ J.Pieter: Ogólna metodologia pracy naukowej. Wrocław 1967, s. 137

Przyjęta metoda okazała się bardzo skuteczna w gruntownym poznaniu zadań postawionych uczelni oraz treści kształcenia. Przede wszystkim zaś pozwoliła na uzyskanie wiarygodnych odpowiedzi na pytania badawcze.

B. Badanie opinii

Badanie opinii, zwane metodą zdobywania informacji przez "pytania i odpowiedzi", jest znaną i powszechnie stosowaną metodą. Jej zastosowanie ułatwiło zebranie interesujących danych, które po opracowaniu i odpowiedniej analizie mogą służyć za podstawę do wyciągnięcia określonych wniosków. Wprawdzie uzyskany w ten sposób materiał nie jest pozbawiony subiektywizmu, ale można go spożytkować zachowując umiar w ocenie i nie wyciągając zbyt daleko idących wniosków.

Ankieta, kwestionariusz, wywiad, jako narzędzie badawcze posłużyło do przeanalizowania w zakresie badanego problemu środowiska wojskowego, wysondowania opinii i pozyskania w miarę miarodajnych danych, co potwierdzają zestawienia porównawcze świadczące o dużej zgodności i względnym obiektywizmie. Osobiście podzielam opinię J. BOTNICKIEGO, że ankieta "odgrywa pierwszorzędną, a nawet wręcz podstawową rolę w naukach społecznych /.../ znaczną rolę w części nauk psychologicznych /.../ w doświadczalnej dydaktyce i pedagogice".^{1/}

W pracy badanie opinii stanowi materiał informacyjny, orientujący w opiniach, ocenach i odczuwalnych potrzebach w

1/ J. Botwicki: Osobowość nauczyciela w świadomości młodzieży. Katowice 1965 r., s. 14

zakresie kwalifikacji, jakie oficerowi zapewnia WSOWRiA "dziś" i jakie ta szkoła powinna mu dawać "jutro".

C. Eksperyment dydaktyczny

Eksperyment dydaktyczny jako metoda "polegająca na wywołaniu lub tylko zmienieniu przebiegu procesów przez wprowadzenie do nich jakiegoś czynnika i obserwowaniu zmian powstających po jego wpływie"^{1/} w omawianych badaniach pozwala na konfrontację proponowanych rozwiązań z osiągniętymi wynikami w następstwie jej zastosowania. Badaniami objęto po dwa plutony z II, III i IV rocznika i otrzymano ciekawe wyniki potwierdzające celowość eksperymentu dydaktycznego przy badaniu problemów dydaktyczno-wychowawczych. Dążąc do uzyskania pewnych, dokładnych i wiarygodnych danych, oparto się na kanonie "jedynej różnicy" jako najbardziej przydatnej w tego typu badaniach. Sama metoda jako taka nie jest łatwa i wymaga wielu zabiegów organizacyjnych, a przede wszystkim spełnienia szeregu postulatów, takich jak:

- wytypowanie odpowiednich grup badawczych;
- zapewnienie eksperymentowi w pełni naturalnych warunków;
- powierzenie przeprowadzenia eksperymentu odpowiedzialnym i dobrze przygotowanym wykładowcom.

Zdając sobie sprawę z tego, jak pisze J. KOPEL, "że omylność jest charakterystyczna dla wszystkich badań empirycznych. Wszelkie badania kryją w sobie ryzyko ograniczoności lub

1/ W. Żaczyński: Prace badawcze nauczycieli. Warszawa 1968, s.83

niereprezentatywności błędów w obserwacji lub zapisach /.../. Stąd nie może być badań doskonałych",^{1/} uważam eksperyment dydaktyczny i uzyskane wyniki za w pełni potwierdzające przyjęte założenia, a jednocześnie dające podstawę do uogólnień i wniosków, mających praktyczne zastosowanie.

Z narzędzi badawczych wykorzystano: ankietę-kwestionariusz, wywiad, testy kontrolne, notatki, wykresy, tabele i zestawienia porównawcze.

Zastosowanie omówionych metod i narzędzi badawczych jest uzasadnione charakterem, terenem i zakresem prowadzonych badań. Inne techniki i metody badań w warunkach uczelni wydają się trudne do przyjęcia. Zastosowane metody i narzędzia badawcze zapewniają zebranie wystarczająco obiektywnego i wiarygodnego materiału porównawczego i faktograficznego, odpowiadającego celom i potrzebom badawczym, stwarzającego realne przesłanki uogólnień i wniosków.

Jeśli chodzi o teren badań, objęto nimi WSOWRiA /kadre i podchorążych/, szefostwa WRiA OW, dywizję, BAA i pułki artylerii oraz pułki zmechanizowane pięciu dywizji. Może budzić zastrzeżenie liczba jednostek poddanych badaniom, szczególnie ogólnowojskowych. Wydaje się jednak, że najbardziej wiarygodne i autorytatywne opinie dotyczące absolwentów WSOWRiA są właśnie z jednostek artyleryjskich, gdyż odpowiadają problematyce badań i odzwierciedlają istotę sprawy.

Przedstawione metody, narzędzia i teren badań spełniają wymagania, odpowiadają charakterowi pracy i pozwalają na zve-

1/ J. Kopel: Metodologiczne i teoretyczno-filozoficzne problemy raportów Kiesey'a - Studia filozoficzne. Warszawa 1969 r., nr 5 s. 154

ryfikowanie postawionych pytań badawczych.

4. Opis przeprowadzonych badań

W ramach prowadzonych badań poddano analizie stopień realizacji zadań dydaktyczno-wychowawczych postawionych WSOWRiA, niedociągnięcia procesu dydaktycznego, ich przyczyny i źródła oraz prognozy rozwoju i jakościowych zmian w technice bojowej wojska. Przebadano również charakterystykę zawodu dowódcy inżyniera artylerii, pożądane cechy osobowe oficera artylerii, profil kształcenia podchorążych WSOWRiA i przygotowanie instruktorsko-metodyczne absolwenta WSOWRiA.

W badaniach kierowano się przede wszystkim dążeniem do uzyskania jak najwięcej materiału faktograficznego, obrazującego stan rzeczywisty lub ukazującego perspektywy zmian rozwojowych wyższego szkolnictwa wojskowego, w tym także WSOWRiA. Świadomie położono większy nacisk na stronę ilościową wyników, a mniejszy - na analizę jakościową, która jest utrudniona ze względu na brak w literaturze przedmiotu analogicznych badań, z którymi można by było je porównywać i konfrontować uzyskane wyniki. Głównymi przesłankami badań były występujące niedociągnięcia procesu dydaktycznego w WSOWRiA, prognozy rozwoju i jakościowych zmian w technice bojowej wojska oraz reforma oświaty w kraju.

Badania przeprowadzono z zastosowaniem wszystkich omówionych metod badawczych. Podstawowymi jednak metodami były badania dokumentów, w tym analiza dokumentów dydaktyczno-dyrektywnych i badanie opinii - obserwacja pośrednia za pomocą ankiety

oraz wywiadów. W zbieraniu materiału posługiwano się następującymi narzędziami badawczymi - ankietą i kwestionariuszem wywiadu. Zastosowane narzędzia badawcze, np. ankiety nr 1 i 5, posłużyły do zebrania danych o przyszłym kierunku kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA. Ankiety nr 2 i 3 zawierały pytania dotyczące oceny przygotowania absolwenta WSOWRiA z lat 1971-1975 i pożądaných cech osobowych oficera artylerii oraz umożliwiały respondentom swobodną wypowiedź o interesujących problemach. Między innymi zawierały następujące pytania:

1. Jakie znaczenie dla oficera artylerii mają następujące cechy osobowości /wymieniono dziewiętnaście cech/?

2. Jakie cechy osobowości, według obywatela kształtuje WSOWRiA im.gen.J. Bema w procesie dydaktyczno-wychowawczym? Ankieta nr 4 dotyczyła głównie określenia znajomości przez absolwentów WSOWRiA dydaktyki wojskowej i przygotowania instruktorsko-metodycznego. Wreszcie kwestionariusz wywiadu miał charakter sondażu zmierzającego do określenia opinii absolwentów WSOWRiA o programie kształcenia i niedociągnięciach istniejących w procesie kształcenia. Za pomocą ankiet i kwestionariusza wywiadu zbadano ogółem 592 oficerów i podchorążych, od dowódcy związku taktycznego do podchorążego IV roku studiów włącznie. Respondenci, mimo różnych stopni i zajmowanych stanowisk, dostarczyli obfity materiał w dużym procencie o zbieżnych opiniach. Pomijając subiektywność ocen i opinii, na ogół pozyskane informacje stanowią cenne źródło i tworzywo badawcze.

Pomijając szczegółowe rozpatrywanie zebranego materiału /będzie to uczynione w następnych rozdziałach pracy/, za-

sługuje na uwagę zestawienie dotyczące przygotowania i funkcjonowania absolwentów WSOWRiA na pierwszym stanowisku służbowym /zał.nr 1/, pożądanych cech osobowych oficera artylerii /aneks II/ i kierunku kształcenia w WSOWRiA /aneks I/, które jednoznacznie pokazują jaka powinna być droga doskonalenia modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA. Materiał poddany obróbce zawiera różne wskaźniki procentowe i statystyczne pozwalające na metodyczną analizę i wyciągnięcie konkretnych wniosków. Może on stanowić podstawę do analitycznych porównań przy rozwiązywaniu interesujących nas problemów.

Z opisu przeprowadzonych badań wynika, że zarówno problematyka badawcza, jak i zastosowane metody i narzędzia badawcze oraz uzyskany materiał badawczy odpowiadają na wcześniej postawione pytania, które będą rozpatrywane.

II. ANALIZA KSZTAŁCENIA DOWÓDCY INŻYNIERA ARTYLERII WSOWRiA W ŚWIETLE PROGNOZ ROZWOJOWYCH W TECHNICIE BOJOWEJ WOJSKA

Doskonalenie modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii w ujęciu teoretycznym mieści się w "ogólnej teorii systemów, wyrażonej w tzw. analizie systemowej".^{1/}

1/ J. Skibiński - Zastosowanie analizy systemowej do tematu WSPND - ASG W-wa, 1974, s.9-10 "Istotą analizy systemowej jest metodycznie ukształtowany zespół czynności, na które składają się: wyodrębnienie poszczególnych jego podsystemów jako obiektów systemowych, podlegających badaniom; ustalenie składających się na każdy z nich: przedmiotów elementarnych /elementów/, cech i relacji, poznanie charakterystyk składników obiektów systemowych i zasad działania mechanizmów współdziałania, określających rzeczywiste i przewidywane zmiany stanów, ocen skuteczności współdziałania między obiektami systemów i stopnia osiągnięcia przez nie celów własnych; ocena wpływu sprawności poszczególnych obiektów systemowych na osiągnięcie celów systemu jako całości; wnioskowanie doprowadzające do prognostycznie uzasadnionego zbioru postulatów stanowiących podstawę opracowania pewnej liczby wariantów możliwych rozwiązań".

Badanym systemem,^{1/} tj. przedmiotem analizy systemowej, jest "model kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA im. gen. J. Bema w świetle potrzeb w latach 1980-1990", obejmujący cele, zadania, przebieg i program kształcenia oraz metody i środki urzeczywistniające kształcenie. A więc analizie systemowej zostaną poddane niektóre składniki procesu dydaktycznego i jego efektywność działania oraz mechanizmy współdziałania wpływające na osiągnięcie ustalonych celów i zadań kształcenia, tj. efektów końcowych kształcenia, a także prognozy rozwoju i jakościowych zmian w technice bojowej wojska, które bezpośrednio wpływają na poziom kształcenia oficera.

Na wstępie poddamy analizie prognozy rozwoju i jakościowych zmian w technice bojowej wojska, po czym przejdziemy do analizy zadań kształcenia postawionych WSOWRiA, ich realizacji i niedociągnięć występujących w procesie dydaktycznym. Materiał uzyskany w wyniku przeprowadzonej analizy pozwoli nam na pewne uogólnienia i wnioski, które będą stanowiły podstawę określenia kierunku doskonalenia modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA.

1. Prognozy rozwoju i jakościowych zmian w technice bojowej wojska

Analiza prognoz rozwojowych i jakościowych zmian jest trudna, tym bardziej, jeśli dotyczy techniki bojowej i struktur

1/ Tamże, s. 10 - "System - zbiór współzależnych pod określonymi względami elementów /obiektów, procesów, zjawisk/ celowo ukierunkowanych na powstanie określonego efektu, dającego się ocenić w otoczeniu systemu, mimo zakłócającego wpływu tego otoczenia".

organizacyjnych wojska. Wynika to ze zrozumiałych dążeń do zachowania w tajemnicy wszystkiego, co dotyczy wojska, szczególnie i dowodzenia, organizacji i uzbrojenia. Przystępując do analizy tego problemu, z konieczności będziemy posługiwać się danymi pośrednimi dotyczącymi rozwoju naukowo-technicznego tych dziedzin i kierunków nauki, które mają bezpośredni związek z wojskiem. Dynamicznie postępujący rozwój wiedzy ludzkiej, powszechnie dziś zwany "rewolucją naukowo-techniczną" nie może nie dotyczyć wojska.

Przykładem tego są przytoczone przez płk.prof. NOŻKĘ tabelki /wykazy/ obrazujące wzrost tempa postępu technicznego oraz przewidywanych innowacji technicznych w najbliższych latach, tj. do roku 2000.

- przekształcenie idei naukowej w produkcję materialną^{x/}

Tabela 1

Odkrycia	Od wynalazku do produkcji /lata/
1. Telefon	56
2. Radio	35
3. Radiolokator	15
4. Telewizor	14
5. Laser i maser	9
6. Bomba atomowa	6
7. Tranzystor	5

x/ K. Nożko: Zagadnienia współczesnej sztuki wojennej.
MON, Warszawa 1973, s. 15 i 58

- wykaz stanu innowacji technicznych, które zostaną wykorzystane do roku 2000 /wyciąg/^{x/}

Tabela 2

Lp.	Wyszczególnienie	Ewentualne wykorzystanie do celów militarnych
1	2	3
1	Wielostronne zastosowanie laserów i maserów jako czynników w pomiarach, w łączności, skrawaniu, ogrzewaniu, spawaniu, przekazywaniu energii, oświetleniu, jako siły niszczycielskiej /lub obronnej/ oraz w innych celach	x
2	Nowe lub udoskonalone tworzywa w produkcji sprzętu i urządzeń /plastiki, szkła, stopy, ceramiki, tworzywa metaliczne i cementy/	x
3	Nowe środki komunikacji powietrznej /pojazdy poduszkowe, aparaty pionowego startu i lądowania typu lądowego i wodnego, superśmigłowce, naddźwiękowe odrzutowce-giganty/	x
4	Bardziej trafne i długoterminowe prognozy meteorologiczne	x
5	Nowe źródła energii dla urządzeń precyzyjnych /magneto-hydrodynamiczne, termofoniczne i termoelektryczne, radioaktywne/	x
6	Nowe źródła energii w transporcie lądowym /baterie, napęd akumulatorowy lub unoszenie przez pole elektromagnetyczne, silniki odrzutowe i turbinowe/	x
7	Powszechne zastosowanie fotokamer lotniczych w kartografii, badaniach eksploatacyjnych, spisach ludności	x
8	Fotografia trójwymiarowa, trójwymiarowe periodyki ilustrowane, filmy, telewizja	x

1	2	3
9	Powszechne wykorzystanie automatyzacji i cybernetyki w zarządzaniu i produkcji	x
10	Szeroko i głęboko sięgająca centralizacja /względnie zbiorcza sieć automatycznych połączeń/ informacji w zakresie wiadomości bieżących i dawnych, danych personalnych i zawodowych, przygotowana przez szybkie maszyny elektroniczne	x
11	Inne udoskonalone techniki kontrolowania, nadzoru i kierowania jednostkami i zespołami ludzkimi	x
12	Nowe i bardziej niezawodne metody szkolenia i propagandy kształtujące postawę ludzką zarówno w życiu publicznym, jak i prywatnym	x
13	Łączność elektroniczna polegająca na wykorzystaniu impulsów mózgu	x
14	Nowe i skuteczne metody tłumaczenia ruchów wyzwolenicznych /być może również nowe techniki, walki wyzwolenicznej/	x
15	Nowe, bardziej zróżnicowane i skuteczne preparaty usuwające zmęczenie, niosące wypoczynek, pobudzające, wpływające na nastrój, potęgujące osobowość, odczuwanie, wyobrażanie	x
16	Tanie i szybkie techniki okrążenia tuneli i pomieszczeń w ziemi lub skale	x
17	Znacznie udoskonalone maszyny ziemne i budowlane wszelkiego rodzaju	x
18	Nowe sposoby podtrzymywania kondycji fizycznej oraz nabywania sprawności fizycznej	x
19	Ekonomiczne nadające się do powtórnego użycia wyrzutnie raketowe	x
20	Jednoosobowe "latające platformy"	x
21	Nie skomplikowana, tania aparatura do zapisu i odtwarzania obrazu	x

1	2	3
22	Tani, wysoko wydajny, wszechświatowy, rejonowy i lokalny /domowy i biurowy/ system łączności posługujący się satelitami, laserami, przewodami świetlnymi itd.	x
23	Dalsze rozległe zastosowanie komputerów jako pomocy umysłowej, zawodowej	x
24	Kablowa łączność wideo w codziennym życiu domowym i biurowym z jednoczesnym pośrednictwem telefonu i aparatu telewizyjnego	x
25	System obrony w przestrzeni	x
26	Niedroga i skuteczna naziemna obrona przeciwrakietom balistycznym	x
27	Osobiste "wzywacze" /dwukierunkowe telefonu/, inne rodzaje osobistego wyposażenia elektronowego dla potrzeb łączności, liczenia i kalkulowania	x
28	Transmisje z satelitów bezpośrednio do nowych telewizorów	x
29	Samoczynne długotrwałe urządzenie elektroniczne	x
30	Nauka domowa za pomocą komputeryzowanego i programowego wideo-nauczania	x
31	Tanie, błyskawiczne, czarno-białe kopie wysokiej jakości, w ślad za nimi kolorowe precyzyjne reprodukcje fotograficzne przekazywane na odległość	
32	Powszechne korzystanie z ulepszonych wzmacniaczy	x
33	Telewizja konferencyjna /zarówno w obwodach zamkniętych, jak i w sieci ogólnej/	x
34	Powszechne posługiwanie się kieszonkowymi źródłami energii do oświetlania i napędu drobnych mechanizmów i aparatury	x
35	Nowe i biologiczne i chemiczne sposoby tropienia obez władniania i nękania dla celów policyjnych i wojskowych	x
36	Nowe i łatwe w użyciu rodzaje śmiertelnych biologicznych i chemicznych technik wojennych	x

x/ K.Nożko: Zagadnienia współczesnej sztuki wojennej.
MON Warszawa 1973, s. 15 i 58.

Nawet pobieżna analiza przedstawionych danych potwierdza ścisłe związki postępu naukowo-technicznego z rozwojem techniki bojowej wojska i jego struktur organizacyjnych. Postęp naukowo-techniczny wpływa i będzie wpływać na wyposażenie, uzbrojenie i technikę bojową. Już F. Engels pisał: "Nie bardziej nie zależy od warunków ekonomicznych, jak właśnie armia i flota. Uzbrojenie, skład, organizacja, technika i strategia zależą przede wszystkim od poziomu produkcji i stanu komunikacji".^{1/} Prawda ta potwierdzona historycznie jeszcze bardziej staje się wymowna dziś, kiedy możliwości ekonomiczne państwa pozwalają na coraz większe nakłady finansowe na wojsko, wyposażając je w nowoczesną broń, sprzęt i oprzyrządowanie /aparaturę/. Wystarczy porównać podstawowe środki walki, posiadane przez dywizję niemiecką w latach II wojny światowej, z jej obecnym wyposażeniem, aby zrozumieć zachodzące zmiany ilościowo-jakościowe.

Tabela 3^{2/}

Lp.	Podstawowe wyposażenie	Dywizja, lekka czasu wojny	DZ obecnie
1	Czołgi	86	277
2	Wyrzutnie raketowe	-	6
3	Artyleria naziemna /bez moździerzy/	60	66
4	Pociski przeciwpancerne /TOW, Dragon/	dz.ppanc.54	180
5	Artyleria przeciwlotn.	12	24
6	Pociski przeciwlotnicze /Ohoperrat, Redege/	-	300
7	Transportery opancerzone	217	627
8	Samoloty i śmigłowce	-	67
9	Stacje radiolokacyjne	-	76

1/ F.Engels: "Anty-Dühring". KiW, Warszawa 1948, s.196-197

2/ Kompedium Siły Zbr.państw NATO. W-wa 1974, s.33

Podobny proces zachodzi także w innych armiach, nie wyłączając polskiej. Sprzyja temu wzrost potencjału ekonomicznego państwa, ciągle postępujący rozwój nauki i techniki oraz odkrycia naukowe. To, co do niedawna było niemożliwe dla wielu państw /broń jądrowa/, dziś staje się osiągalne dzięki rozwojowi gospodarczemu i rewolucji naukowo-technicznej. Polska, jak mówią uchwały VII Zjazdu PZPR, stawia na "dynamiczny wzrost produkcji decydującej o postępie technicznym i technologicznym",^{1/} stawia na naukę "Nauce i technice powierzamy do rozwiązania wielkietematy /.../ unowocześnienia technologii produkcji miedzi, wdrażania produkcji aluminium z surowców krajowych, badania nad produkcją nowych materiałów i podzespołów dla potrzeb elektroniki oraz jej zastosowania",^{2/} stawia na politykę, która służy w dziedzinie nauki i techniki "przyspieszeniu procesu zespolenia rewolucji naukowo-technicznej z budownictwem socjalizmu".^{3/}

Wszystko to sprzyja i będzie sprzyjać dalszemu rozwojowi kraju, a pośrednio - stwarzać przesłanki perspektywicznych jakościowych zmian techniki bojowej i struktur organizacyjnych wojska, tak aby nadążać za ogólnym postępem i zmianami zachodzącymi w armiach naszych potencjalnych przeciwników.

Rozpatrując przewidywany perspektywiczny rozwój jakościowych zmian w wojsku na najbliższe dziesięciolecie przyjmujemy za podstawę opracowanie naukowo-badawcze ASG-1975 i 1977 "Wzorowy system przygotowania nowoczesnego dowódcy" oraz nie-

1/, 2/, 3/ Podstawowe materiały i dokumenty na VII Zjazd PZPR. KiW, Warszawa 8.12.1975 r., s. 90 i 181.

które stwierdzenia teoretyków wojskowych. W "wzorowym systemie..." czytamy: "W najogólniejszym ujęciu wpływ osiągnięć naukowo-technicznych na rozwój nauki i sztuki wojennej oraz założenia dydaktyki uwidoczni się w następujących dziedzinach:

1. Środków prowadzenia wojny
2. Założeń strategicznych i operacyjno-taktycznych oraz zasad i sposobów prowadzenia wojny i walki zbrojnej
3. Organizacji wojska
4. Dowodzenia wojskami".

Z tym stwierdzeniem należy się zgodzić, ponieważ cały powojenny okres rozwoju armii głównie dotyczył tych zagadnień, wszystkie znane kierunki badań wojskowych wokół nich się skupiają i im wreszcie publicystyka wojskowa poświęca najwięcej uwagi. Potwierdzają to wypowiedzi teoretyków wojskowych, np.: marszałek Greczko pisze: "Dziś już nie tylko poszczególne wynalazki i odkrycia, ale całokształt postępu naukowo-technicznego i jego materialna baza wpływają szeroko na doskonalenie broni i sprzętu bojowego. Sprzyja to niespotykanemu dotychczas wzrostowi technicznego wyposażenia wojska",^{1/} podobnie gen.A. Beaufre: "... Przede wszystkim jednak wojskowe zastosowanie postępu w elektronice umożliwi zwiększenie skuteczności broni. Precyzyjne określenie celów za pomocą radiolokatora naziemnego, lotniczego lub znajdującego się na satelitach, zastosowanie podczerwieni do zmniejszenia możliwości ukrycia się, jakie dają

1/ A. Greczko: "Siły zbrojne państwa radzieckiego".

MON, Warszawa 1975, s. 177

ciemności i pochmurna pogoda oraz miniaturowych komputerów polowych wszystko to razem pozwoli na scentralizowane kierowanie konwencjonalną siłą ogniową; jej skuteczność zwiększy się w wyniku zastosowania ulepszonych zapalników zbliżeniowych, wykrywających swe cele".^{1/}

A w materiałach ASG /zbiór prac akademii nr 2/71, s.136/ czytamy: "... w najbliższych latach w oparciu o maszynę cyfrową typu RODAN zostanie również zmieniony system dowodzenia i kierowania ogniem artylerii".

Uogólniając przedstawione poglądy, można dojść do wniosku, że dalszy rozwój jakościowych zmian w najbliższym dziesięcioleciu będzie szedł w kierunku:

- doskonalenia zasad i sposobów prowadzenia wojny i walki zbrojnej;
- doskonalenia struktur organizacyjnych wojska;
- doskonalenia kierowania i dowodzenia wojskiem.

W odniesieniu zaś do środków prowadzenia walki zbrojnej prawdopodobne zmiany będą dotyczyły:

- modernizacji środków przenoszenia broni jądrowej i jej dalszego doskonalenia;
- nowych rozwiązań konstrukcyjnych broni klasycznej, broni strzeleckiej, czołgów, artylerii, transporterów opancerzonych, PPK, środków plot i innych;
- środków rozpoznania i dowodzenia opartych na technice radiolokacyjnej, telewizyjnej, laserowej i elektronicznej.

1/ A. Beaufre: Pole bitwy w latach osiemdziesiątych /Jeśli nie nastanie pokój/. MON Warszawa 1971, s. 17-18

Jeśli chodzi o artylerię, należy oczekiwać w niedługim czasie wyprodukowania pocisków przeciwpancernych czwartej generacji, o automatycznym naprowadzaniu typu "FAGOT", oraz pocisków z ładunkiem kumulacyjnym, o dużej zdolności przebijania.^{1/} Reorganizacja czeka pułki przeciwpancerne, do których najprawdopodobniej na stałe wejdą śmigłowce uzbrojone w ppk. Artyleria pułkowa otrzyma samobieżne działa, co zwiększy jej ruchliwość i możliwości wsparcia ogniowego walczących wojsk,^{2/} a BWP zwielokrotnią siłę ognia przeciwpancernego pododdziałów piechoty.

Prognozowany perspektywiczny rozwój Sił Zbrojnych PRL, w tym także artylerii, to jakościowy skok prowadzący do zmian dziś niewymiernych, a na pewno powodujący w konsekwencji rozwój środków dowodzenia, organizacji i uzbrojenia wojska. Niewspółmiernie wzrośnie rola oficera dowódcy, gdyż "Technika sama w sobie nie urzeczywistnia swej siły - mówił minister obrony narodowej gen.armii W. JARUZELSKI - jeśli nie jest bez reszty posłuszna ludziom, jeśli jej walory nie zostaną w pełni spożytkowane, a słabsze strony stosownie zrekompensowane, wymaga ona po pierwsze - precyzyjnego mistrzowskiego opanowania, po drugie - serdecznej, troskliwej dbałości i po trzecie - wysokiej umiejętności taktyczno-bojowego zastosowania".^{3/}

1/ Z.Nowak: Rozwój i perspektywy rozwoju uzbrojenia i techniki wojsk w najbliższym czasie. ASG Warszawa 1971, s. 10,14

2/ Z.Jurewicz: Studium nad prognozowaniem rozwoju sprzętu artyleryjskiego. ASG, Warszawa 1973, s. 106 i 113

3/ B.Kołodziejczak: Co będzie jutro? - MON W-wa 1976, s.7,23 i 137
W.Jaruzelski: Wystąpienie na odprawie szkoleniowej w dniu 29.10.1976 r.

Jeśli te prognozowane na lata 1980-1990 zmiany jakościowe w technice bojowej i strukturach organizacyjnych wojska zestawimy w tabeli, to wynikną z nich bezpośrednio zadania dla WSO

Prognozowane zmiany jakościowe w latach 1980-1990	Zadania dla WSO
1. Obsługa skomplikowanych systemów dowodzenia i zaopatrywania, wykorzystanie nowoczesnego sprzętu i uzbrojenia	Wyposażenie absolwenta w zasób niezbędnej wiedzy ergologicznej, poszerzenie zakresu wiedzy technicznej i umiejętności eksploatacyjnej
2. Skomplikowane pole walki stawiające dowódcę wobec wielu niewiadomych	Kształtowanie pożądanych cech osobowych dowódcy, samodzielności i inicjatywy, stanowczości, opanowania, poczucia odpowiedzialności, sprawności myślenia oraz wzbogacenie teoretycznych podstaw specjalizacji zawodowej
3. Dalsze komplikowanie się układów i systemów wojskowych we wszystkich dziedzinach teorii i praktyki sztuki wojennej	Kształtowanie zdolności i umiejętności dowódczo-organizacyjnych, przygotowanie oficera samodzielnie myślącego, nawyków samokształcenia nadążającego za postępem w nauce i technice
4. Doskonalenie struktur organizacyjnych	Zapoznanie absolwenta z istotą struktur organizacyjnych wojska, podniesienie kwalifikacji i rozszerzenie kompetencji zawodowych
5. Ogólny postęp w nauce i technice	Przygotowanie zawodowe na poziomie wyższym, wzbogacone ukierunkowaną wiedzą ogólną

W związku z rozpatrzonymi prognozami rozwoju i jakościowych zmian w technice bojowej wojska szkoły w najbliższych

latach będą musiały wykonywać znacznie rozszerzone zadania kształcenia. Odnoszą się one także do WSOWRiA kształcącej dowódców inżynierów artylerii, zwanej tradycyjnie "bronią uczoną". Zadania te będą stopniowo pobudzały rozwój wojskowych szkół wyższych i bezpośrednio wpływały na model kształcenia. W tej sytuacji wydaje się celowe przystąpienie do doskonalenia modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA. Chodzi o to, aby uczynić model kształcenia dowódcy inżyniera artylerii adekwatny do dzisiejszych potrzeb szkoleniowych wojska i przybliżyć oficera artylerii do oczekujących go w najbliższej przyszłości nowych zadań. Dąży się do tego, aby WSOWRiA rzeczywiście kształciła dowódcę inżyniera artylerii nie tylko na "dzisiaj", ale także na niezbyt odległe "jutro". Chodzi wreszcie o to - powtarzają za prof. Siergiejem KOPICĄ - aby nie dopuścić do tego, "że mury szkoły wyższej opuszcza wąski specjalista", o którym, niestety, nie można powiedzieć, że jest człowiekiem wszechstronnie wykształconym".

Konieczność zmian w modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii widzi także badana kadra, która na pytanie: w jakim kierunku powinno iść kształcenie oficera artylerii w świetle potrzeb w latach 1980-1990 - zdecydowanie, opowiedziała się za kierunkiem poszerzonej specjalizacji i technicznym, np. dowódcy bryg - 90% i 70%, dowódcy dyw. - 95% i 70%, dowódcy bat., plut. - 100% i 56%, kadra WSOWRiA - 96% i 72%, co świadczy o dużym rozumieniu rzeczywistości.

Uogólniając, z przeprowadzonej analizy i oceny prognoz rozwojowych nasuwają się następujące wnioski:

- potencjał ekonomiczno-gospodarczy stymuluje rewolucję naukowo-techniczną i bezpośrednio wpływa na stan uzbrojenia i wyposażenia armii;

- rozwój naukowo-techniczny zmienia nie tylko zakres, charakter, ale także sferę zastosowania techniki w wojsku;

- współczesna broń i sprzęt wojskowy są coraz bardziej skomplikowane i wymagają do obsługi dobrze przygotowanych oraz wyspecjalizowanych kadr;

- ilościowo-jakościowe zmiany zachodzące w wojsku, w tym i w WSOWRiA, powodują wzrost wymagań w stosunku do dowódcy inżyniera artylerii, a tym samym konieczność doskonalenia modelu jego kształcenia;

- rewolucja naukowo-techniczna wyprzedza życie i "... dlatego - mówił tow. L. Breżniew na XXIV Zjeździe KPZR - jeśli chodzi o tak ważne zagadnienie jak rozwój nauki i techniki, powinniśmy wyraźnie widzieć perspektywę i uwzględniać je w praktycznej działalności".

2. Zadania postawione WSOWRiA w zakresie kształcenia dowódcy artylerii

Zadania dydaktyczno-wychowawcze dla WSO, w tym i dla WSOWRiA, określają:

- Zarządzenie MON nr 45/MON z dnia 17.08.1974 r. , zmieniające zarządzenie nr 8/MON z dnia 5.02.1971 r. w sprawie służby wojskowej kandydatów na żołnierzy zawodowych /Dz.Rozk. MON nr 10 poz. 64/;

- Statut wyższych szkół oficerskich MON Inspektorat Szkolenia, Warszawa 1973;

- Wytyczne głównego inspektora szkolenia nr 1293 z dnia 22.05.1975 r. w sprawie organizacji i przebiegu praktyk podchorążych WSO w jednostkach wojskowych;
- Zasady działania kadrowego w Siłach Zbrojnych PRL MON, Warszawa 1976 r.;
- Podstawowe założenia procesu kształcenia podchorążych wyższych szkół oficerskich MON, Inspektora Szkolenia Warszawa 1976 r.;
- Program umacniania dyscypliny w Siłach Zbrojnych PRL 1976-1980, Warszawa 1976 r., MON GZP WP;
- Program kształcenia podchorążych 1976 /znowelizowany/;
- Program rozwoju kultury w Siłach Zbrojnych PRL, Warszawa 1977, MON GZP WP;
- Dyrektywy, rozkazy, zarządzenia, wytyczne i zalecenia RW MON, Zespołu MON, RW SZW, dotyczące procesu dydaktyczno-wychowawczego WSO.

Analiza wymienionych dokumentów prowadzi do wniosku, że dokładnie sprecyzowano cele, zakres i treści kształcenia, ustalono przebieg procesu dydaktyczno-wychowawczego, obciążenie dydaktyczne kadry i praktyki podchorążych, a mniej dokładnie określono zadania kształcenia. Zadania te na poszczególnych latach studiów określono następująco: na pierwszym roku - "szkolenie pojedynczego żołnierza, funkcyjnego obsługi działka /drużyny/ oraz dowódcy działka i drużyny", na drugim roku - "szkolenie dowódcy plutonu artylerii", na trzecim roku - "doskonalenie dowódcy plutonu artylerii i elementy szkolenia dowódcy baterii artylerii", a na czwartym roku - "szkolenie dowódcy baterii

artylerii, elementy szkolenia dowódcy dywizjonu oraz specjalizacja w zakresie ROT, RT, PPK, RA".^{1/}

Charakterystyka wymienionych zadań wskazuje na to, że określają one zbyt jednostronnie kwalifikacje dowódcy inżyniera artylerii, zawężając je do przygotowania zawodowego i zupełnie pomijając przygotowanie ogólne i kształtowanie pożądanych cech osobowości oficera wojsk raketowych i artylerii oraz wdrażanie nawyków ciągłego doskonalenia zawodowego i pracy samokształceniowej.

Oceniając model kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRIA na podstawie dokumentów normatywno-służbowych, należy stwierdzić, że dominuje w nich kształcenie taktycznospecjalne na średnim poziomie wojskowym dowódcy plutonu - baterii, wsparte elementami wykształcenia wyższego w przedmiotach ogólnokształcących. Wzbogacenie programu kształcenia, np. blokiem przedmiotów "organizacji pracy i automatyzacji systemów dowodzenia", odbywa się kosztem przedmiotów wiodących, o czym świadczą dane zestawione w tabeli

Tabela 4

	P r o g r a m									
	1967		1970		1972		1976		LWSAD ^{2/}	
	2 g.	%	2 g.	%	2 g.	%	2 g.	%	2 g.	%
Szkolenie takt.	707	15,6	570	13,6	620	14,1	480	12,3	1033	18,6
Instr. strzel. art. naziemnej	792	17,4	690	16,4	762	17,3	610	15,6	815	11,1
Przedm. techn.	770	17,0	720	17,2	655	15,0	550	14,1	1320	23,8
Matematyka	170	3,7	170	4,0	170	4,0	120	3,0	280	4,6
Fizyka	150	3,3	150	3,6	150	3,4	80	2,0	200	3,6
Ogólna liczba godzin w programie	4524	100	4180	100	4410	100	3900	100	5550	100

Z danych tych wynikają następujące wnioski:

- z każdą nowelizacją programu kształcenia podchorążych WSOWRiA następuje wyraźna tendencja do zmniejszania się liczby godzin przeznaczonych na przedmioty zasadnicze /wiodące/;

- procentowy udział przedmiotów zasadniczych w ogólnym podziale godzin jest wyraźnie niekorzystny dla przyszłych kwalifikacji zawodowych absolwenta;

- porównanie liczby godzin przeznaczonych na przedmioty zasadnicze i ich procentowego udziału w ogólnym podziale godzin Leningradzkiej Wyższej Szkoły Artyleryjsko-Dowódczej z WSOWRiA jest zdecydowanie niekorzystne dla WSOWRiA.

Uogólniając należy stwierdzić, że zadania kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA, określone w dokumentach normatywno-służbowych, stanowią podstawę organizacji i prowadzenia procesu dydaktyczno-wychowawczego "dzisiaj", ale w małym stopniu uwzględniają potrzeby kształcenia oficera "na jutro", tj. zgodnie z perspektywami rozwoju i jakościowych zmian zachodzących w technice bojowej wojska. Przez pojęcie "na dziś" rozumiem ukierunkowanie procesu dydaktyczno-wychowawczego WSOWRiA, głównie z punktu widzenia bieżących potrzeb wojsk i przygotowanie oficera praktyka. A przez pojęcie "na jutro" rozumiem rozszerzenie programu kształcenia podchorążych, w aspekcie perspektywnych potrzeb wojska i przygotowanie dowódcy inżyniera artylerii umięjącego działać w jakościowo nowych warunkach.

1/ Podstawowe założenia procesu kształcenia podchorążych WSO.
MON, Warszawa 1976 r.

2/ LWSAD - Leningradzka Wyższa Szkoła Artyleryjsko-Dowódcza

3. Realizacja zadań kształcenia dowódcy inżyniera artylerii przez WSOWRiA

Rozpatrując pytanie badawcze: jaka jest ocena kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA? przeprowadzono badania, które dostarczyły wiele materiału faktograficznego pozwalającego na uogólnienia i wnioski.

Za kryteria oceny wyników kształcenia dowódcy inżyniera artylerii-absolwenta WSOWRiA przyjęto:

a/ dla oceny wewnętrznej /samooceny/

- osiągnięte przez uczelnie wyniki kształcenia podchorążych;
- sprawność nauczania;

b/ dla oceny zewnętrznej

- ocenę przygotowania zawodowego absolwentów przez bezpośrednich przełożonych w jednostkach wojskowych;
- obiektywne sprawdzenie funkcjonowania absolwentów na stanowiskach służbowych;
- awansowanie i wysuwanie na stanowiska służbowe absolwentów /w trybie przyspieszonym i normalnym/.

Za kryteria oceny wykształcenia dowódcy inżyniera artylerii absolwenta WSOWRiA przyjęto: przygotowanie zawodowe, przygotowanie ogólne i przygotowanie do kształcenia ustawicznego.

Przez przygotowanie zawodowe należy rozumieć niezbędną wiedzę zawodową, praktyczne opanowanie metod i środków pracy oficera, rozwinięcie ogólnej sprawności umysłu - "bazy naukowej" pozwalającej na uzupełnienie w jednostce "szczegółowych wiadomości".

Przez przygotowanie ogólne należy rozumieć wszechstronne rozwinięcie osobowości, jej rozwój intelektualny i uczestnictwo w życiu społecznym, politycznym i kulturalnym.

Przez przygotowanie do kształcenia ustawicznego należy rozumieć umiejętności "odnawiania, poszerzania i pogłębiania" wiedzy, kwalifikacji zawodowych i ogólnych. Wymienione kryteria stanowią miernik oceny działalności dydaktyczno-wychowawczej szkoły i określają poziom i wyniki kształcenia dowódcy inżyniera artylerii. Jest to zgodne z przyjętą opinią, że produkt finalny - wykształcony absolwent WSOWRiA - stanowi główne kryterium oceny uczelni. Znajduje także potwierdzenie i uzasadnienie w celach kształcenia, do których należy zaliczyć:

- "cele pedagogiczne, wychowanie i kształcenie osobowości wychowanków, przekazywanie im wiedzy itp.;

- cele społeczne, przygotowanie ich do wykonywania roli i funkcji zawodowych, związanych z pracą;

- cele ekonomiczne, wdrożenie do pracy, która powinna przynieść określone efekty ekonomiczne;

- cele polityczne - przygotowanie absolwentów do uczestnictwa w życiu politycznym;

- cele kulturalne - przygotowanie absolwentów do uczestnictwa w kulturze i pomnażanie jej wartości".^{1/}

Przechodząc do oceniania osiągniętych przez uczelnie wyników kształcenia podchorążych, podano w tabelce oceny

1/ Pedagogika. Warszawa 1975, s. 667

egzaminów, praktyk dowódczych i egzaminów dyplomowych za okres pięciu lat

Tabela 5

Wyszczególnienie	Absolwenci roku				
	1971	1972	1973	1974	1975
1. Wyniki egzaminów /zimowa i letnia sesja egzaminac./	4,28	4,06	4,32	4,25	4,26
2. Wyniki praktyk dowódczych	4,93	4,88	4,93	4,93	4,92
3. Wyniki egzaminów dyplomowych	4,22	4,39	4,57	4,73	4,64

Dane te świadczą o dobrym poziomie i wynikach kształcenia, chociaż nie w pełni są zgodne z oceną przygotowania zawodowego absolwentów, dokonaną przez bezpośrednich przełożonych w jednostkach wojskowych.

Wyniki sprawności nauczania za ten sam okres mieszczą się w przedziale 75%-65%, tj. dla poszczególnych lat wynoszą: 1971 - 68%, 1972 - 76,2%, 1973 - 75,6%, 1974 - 70,6%, 1975 - 65,1% i wykazują tendencję spadkową. Na sprawność nauczania bezpośrednio wpływają postępy w nauce, wykroczenia dyscyplinarne i stan zdrowia podchorążych. We wszystkich badanych latach najwięcej podchorążych opuściło szkołę na własną prośbę /około 18%/ lub ze względu na stan zdrowia /7%/, a tylko około 2% na skutek słabych postępów w nauce.^{1/} Z danych tych wynika, że motywacja podejmowanych przez podchorążych studiów

1/ Dane na podstawie rocznych sprawozdań WSOWRiA za lata 1971-1975

zawodowych nie jest najsilniejsza, a także szkoła w pogłębieniu tej motywacji sukcesów nie odnosi.

Ocena przygotowania zawodowego absolwentów WSOWRiA przez bezpośrednich przełożonych, uzyskana w wyniku przeprowadzonych badań ankietowych i uwidoczniła w tabelce Zał.nr 1/, odbiega nieco pod względem wyników od samooceny uczelni i świadczy o zróżnicowanym przygotowaniu absolwentów.

Przebieg awansowania i wysuwania na wyższe stanowiska służbowe absolwentów WSOWRiA, pierwszej promocji 1971 r. obrazuje tabelka

Tabela 6

Lp.	Wyszczególnienie	%
1.	Promowano - 168 podchorążych	100
2.	Awansowano przed terminem	5
3.	Awansowano w trybie normalnym	85
4.	Awansowano z opóźnieniem	10
5.	Wyznaczono na wyższe stanowiska służbowe w trybie przyspieszonym /około/	25 ✓

Dane te przedstawione przez Departament Kadr na odprawie szkoleniowej w 1974 r. dają podstawę do oceny wartości dowódczo-zawodowych absolwentów WSOWRiA. Jednocześnie prowadzą do wniosku, że te ich wartości nie odbiegają od średnich wskaźników notowanych w wojsku.

Dla umożliwienia oceny praktycznego wykształcenia i przygotowania dowódcy inżyniera artylerii do pracy w jednostce

przebadano tylko jeden składnik dotyczący wyszkolenia instruktorsko-metodycznego. Zarówno test z zakresu dydaktyki wojskowej, jak i oceny uzyskane przez dowódców baterii-plutonów za szkolenie instruktorsko-metodyczne nie są wysokie, o czym świadczą tabelki nr 4 i 5

- zestawienie procentowe odpowiedzi dowódców baterii-plutonów ze znajomości dydaktyki wojskowej

tabela 7

Pytania	Odpowiedzi	Dowódcy		razem
		bat.	plut.	
1. Jakie stosujesz zasady szkolenia /nauczania/ podczas zajęć?	poprawne	14	36	23
	błędne	86	64	77
2. Jakie stosujesz najczęściej metody szkolenia /nauczania/ podczas zajęć?	poprawne	60	86	73
	błędne	40	14	27
3. Jaki jest wpływ zajęć instruktorsko-metodycznych na wyszkolenie pododdziału?	poprawne	100	100	100
	błędne	0	0	0

- oceny uzyskane przez dowódców baterii-plutonów za szkolenie instruktorsko-metodyczne

Tabela 8

Dowódcy	Uzyskane oceny	bdob.	dob.	dost.	ndost.	średnia
baterii	Za organizację i prowadzenie zajęć instruktorsko-metodycznych		3,64			3,57
	W czasie inspekcji			3,50		
plutonów	Za organizację i prowadzenie zajęć instruktorsko-metodycznych			3,50		3,25
	W czasie inspekcji			3,00		
Ocena ogólna		=	3,41			

Z analizy wyników przedstawionych badań można wysnuć następujące wnioski:

- słabym punktem procesu dydaktyczno-wychowawczego w WSOWRIA jest sprawność nauczania wyrażająca się wskaźnikiem 65%, z tendencją spadkową, spowodowaną głównie rezygnacją ze studiów na własną prośbę /18%/, przy stosunkowo niewielkim od-siewie 10%;

- poziom przygotowania instruktorsko-metodycznego absolwentów WSOWRIA dowódców plutonów-baterii ujawnia niedostatki teoretyczne i praktyczne w zakresie umiejętności metodycznych;

- wyniki uzyskiwane przez absolwentów w trzech podstawowych wskaźnikach: egzaminy, praktyki, obrona prac dyplomo-wych - uwidoczniają rozbieżności z oceną przełożonych, np. ocena

za praktyki dowódcze-bardzo dobra, a według wypowiedzi respondentów /55%/ umiejętności organizacyjno-dowódcze - dostateczne;

- samoocena, czyli wewnętrzna ocena wyników procesu dydaktyczno-wychowawczego przez uczelnię, wyraźnie odbiega od oceny zewnętrznej, szczególnie przy ocenie produktu finalnego kształcenia, jakim jest przygotowanie zawodowe absolwenta WSOWRiA /zał.nr 1/;

- w przygotowaniu zawodowym dowódcy inżyniera artylerii, ocenionym przez przełożonych na dostatecznie, słabymi stronami są: prowadzenie działań bojowych /51% respondentów/, umiejętności organizacyjno-dowódcze /55% respondentów/, przygotowanie praktyczne /63% respondentów/. Ponadto przeprowadzono doraźne sondáže opinii dowódców związków taktycznych i oddziałów o przygotowaniu zawodowym i ogólnym absolwentów WSOWRiA oraz zebrano metodą wywiadu wypowiedzi ich samych - dowódców plutonów, o tym, jak oceniają swoje wykształcenie z punktu widzenia wykonywanych obowiązków w jednostce. Badano także wycinkowo udział dowódców plutonów w życiu społecznym, politycznym i kulturalnym w nowym środowisku oraz czytelnictwo.

Dowódcy są na ogół zadowoleni z poziomu przygotowania zawodowego dowódców inżynierów artylerii, z tym jednak zastrzeżeniem, że według ich oceny nie są oni należycie przygotowani pod względem praktycznym, np. gen.dyw.Z. OCHANOWICZ mówi: "wskażują oni niepełne przygotowanie idące w kierunku słabych umiejętności pracy z podwładnymi oraz niewystarczającą wiedzą instruktorsko-metodyczną...".^{1/} Wielu absolwentów WSOWRiA zbyt

1/ Materiały na II Międzyuczelnianą Konferencję Naukową z zakresu innowacyjnej dydaktyki wyższej szkoły wojskowej. WSOWZ i WSOWI Wrocław 1977 r.

słabo zna pracę instruktorsko-metodyczną, posiada małe umiejętności praktycznego kierowania ludźmi i gubi się w warunkach polowych. Dość dobrze są oni przygotowani teoretycznie, szczególnie w zakresie wyszkolenia specjalistycznego.

Z opinią tą są zgodne wypowiedzi absolwentów WSOWRiA - dowódców plutonów, którzy piszą:

- "WSOWRiA nie dała mi umiejętności samodzielnego działania i dowodzenia ludźmi";

- "Szkola nie dała mi wiedzy w zakresie prowadzenia gospodarki oraz planowania w pododdziale";

- "Największe trudności miałem w baterii w zakresie organizacji i zarządzania".

Jeśli chodzi o udział w życiu społeczno-politycznym absolwentów WSOWRiA w nowym środowisku, to zdecydowana większość zaangażowała się w pracę w organizacji partyjnej lub młodzieżowej i bierze w nich aktywny udział, uzyskując pozytywne opinie. Gorzej jest z uczestnictwem w życiu kulturalnym, szczególnie w małych garnizonach oddalonych od dużych ośrodków, w których wyłączną rozrywką kulturalną jest telewizja i kino. Podobnie jest z czytelnictwem, które świadczy o bardzo słabym nawyku czytania wśród absolwentów WSOWRiA. Na pytanie i co obywatel porucznik ostatnio czytał? Padała odpowiedź: nie mam czasu na czytanie. W pracy samokształceniowej absolwenci WSOWRiA nie dokumentują ukształtowanych nawyków i znajomości technologii pracy umysłowej. W przeważającej większości są biernymi jej uczestnikami z nakazu, a nie z wewnętrznej potrzeby.

Przeprowadzone badania dotyczące realizacji zadań kształcenia dowódcy inżyniera artylerii przez WSOWRIa wskazują, że są one wykonywane w sposób zróżnicowany, w przedziale ocen "dostatecznie - dobrze", zarówno z przyczyn zależnych, jak i niezależnych od uczelni. Absolwenci są przygotowani do pracy w jednostkach liniowych na ogół zadowalająco, chociaż nie zawsze odpowiadają wymaganiom stawianym dowódcy inżynierowi artylerii. W ich zawodowym przygotowaniu uwidoczniają się niedociągnięcia w przygotowaniu do pracy wychowawczej z ludźmi oraz w zakresie umiejętności instruktorsko-metodycznych i organizacyjno-dowódczych.

4. Niedociągnięcia procesu dydaktycznego, ich przyczyny i źródła

Przeprowadzona ocena wyników kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRIa w świetle badań wskazuje na istniejące niedociągnięcia. Niedociągnięcia te dotyczą przede wszystkim organizacji procesu kształcenia, programu i metodyki nauczania oraz kwalifikacji kadry dydaktycznej. Można je nazwać także niedociągnięciami organizacyjnymi uczelni i modelowo-programowymi procesu kształcenia, ponieważ dotyczą niektórych składników systemu kształcenia /wykładowców, podchorążych, treści kształcenia/.

Przyczyny i źródła stwierdzonych niedociągnięć są różne: subiektywne - wewnątrzuczelniane i obiektywne - niezależne od uczelni. Do pierwszych należą: doskonalenie pedagogiczne kadry, przyjęte kryteria i sposoby oceny wyników kształcenia pod-

chorążych, panująca w uczelni atmosfera kształcenia; do drugich: niedobór kandydatów na zawodowe studia wojskowe, bilans czasu podchorążego, pensum godzinowe kadry dydaktycznej, niekonsekwencje w modelu kształcenia. Bezpośredni związek między niedociągnięciami w procesie dydaktyczno-wychowawczym WSOWRiA a ich przyczynami i źródłami, będzie bardziej zrozumiała, jeśli odwołamy się do danych uzyskanych w toku badań.

Doskonalenie pedagogiczne kadry pozostaje ciągle w sferze poszukiwania właściwych rozwiązań. Wprawdzie zalecenie GISz nr 11 z dnia 23.09.1975 r. stanowi pewną próbę poprawy przygotowania pedagogicznego kadry, nie zmienia jednak w sposób zasadniczy stanu faktycznego. Do wyjątków należy kadra, która kończyła studia lub kursy pedagogiczne. Nadal trafiają do szkoły na stanowiska wykładowców oficerowie "z linii", bez przygotowania i stażu dydaktycznego.^{1/} Wewnętrzne poczynania uczelni w zakresie pedagogicznego doksztalcenia kadry nie zawsze przynoszą pożądane rezultaty. W parze z tym idzie podnoszenie kwalifikacji naukowych. Według danych statystycznych obejmuje ono tylko 19 oficerów, którzy mają otwarte przewody doktorskie, tj. około 16% stanu.

Przyjęte kryteria i sposoby oceny wyników kształcenia podchorążych wprawdzie nie odbiegają od ogólnie stosowanych w szkolnictwie: czterostopniowa skala ocen, zaliczania, kolokwia, egzaminy. Tym niemniej charakteryzuje je określona wymagalność wykładowców /egzaminatorów/, stosowany stopień trudności, pre-

1/ W latach 1976-1978 przybyło do WSOWRiA 37 oficerów ponad 25% stanu, wszyscy bez przeszkolenia pedagogicznego

ferowanie danych informacyjnych i umiejętności praktycznych przed rozumowaniem i uzasadnianiem. Zaniżenie wymagalności i poziomu wiedzy podchorążych, zmniejszanie stopnia trudności podczas egzaminów, preferowanie danych informacyjnych przez część kadry WSOWRiA, dają w efekcie wysoką średnią oceny kształcenia przy jednoczesnych niedociągnięciach w przygotowaniu zawodowym absolwentów.

Panujący w uczelni klimat kształcenia może stwarzać warunki zbliżające podchorążych ^{do} od nauki lub oddalające ich od niej. Może mobilizować kadrę uczelni i podchorążych, pobudzać ich ambicje i sprzyjać rozwojowi twórczości naukowej lub nie. W WSOWRiA panuje atmosfera nie w pełni sprzyjająca pracy naukowej i dydaktycznej oraz nie oddziaływają bodźce moralne i materialne mobilizujące kadrę do pracy. Potwierdzają to niewielkie osiągnięcia naukowe kadry i nie najlepsze wyniki pracy.

Niedobór kandydatów na studia zawodowe WSOWRiA wyraża się spadkiem bezpośrednich zgłoszeń kandydatów do uczelni - w ostatnich trzech latach wynosiły one: 1973 - 47%, 1974 - 80%, 1975 - 41%^{1/} - a ponadto permanentnym uzupełnianiem niedoboru kandydatów z innych uczelni, przeważnie technicznych: WAT, WSMW, WOSS, WSOWCH oraz ogólnym obniżaniem się średnich ocen egzaminów wstępnych z przedmiotów podstawowych /matematyka,

1/ Koncepcja rozwoju wyższego szkolnictwa wojskowego na lata 1976-1980 oraz główne kierunki perspektywicznej działalności w tej dziedzinie. MON, Sztab Gen.WP. Warszawa 1976, s. 39.
"Sytuacja w roku 1975 była również niepomyślna, zwłaszcza w wyższych szkołach oficerskich, pionu dowódczego /.../ W rezultacie w WSO nastąpił w ub.roku niedobór wynoszący 25% kandydatów

fizyka/. Oceny te, które wynosiły w 1973 - 2,94, w 1974 - 2,94, w 1975 - 2,86, świadczą o przygotowaniu i umiejętnościach kandydatów.

Bilans czasu podchorążego wymaga rozpatrzenia zarówno od strony wykładowców, jak i podchorążych. Pierwszym chodzi o możliwość pełnego wyegzekwowania zadań postawionych podchorążym do rozwiązania i o formalne potraktowanie całej reszty, tj. rozbudzanie zainteresowań twórczych, samodzielnej pracy połączonej z posługiwaniem się instrukcją, podręcznikiem, książką. Składa się na to wiele przyczyn: wzrost ilości materiału do opanowania przez podchorążych przy zmniejszonej liczbie godzin programowych, nowa problematyka kształcenia, obciążenie dydaktyczne kadry itp. W tej sytuacji praca wykładowcy przeważnie sprowadza się więc do polecenia, nakazu, egzekwowania. Potwierdzają to codzienne obserwacje i wypowiedzi samej kadry. Podchorążym chodzi o możliwość w miarę pełnego gospodarowania własnym czasem, rzeczywistego studiowania i większej samodzielności działania. Z tego punktu widzenia bilans czasu podchorążego nie wygląda najlepiej. Rozpatrzmy go opierając się na rozkładzie zajęć i porządku dnia, na przykładzie jednego tygodnia, zakładając, że pozostałe bilanse czasu z niewielkimi odchyleniami są do niego podobne.

Tygodniowy podział czasu podchorążego kształtuje się następująco: biorąc pod uwagę sześć dni tygodnia po 24h, otrzymamy 144h, z których podchorąży przeznaczają na:

- sen - $48h / 6 \times 8h = 48h /$

- pobudkę, gimnastykę poranną, toaletę - $6h / 6 \times 1h = 6h /$

- posiłki /śniadania, obiady, kolacje/ - 15h /6x2,5h = 15h/;
- apel /poranny, wieczorny/ - 3h /6x0,5h = 3h/;
- zajęcia programowe - 30h /5x6h = 30h/;
- konserwacja i utrzymanie broni oraz sprzętu - 3h /6x0,5h = 3h/;
- samokształcenie, praca masowo-sportowa, praca ideologiczno-polityczna 20h /4x3,5h+1x6h = 20h/;
- praca kulturalna - 3,5h /1x3,5h = 3,5h/;
- czas wolny - 15,5h /5x2,5h+1x3h = 15,5h/.

W przedstawionym podziale czasu pracy potrzeby bilansują się z możliwościami, ale tylko pozornie. Dokładna analiza poszczególnych pozycji prowadzi do wniosku, że mało jest czasu na konserwację i utrzymanie broni i sprzętu, pracę kulturalną, a przede wszystkim na samokształcenie. Jeśli bowiem odejmiemy od przeznaczonych na samokształcenie 20h-6h, tj. na obowiązkową pracę masowo-sportową - 1,5h, ideologiczną - 1,5h i zamierzenia organizacyjno-służbowe - 3h /zebrania POP, SZMP, analiza dyscypliny/, to pozostanie tylko 14h, a to już jest bardzo mało dla podchorążego studenta, dla którego samokształcenie jest naczelnym zadaniem.^{1/} Stan ten ulega dalszemu pogarszaniu, co potwierdzają doraźne badania w trzech WSO, w których podchorążowie mają w przekroju tygodnia następującą liczbę godzin na samokształcenie: WSOWŁ - 9h, WSOWRIA - 7-13 h, WOSL - 11h.^{2/}

1/ Z.Mysłakowski: Pisma wybrane. Warszawa 1971, s. 159
pisze: "... w szkołach wyższych procesy samokształcenia stają się naczelnym zadaniem studenta /.../ mają za zadanie w ten sposób ukierunkować pracę samokształceniową studenta, aby zrozumiał on konieczność własnego wysiłku i nabrał znajomości i umiejętności samodzielnego kształcenia się".

2/ Protokoły Inspekcji Sił Zbrojnych PRL, 1978 r.

Pensum godzinowe kadry wynoszące:

Stanowisko	Ustawowe obciążenie /h/	Rzeczywista średnia obciążenia /h/	Różnica /h/
Starsi wykładowcy	360	500	140
Wykładowcy	420	600	180
Instruktorzy	600	700	100

przekracza ustawowe ustalenia i powoduje ograniczenie możliwości rozwoju naukowego kadry, pracy samokształceniowej i publicystycznej. Jest podyktowane, być może, ogólną sytuacją kadrową w wojsku, ale wywiera destruktywny wpływ na poziom nauczania i działalność naukową uczelni. Jeśli dodamy dodatkowe obciążenie kadry /inspekcje, ćwiczenia, służby/, które średnio na wykładowcę w ostatnich trzech latach wynosiło około 300h, to jeszcze bardziej pogorszy się jej bilans czasu.

Niekonsekwencje w modelu kształcenia polegają na tym, że "Podstawowe założenia procesu kształcenia" stwierdzają: "Wyższe Szkoły Oficerskie przygotowują podchorążych do zawodu oficera oraz kształtują ich osobowość odpowiednio do wymagań określonych w "Zasadach etyki zawodowej żołnierzy Polski Ludowej" dając solidne podstawy wykonywania zawodu oraz samodzielnego rozwijania wiedzy i umiejętności w toku życia, służby i pracy". Założenia programowe dla tych szkół wyznaczają kierunki doboru treści programowych, podkreślają znaczną samodzielność studiów i aktywne współuczestnictwo podchorążych w procesie nauczania. A kalendarzowe rozliczenie czasu i podział godzin

na działy i przedmioty nauczania nie idą z tym w parze, np. na pierwszym roku studiów na 40 tygodni kształcenia wydziela się tylko 20 dni na samokształcenie, tzn. co drugi tydzień podchorąży ma dzień wolny na samokształcenie /studiowanie/. Na przedmioty wiodące i określające wykształcenie dowódcy inżyniera artylerii, takie jak: taktyka artylerii, instrukcja strzelania i kierowanie ogniem artylerii, przedmioty ogólnotechniczne, przeznaczają się tylko 42% godzin. Tymczasem np. w Leningradzkiej Wyższej Szkole Artyleryjsko-Dowódczej wydziela się 54% czasu. Mówi się o "samodzielnym rozwijaniu wiedzy i umiejętności", a brak przedmiotu "technologia pracy umysłowej". Program kształcenia powinien odpowiadać modelowi kształcenia i w sposób zasadniczy wpływać na cały proces dydaktyczno-wychowawczy oraz prowadzić do realizacji jego podstawowych założeń, które według prof. Leji określają, że: "proces dydaktyczny jest związkiem ogniw nauczania i uczenia się:

- efektywność kształcenia jest funkcją poznania operacyjnego i motywacji dydaktycznej;
- wiązanie nauczania z badaniem jest naukową drogą do przekształcenia rzeczywistości;
- efektywność pedagogiczna procesu kształcenia jest mierzona sumą zmian w osobowości studenta;
- efektywność pracy szkoły mierzy się samodzielnością myślenia i działania absolwenta oraz racjonalizacją pracy i permanentnym samokształceniem".^{1/}

1/ L. Leja: Materializm funkcjonalny w dydaktyce. Referat, Poznań 1971 r.

Z tego widać, że określone przyczyny i źródła wywołują określone skutki - niedociągnięcia w procesie dydaktyczno-wychowawczym WSOWRiA, których usunięciem powinny być zainteresowana uczelnia i wojsko, tym bardziej, że do ich zadań należą programowe doskonalenie i rozwój wyższego szkolnictwa wojskowego.^{1/} Postawmy pytanie: czy niedociągnięcia te można wyeliminować z procesu kształcenia WSOWRiA? Zebrany i przeanalizowany materiał badawczy pozwala sądzić, że tak, jeśli nie całkowicie, to na pewno w znacznym stopniu, zwłaszcza w odniesieniu do programu kształcenia, metod nauczania, pedagogizacji kadry i sprawności nauczania. Wyeliminowanie niedociągnięć z procesu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii jest koniecznością. Wyższe szkolnictwo wojskowe - tak samo jak cywilne - przygotowuje się do zmian związanych z reformą oświaty /dziesięciolatka/. Patrząc perspektywicznie równie ważne jest podniesienie kwalifikacji kadry dydaktycznej, udoskonalenie metod nauczania, jak i zatroszczenie się o napływ lepszych kandydatów na żołnierzy zawodowych, czy doskonalenie modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA. Przemywiają za tym, "tempo przemian społecznych, technicznych i technologicznych" oraz prognozy rozwoju i jakościowych zmian w technice bojowej wojska.^{2/}

1/ Sztab Generalny WP. Program działania w zakresie doskonalenia i rozwoju wyższego szkolnictwa wojskowego w latach 1976-1980 oraz w dziesięcioleciu 1981-1990. Warszawa 1977.

2/ Z.Magnucki: Działania bojowe na szczeblach taktycznych w wojnie lat dziewięćdziesiątych, cz. I MW, nr 6/78

III. UDOSKONALONY MODEL KSZTAŁCENIA DOWÓDCY INŻYNIERA ARTYLERII WSOWRiA

1. Przyjęte założenia doskonalenia modelu kształcenia

Przez pojęcie doskonalenia modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA należy rozumieć wprowadzenie w nim określonych zmian, mieszczących się w "średniej reorganizacji",^{1/} dotyczących zadań kształcenia /ogólnych i etapowych/, struktury programowej, przedmiotów kształcenia oraz metod i środków urzeczywistniających kształcenie - zmian wpływających w sposób znaczący na proces kształcenia WSOWRiA z zachowaniem jednak istniejących struktur organizacyjnych. Chodzi o takie zmiany, w wyniku których lepiej, efektywniej i sprawniej zostaną osiągnięte cele i zadania kształceniowe WSOWRiA.

Niedociągnięcia występujące w procesie kształcenia WSOWRiA wymagają pewnych zabiegów w celu szybkiego ich usunięcia. Zabiegiem takim może być doskonalenie modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii.

Należy przyjąć założenie, że rozwój naukowo-techniczny i związane z nim zmiany w technice bojowej wojska wymagają coraz lepiej wykształconych i przygotowanych kadr dowódczych. Wzrasta bowiem rola szerokiego wykształcenia specjalno-technicznego, które szkoła jest zobowiązana dać absolwentowi. Wojska raketowe i artylerii będą potrzebowały oficerów wszechstronnie przygotowanych, wykształconych, dobrych specjalistów, o wyrobionych nawykach samokształcenia i aspiracjach zawodowych.

1/ Ustalenia Zespołu MON z dnia 21.05.1976 r.

Zakres kształcenia zawodowego dowódcy inżyniera artylerii będzie się rozszerzał i wzbogacał o nowe dziedziny wiedzy, do programu kształcenia zostaną włączone nowe przedmioty /dyscypliny naukowe / przy tym samym wymiarze godzin programowych. Kształcenie na "jutro" stanie się koniecznością i doprowadzi do wykształcenia jakościowo nowych kadr dowódców inżynierów artylerii. Szkoła pozostanie nadal podstawowym ogniwem w edukacji oficera artylerii, przekazując mu niezbędną wiedzę i umiejętności.

Przyjmuję założenie, że kierunki doskonalenia i rozwoju wyższego szkolnictwa wojskowego, podjęte przez Ministerstwo Obrony Narodowej i wytyczone w "programie", będą realizowane. Istnieją zatem obiektywne i niezbędne warunki do podjęcia próby doskonalenia modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii. Doskonalenie modelu kształcenia oparte na realnej ocenie sytuacji i na narastających potrzebach w tym zakresie obejmie te składniki procesu kształcenia WSOWRiA, które w sposób zasadniczy wpłyną na jego poprawę i będą zgodne z ustaleniami dyrektywnymi ministra obrony narodowej i zaleceniami RWSZW.

Miernikiem oceny proponowanego doskonalenia modelu kształcenia będzie stopień uwzględnienia i wykorzystania istniejących warunków i dydaktycznego dorobku uczelni, stopień zaspokojenia narastających potrzeb w zakresie kształcenia podchorążego, wielkość dokonanych zmian wpływających na poprawę modelu kształcenia, tj. na osiągnięcie założonych celów i zadań kształcenia.

2. Ogólna charakterystyka zawodowa dowódcy plutonu-baterii, absolwenta WSOWRiA i pożądane cechy jego osobowości

Poszukiwanie rozwiązań w zakresie doskonalenia modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA należy rozpocząć od określenia charakterystyki zawodowej dowódcy plutonu-baterii: pożądanych cech jego osobowości. Kolejność taka jest uzasadniona, jeśli weźmie się pod uwagę, że zarówno charakterystyka zawodowa, jak i pożądane cechy osobowości dowódcy inżyniera artylerii wpływają w sposób zasadniczy na model kształcenia. Dlatego wydaje się słuszne opracowanie ogólnej charakterystyki zawodowej dowódcy plutonu-baterii, a także określenie pożądanych cech jego osobowości. W tym celu należy przeprowadzić: po pierwsze - analizę umiejętności, które powinien posiadać dowódca plutonu-baterii, zakresu jego przygotowania zawodowego i wiedzy warunkującej zdobycie takich kwalifikacji; po drugie - należy wyodrębnić i zestawić pożądane cechy osobowe dowódcy oficera artylerii i stworzyć z nich model osobowy absolwenta WSOWRiA.

Postawmy pytanie: jakie umiejętności zawodowe powinien posiadać dowódca plutonu-baterii? Przyjmując za podstawę sprawowaną funkcję - dowódca plutonu-baterii powinien mieć umiejętności, niezbędne wychowawcy, ^{nieodłączne} kierownikowi, ^{podległym} organizatorowi, instruktorowi i działaczowi politycznemu. Potrzebę posiadania takich umiejętności uzasadniają: zakres wykonywanych przez niego obowiązków, zadania wynikające z regulaminów i instrukcji oraz rola, jaką odgrywa w wojsku.

Jeśli chodzi o zakres przygotowania zawodowego dowódcy plutonu-baterii, to obejmuje on wiedzę ogólną, polityczną i specjalistyczną na poziomie wyższym oraz praktyczne umiejętności zawodowe oficera artylerii na szczeblu plutonu-dywizjonu. Jest to podyktowane potrzebą sprawowania funkcji dowódczo-wychowawczych i kierowania ogniem artylerii w walce.

Jaką wiedzę, zapewniającą zdobycie wymaganych kwalifikacji powinien posiadać dowódca plutonu-baterii? Otóż powinna to być wiedza społeczno-polityczna, taktyczno-specjalna, techniczno-specjalna, ogólnowojskowa i ogólnokształcąca. Za tak szeroką wiedzą dowódcy plutonu-baterii przemawiają potrzeby zawodowe, społeczna pozycja oficera i postęp naukowo-techniczny.

Dokonany przegląd umiejętności, ich zakresu i niezbędnej wiedzy, jaką powinien posiadać dowódca plutonu-baterii, pozwoli lepiej zrozumieć przedstawioną ogólną charakterystykę zawodową. Ogólna charakterystyka zawodowa obejmuje opis zawodu, przygotowanie zawodowe i rozwój zawodowy. Opis zawodu odpowiada na pytanie - kto to jest dowódca inżynier artylerii, absolwent WSOWRiA? Co robi, jakie sprawuje funkcje, czym się posługuje i gdzie pracuje. Przygotowanie zawodowe określa treści i zakres wykształcenia, wymagania i przeciwwskazania zawodowe. Rozwój zawodowy pokazuje drogę rozwojową dowódcy inżyniera artylerii. Opracowaną ogólną charakterystykę zawodową inżyniera dowódcy artylerii - absolwenta WSOWRiA przedstawiono w załączniku nr 2.

Pożądane cechy osobowe dowódcy inżyniera artylerii absolwenta WSOWRiA dotyczą nie w ogóle cech osobowych, ponieważ takie cechy dokładnie i szczegółowo określają "Zasady działania kadrowego w Siłach Zbrojnych PRL", a tych z nich, które są niezbędne, dominujące w osobowości artylerzysty i które uczelnia powinna kształtować i rozwijać podczas studiów. Brak w uczelni modelu osobowego absolwenta i rozeznania w zbiorze pożądanych cech artylerzysty, nie pozwala jej na pełne ich kształtowanie, co w konsekwencji obniża jakość produktu finalnego - zawodowe przygotowanie absolwenta. A przecież "Rozwój techniki i wymagań z tym związanych musi więc znaleźć odzwierciedlenie w walorach osobowych dowódcy i oficera sztabu, a także w koncepcyjnych założeniach kształcenia w wyższej szkole wojskowej" - czytamy we "Wzorowym systemie przygotowania nowoczesnego dowódcy" /Warszawa 1975 r. ASG, s. 26/. Stwierdzenie to nie wymaga komentarzy, jest słuszne i na czasie do praktycznej realizacji.

Nie wnikając w przyczyny nieposiadania przez uczelnię modelu osobowego absolwenta, należy postawić pytanie - czy taki model osobowy jest konieczny? Analiza dokumentów i dostępnej literatury przedmiotu,^{1/} przede wszystkim "zasad działania kadrowego...", w których czytamy: "Wymagania ogólne dotyczące osobowości żołnierza zawodowego oraz wymagania szczegółowe charakterystyczne tylko dla danego korpusu osobowego /grupy, plutonu/,"

1/ S. Gorstmann: Osobowość. Warszawa 1970 r.
Z. Kosyrz: O osobowości oficera wychowawcy. Warszawa WAP,
M. Michalak: Wartości osobowe dowódcy. Warszawa 1973.
M. Sidor: System oceny osobowości dowódcy. Warszawa 1975.

dają pełny obraz wymagań stawianych kadrze w zakresie predyspozycji, które powinien on posiadać i rozwijać w czasie zajmowania poszczególnych stanowisk służbowych^{1/}", prowadzi do wniosku, że "zasady działania kadrowego" zawierają wszystko, co określa osobowość oficera, w tym artylerzysty, jej zakres i wykładanie.

Dlatego wydaje się słuszne nie rozpatrywać wyodrębnionego modelu osobowości absolwenta WSOWRiA, który został niejako przedstawiony w "zasadach": "Na wojnie szczególnie pożądanym jest u żołnierzy rozsądek połączony ze świadomym ryzykiem, wyobraźnia, śmiałość, spryt, silna wola i odporność na wszystkie trudy. Temu podporządkowany powinien być system kształcenia osobowości żołnierzy zawodowych",^{2/} lecz znaleźć i określić pożądane, niezbędne, dominujące cechy osobowości artylerzysty, które by go klasyfikowały w korpusie osobowym wojsk raketowych i artylerii, a które WSOWRiA w toku studiów powinna ukształtować.

Podobne stanowisko w zakresie modelu osobowego oficera zajmują autorzy raportu "Wzorowy system przygotowania nowoczesnego dowódcy" /ASG. Warszawa listopad, 1975/ pisząc: "Powinien on odwzorowywać cechy i walory osobowości czynnej i efektywnej".

Idąc drogą takiego rozumowania i chcąc uzyskać do opracowania materiał empiryczny w miarę autorytatywny została zastosowana metoda liczbowych zestawień porównawczych, co wynikało z faktu przeprowadzenia badań ankietowych.

1/ i 2/ Zasady działania kadrowego w Siłach Zbrojnych PRL.
MON, Warszawa 1976 r., s. 20

Badaniami ankietowymi objęto pięć reprezentatywnych grup środowiskowych:

- pierwsza: dowódcy brygad, pa;
- druga: kadra dydaktyczna WSOWRiA;
- trzecia: dowódcy dywizjonów, baterii;
- czwarta: dowódcy plutonów;
- piąta: podchorążowie IV roku studiów.

Po sformuowaniu następujących pytań badawczych:

1. Jakie znaczenie dla oficera artylerzysty mają następujące cechy osobowości^{1/}

2. Jakie cechy osobowości według obywatela kształtuje w procesie dydaktyczno-wychowawczym WSOWRiA?

na pierwsze pytanie odpowiadały wszystkie grupy, a na drugie - tylko kadra dydaktyczna, dowódcy plutonów i podchorążowie.

Rezygnując z grupy dowódców brygad, pa i dowódców dywizjonów, baterii chodziło mi o bezpośrednie, w miarę adekwatne odczucia, niezależne od czasu.

Opracowany materiał, po zastosowaniu wspomnianej metody, pozwolił wyodrębnić bardzo ważnych dla oficera artylerii jedenaście cech osobowych, są to:

- postawa ideowo-polityczna; ✓
- wiedza wojskowa; ✓
- poczucie odpowiedzialności; ✓
- spostrzegawczość i szybkość orientacji; ✓
- sprawność myślenia; ✓
- umiejętność podejmowania i realizacji decyzji; ✓

1/ patrz aneks II.

- zdyscyplinowanie;
- samodzielność i inicjatywa;
- stanowczość;
- uczciwość i rzetelność;
- opanowanie.

Te właśnie cechy, jako bardzo ważne dla oficera artylerii, wymieniło od 60-90% respondentów. Przy czym nieprzypadkowo spośród jedenastu cech na czoło wysuwają się trzy:

- poczucie odpowiedzialności;
 - wiedza wojskowa;
 - spostrzegawczość i szybkość orientacji
- są to najważniejsze cechy artylerzysty, niejako profesjonalne, odnoszące się do czynnej strony jego osobowości.

W sumie stanowią one, aż w dziewięciu przypadkach zbieżność z takimi cechami osobowości jak:

- postawa ideowo-polityczna;
- wiedza;
- wymagalność;
- zdyscyplinowanie;
- poczucie odpowiedzialności;
- sprawność myślenia;
- odwaga intelektualna;
- umiejętność podejmowania i realizowania decyzji;
- umiejętność poznawania, oceniania i oddziaływania na otoczenie;
- samodzielność i inicjatywa;
- stanowczość;

- opanowanie;
- skrytość i takt.

Wyszczególnione cechy są niezbędne oficerom na kierowniczych stanowiskach.^{1/} Zbieżność ta prowadzi do wniosku, że artylerystyce stawia się wysokie wymagania w zakresie osobowości, co nie jest przypadkowe, zważywszy pełnioną przez niego funkcję "organizatora ognia" na współczesnym polu walki.

Ciekawy jest także procentowy wskaźnik cech wymienionych przez poszczególne grupy respondentów. Zbliża on bardzo grupę dowódców brygad, pa do podchorążych, mimo różnicy ich wieku i doświadczenia, co może świadczyć o niezależnej od czasu wartości tych cech.^{2/}

Na drugie pytanie odpowiadały trzy grupy: kadra dydaktyczna WSOWRiA, dowódcy plutonów i podchorążowie. Pytanie badawcze sformowane prosto i żądano tylko odpowiedzi "tak" lub "nie". Rozsiew odpowiedzi był niewielki, chociaż w niektórych przypadkach oscylował wokół 50% wskaźników, np. "sposstrzegawczość i szybkość orientacji" czy "samodzielność i inicjatywa". Najkorzystniejsze dla uczelni były odpowiedzi podchorążych, czemu trudno się dziwić ze względu na brak punktu odniesienia, a najsurowsze, chyba na skutek krytycyzmu - kadry dydaktycznej. W wyniku danych porównawczych^{3/} można stwierdzić, że najsłabiej uczelnia kształtuje takie cechy osobowości, jak "samodzielność i inicjatywa". One bowiem otrzymały najmniejszy procent wskazań,

1/ "Zasady działania kadrowego w Siłach Zbrojnych PRL".
MON, Warszawa 1976, s. 46

2/ Patrz aneks II

3/ Aneks III

wynoszący dla poszczególnych grup:

- kadra dydaktyczna WSOWRiA - 49%
- dowódcy plutonów - 45%
- podchorążowie - 54%

Pozostałe cechy osobowości są w zasadzie przez uczelnie kształtowane, tylko w różnym stopniu, wskazania respondentów wahają się od 51% do 95% w zależności od cechy.

Wnikliwa ocena stanu faktycznego, a także analiza porównawcza pozyskanego materiału pozwalają na uogólnienia prowadzące do zaproponowania modelu osobowego absolwenta WSOWRiA. Za podstawy wyjściowe modelu osobowego absolwenta WSOWRiA przyjęto:

- postulowaną sylwetkę żołnierza zawodowego;
- obowiązującą definicję osobowości i cech w dokumentach normatywnych;^{1/}
- model osobowy absolwenta WSOWRiA mieści się w postulowanej sylwetce żołnierza zawodowego.

Ponadto wyodrębniono dominujące i pożądane cechy osobowe artylerzysty i ustalono, w jakim stopniu WSOWRiA kształtuje u absolwenta te cechy.

Uzyskany w wyniku tych zabiegów model absolwenta WSOWRiA jest wewnętrznie spójny, odpowiada potrzebom wojsk raketowych i artylerii, zaspokaja aspiracje uczelni.^{2/} Obejmuje on zespół

1/ "Zasady działania kadrowego w Siłach Zbrojnych PRL". MON, Warszawa 1976 r., s.20-30.

2/ Sympozjum naukowe na temat: "Wybrane problemy systemu kształcenia nowoczesnego dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA w świetle potrzeb w latach 1980-1990 - WSOWRiA Toruń 25.01.1978

cech osobowych i sprawności fizycznej, uwypuklając te z nich, które znamionują dobrego artylerzystę, są mu niejako przypisane, stanowiąc kryteria jego wartości i kwalifikacji. /Model osobowy absolwenta WSOWRiA - załącznik nr 3/.

W załączniku nr 3 pokazany jest model osobowy absolwenta WSOWRiA, wkomponowany w sylwetkę oficera, oraz są podane dominujące i pożądane cechy osobowe artylerzysty. Porównując przedstawiony model osobowy absolwenta WSOWRiA z istniejącymi modelami osobowymi absolwenta akademii /ASG, WAP/, a także z opracowywanymi przez WSOWI i WSOWŁ, dostrzegamy wyraźną różnicę nie tyle strukturalną, ile zakresowo-funkcjonalną. W modelu nie będą pokazane wszystkie cechy osobowości tworzące sylwetkę dobrego artylerzysty i przyporządkowane określonym zespołom właściwości osobowych. Zakładając, że model ten mieści się w modelowej sylwetce oficera w ogóle, chcę jedynie wyodrębnić pożądane, dominujące cechy osobowości artylerzysty - te, które są dla niego niezbędne, przypisane specjalności warunkujące kwalifikacje zawodowe. Pozornie wydaje się, że przedstawiony model nic nowego nie wnosi do praktyki i teorii kształcenia oficera artylerzysty.

Prawda jest jednak inna model pokazuje, wyodrębnia, określa, jakie cechy osobowości są niezbędne artylerzyście i które z nich należy bezwzględnie kształtować, rozwijać, utrwalać w procesie dydaktyczno-wychowawczym uczelni. I to jest właśnie novum, które pozwala na model spojrzeć twórczo, innowacyjnie i znaleźć interesujące czynniki kształtujące i dynamizujące osobowość artylerzysty.

Podjęte badania metodą eksperymentu dydaktycznego wykazały, że pożądane cechy osobowości artylerzysty można wyzwalać, kształtować i utrzymywać u podchorążego w procesie dydaktyczno-wychowawczym. Pomagają w tym takie metody jak metoda emocjonalno-pobudzająca, heurystyczna i regulująca postępowanie podchorążego.

Metoda emocjonalno-pobudzająca pozwala wywołać u podchorążych emocje, przeżycia uczuciowe, zaangażowanie w stosunku do pożądanych zjawisk lub warunków działania. Obejmuje ona: odwoływanie się i wykorzystywanie podczas zajęć bojowych przykładów, wzorowe instruowanie, stwarzanie sytuacji pożądanych /nawet wyimaginowanych/ dla sprawdzenia lub kształtowanie określonych cech osobowości, ukierunkowane wykorzystanie filmu, zorganizowano pracę nad książką itp.

Metoda heurystyczna sprzyja wyzwalamu u podchorążych aktywnych postaw, wprowadza ich na drogę samodzielnych poszukiwań i rozwiązywania problemów oraz rozwija samodzielne myślenie.

Metoda regulująca postępowanie podchorążych pozwala na kształtowanie ich właściwych postaw, zachowań i reakcji według przyjętych w wojsku norm. Należą do niej: indywidualne kształtowanie osobowości przez dowódcę i wykładowcę, kształtowanie osobowości przez kolektyw /zespół, organizację, środowisko/, okresowe analizy i oceny postępowania, postaw i uzyskanych wyników, stosowane wyróżnienia i wreszcie nakazy, zakazy i kary.

Przeprowadzony eksperyment potwierdził przyjęte zało-

żenia i dostarczył interesującego materiału.^{1/}

Przedstawiona ogólna charakterystyka zawodowa dowódcy inżyniera artylerii /załącznik nr 2/ i pożądane cechy jego osobowości /model osobowy absolwenta WSOWRiA - załącznik nr 3/ rozszerzają naszą wiedzę o zadaniach kształcenia postawionych WSOWRiA i o niezbędnym zakresie kształcenia oraz pozwalają na wyciągnięcie następujących wniosków:

- zawód dowódcy inżyniera artylerii nie jest zawodem łatwym, wymaga posiadania dużej wiedzy ogólnowojskowej, specjalistycznej i umiejętności praktycznych;

- chcąc ten zawód dobrze wykonywać, dowódca inżynier artylerii musi być wszechstronnie wykształcony i należycie przygotowany zawodowo;

- przygotowanie dowódcy inżyniera artylerii obejmuje ogólną sprawność umysłu, praktyczne opanowanie metod i środków pracy oficera, a także ukształtowanie pożądanych cech osobowości;

- kształtowanie pożądanych cech osobowości absolwenta jest podstawowym obowiązkiem uczelni, głównie kadry dydaktycznej i dowódczej oraz jednostek wojskowych w czasie praktyk dowódczych;

- wyodrębiane pożądane i niezbędne cechy osobowości artylerzysty definiują tę osobowość i powinny wyróżniać absolwenta WSOWRiA.

Wnioski te stanowią podstawę doskonalenia modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA.

3. Proponowany udoskonalony model kształcenia

Na wykształcenie wyższe dowódcy inżyniera artylerii, rozpatrywane z punktu widzenia kwalifikacji zawodowych, składają się: skryształizowany naukowy pogląd na świat, rozwinięte sprawności umysłowe i zdolności poznawcze, umiejętność dowódczej działalności praktycznej, opanowanie techniki i jej praktycznego wykorzystania, ukształtowane nawyki samokształcenia. Na podstawie analizy wyników badań wiemy, że w kształceniu dowódcy inżyniera artylerii występują określone niedociągnięcia, które między innymi mają związek z modelem kształcenia, który nie jest doskonały. Do słabych punktów modelu kształcenia należy zaliczyć, określenie zadań kształcenia, strukturę programu kształcenia oraz metody i środki kształcenia. Potwierdza to przeprowadzona analiza kształcenia dowódcy inżyniera artylerii w WSOWRIA, w wyniku której stwierdzono, że produkt finalny kształcenia-absolwenci, nie w pełni są przygotowani do prowadzenia pracy wychowawczej, nie mają w dostatecznym stopniu ukształtowanych pożądanych cech artylerzysty, nie opanowali umiejętności instruktorско-metodycznych, nawyków samodzielnej pracy kształceniowej, są szkoleni na "dzisiaj" a nie na "jutro".

A przecież czytamy w raporcie o stanie oświaty w PRL: "...chodzi o to, by wychowywać człowieka, który nie tylko będzie dysponował określonym zasobem wiedzy i umiejętności, ale będzie zdolny do dalszego samokształcenia; nie tylko będzie miał wyrobione wzorce postępowania politycznego i moralnego, ale będzie musiał kierować sobą w nowych sytuacjach i w obliczu nowych zadań, nie tylko będzie miał racjonalny pogląd na świat, ale będzie umiał go

bronić i rozwijać".^{1/}

Istnieje zatem potrzeba doskonalenia modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA, to znaczy wprowadzenia takich zmian, w których w wyniku absolwent WSOWRiA będzie lepiej, wszechstronniej i pełniej przygotowany do pracy zawodowej "na dziś" i "na jutro".

Przystępując do konkretnych rozwiązań należy postawić pytanie - w jakim kierunku powinny iść zmiany w modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA? Jak wynika z badań, powinny one zdążać do rozsądnego zmniejszania liczby godzin programu kształcenia, poszerzenia zakresu i podniesienia poziomu kształcenia; poddania rewizji obowiązującego podziału godzin na poszczególne działy, redukując do minimum czas na przedmioty mało znaczące w ogólnej edukacji oficera, lub na tematy, które podchorąży jest w stanie opanować sam podczas samokształcenia; przeanalizowania układu treści programu z punktu widzenia logiczno-przyczynowego, eliminując z niego zagadnienia powtarzające się w tematach wiodących, ujmujących całokształtowo działanie pododdziałów na polu walki, wzbogacając jednocześnie nowymi treściami, odpowiadającymi potrzebom rozszerzonego zakresu kształcenia; wygospodarowania czasu na samodzielną pracę kształceniową podchorążego.

Jeśli się uwzględni te przesłanki, proponując doskonalenie modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA, wyłonią się dwie możliwości rozwiązań:

a/ dokonanie określonych zmian w modelu kształcenia, bez naruszenia obowiązujących struktur organizacyjnych uczelni;

b/ dokonanie określonych zmian w modelu kształcenia

1/ Raport o stanie oświaty w PRL. Warszawa 1973. PWN, s. 22

przy jednoczesnym wprowadzeniu niewielkich zmian organizacyjnych.

Alternatywne postawienie problemu doskonalenia modelu kształcenia daje decydentowi możliwość wyboru rozwiązania słuszejszego, bardziej odpowiadającego aktualnym potrzebom. W obu przedstawionych wariantach, zwanych umownie wariant "A" Załącznik 4/ i "B" /załącznik 5/, doskonalenie modelu kształcenia dotyczy głównie: ⁽¹⁾ rozwinienia zakresu zadań kształcenia, ⁽²⁾ poprawienia struktury programu kształcenia i ⁽³⁾ wzbogacenia metod i środków kształcenia. W wariancie "B", dodatkowo są postulowane pewne zmiany w organizacji kształcenia podchorążych WSOWRiA.

A. Rozwinienie zadań kształcenia

Rozumiejac, że zadania kształcenia są wykładnią celów kształcenia, a ich realizacja powoduje osiągnięcie zamierzonych wyników, dochodzi się do wniosku, że o ile dokładnie sprecyzowano cele kształcenia WSO, o tyle zadania kształcenia nie znalazły w pełni odzwierciedlenia w dokumentach normatywnych. Wzrost wymagań w stosunku do szkolnictwa wojskowego - co wielokrotnie było podnoszone przez ministra obrony narodowej^{1/} - powinien znaleźć potwierdzenie w zadaniach kształcenia. Właściwe sformułowanie zadań kształcenia wpływa na dobór treści kształcenia oraz metod i form organizacyjnych kształcenia -

1/ Wystąpienie ministra obrony narodowej, gen. armii W. Jaruzelskiego na odprawie kierowniczej kadry Sił Zbrojnych PRL w dniach: 20.03.1976 r. i 29.10.1976 r. oraz 28.10.1977.

tym bardziej, jeśli weźmie się pod uwagę, że WSO przede wszystkim kształci - podchorąży albo zdobywa wiedzę i umiejętności podczas zajęć, albo przygotowuje się do zajęć, albo wykonuje pracę związane z procesem kształcenia. Zadania kształcenia określają niejako funkcję szkoły w zakresie pracy wychowawczej, dydaktycznej i naukowo-badawczej. Dlatego model kształcenia powinien jednoznacznie określać zadania kształcenia ogólne i etapowe, zwłaszcza zadania wynikające z założonych celów kształcenia. Dla doskonalenia modelu kształcenia należy - moim zdaniem - określić następujące zadania kształcenia:

a/ Ogólne:

- przygotować oficera dowódcę inżyniera o specjalności wojsk raketowych i artylerii;
- wyposażyć oficera dowódcę inżyniera w szeroki zasób wiedzy politycznej, ogólnej i specjalistycznej;
- przygotować oficera dowódcę inżyniera do szeroko pojętego uczestnictwa w życiu społeczno-politycznym i kulturalnym;
- ukształtować pożądane cechy osobowości oficera wojsk raketowych i artylerii;
- ukształtować nawyki samodzielnej pracy samokształceniowej.

b/ Etapowe:

- I rok studiów
- przygotować dowódcę drużyny i działonu;
 - przygotować pod względem taktycznym do dowodzenia drużyną i działonem;
 - kształtować i wdrażać pożądane cechy osobowości artylerzysty;

- zaznajomić z podstawowymi zasadami sztuki wojennej
i rodzajami walki;

- zaznajomić z podstawowymi pojęciami teorii strzelania artylerii i sposobami strzelania;

- zaznajomić ze sprzętem artyleryjskim, jego zastosowaniem i eksploatacją;

- wdrażać do samokształcenia;

- zapewnić opanowanie podstawowej wiedzy wychowawczo-politycznej;

- zapewnić opanowanie umiejętności techniki pracy umysłowej;

- zapewnić opanowanie umiejętności z zakresu szkolenia ogólnowojskowego - regulaminy, musztrę, szkolenie strzeleckie, wychowanie fizyczne;

- zapewnić opanowanie zakresu programu ogólnokształcącego I roku studiów.

II rok studiów:

- przygotować dowódcę plutonu dowodzenia i ogniowego;

- przygotować pod względem taktycznym do dowodzenia plutonem dowodzenia i ogniowym artylerii;

- kształtować i wdrażać pożądane cechy osobowości artylerzysty;

- zaznajomić z metodyką nauczania i umiejętnościami instruktorsko-metodycznymi;

- zaznajomić z podstawowymi sposobami prowadzenia walki przez różne rodzaje wojsk i służb, zasadami dowodzenia i współdziałania między nimi;

- zaznajomić ze sprzętem raketowym, jego zastosowaniem i eksploatacją;
- wdrażać do samokształcenia;
- zapewnić opanowanie podstaw socjalistycznego światopoglądu;
- zapewnić opanowanie teorii strzelania artylerii i wykonywanie podstawowych zadań ogniowych;
- zapewnić opanowanie zakresu programu ogólnokształcącego II roku studiów.

III rok studiów:

- przygotować dowódcę baterii;
- przygotować pod względem taktycznym do dowodzenia baterią artylerii;
- przygotować instruktora metodyka;
- kształtować i wdrażać pożądane cechy osobowości artylerzysty;
- nauczyć podejmowania trafnych decyzji, planowania, organizacji i prowadzenia walki;
- doskonalić znajomość sprzętu artyleryjskiego i raketowego;
- wdrażać do samokształcenia;
- zapewnić opanowanie zasad etyki, socjalistycznej kultury i estetyki;
- zapewnić opanowanie teorii strzelania raketami, wykonanie egzaminacyjnych zadań ogniowych i kierowanie ogniem baterii.

IV rok studiów:

- przygotować specjalistę rakiet lub artylerii na pierwsze stanowisko służbowe dowódcy plutonu - baterii;
- ukształtować i wdrożyć pożądane cechy osobowości oficera artylerii;
- ukształtować oficera patriotę, internacjonalistę, oddanego sprawie budownictwa socjalistycznego, przestrzegającego zasady etyki, obrońcę socjalistycznej ojczyzny, o światopoglądzie materialistycznym;
- przygotować pod względem taktycznym do dowodzenia baterią - dywizjonem lub baterią rakiet taktycznych;
- ukształtować nawyki samodzielnej pracy samokształceniowej;
- nauczyć praktycznego zastosowania teorii strzelania rakietami i artylerią, kierowania ogniem baterią - dywizjonem;
- zaznajomić z podstawami ekonomiki wojskowej;
- zapewnić opanowanie zasad prowadzenia walki przez różne rodzaje wojsk i służb, dowodzenie i współdziałanie między nimi;
- zapewnić opanowanie umiejętności instruktorsko-metodycznych;
- zapewnić opanowanie w ramach specjalizacji sprzętu rakietowego lub artyleryjskiego;
- zapewnić opanowanie teorii i praktyki prowadzenia zajęć z wychowania fizycznego.

Przedstawione zadania są rozwinięciem celów wojskowego kształcenia wyższego. Sprowadzają się one głównie do kształcenia oficera - myślącego, samodzielnego w działaniu, rozumie-

jącego potrzebę i konieczność samokształcenia. Za takim określeniem zadań kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA przemawiają: cele kształcenia, ranga wojskowej szkoły wyższej i potrzeba dobrego przygotowania zawodowego.

II

B. Poprawienie struktury programu kształcenia

O kwalifikacjach dowódcy inżyniera artylerii decyduje wiele czynników, a wśród nich zakres treści i poziom kształcenia, które określa program kształcenia. Prof. Trzebiatowski pisze: "Inżynier łatwo uzupełnia w miejscu pracy szczegółowe wiadomości, natomiast odpowiednią bazę naukową musi uzyskać w czasie studiów" /Polityka z dnia 20.03.1976 r./. Zgodnie z tym stwierdzeniem należy - w odniesieniu do poprawienia struktury programu kształcenia - tak określić zakres, treści i poziom kształcenia, aby stanowiły one "odpowiednią bazę naukową" do dalszej pracy zawodowej i pracy nad sobą. W dobrym programie kształcenia powinny między innymi treści programu być dostosowane do zadań kształcenia, powinien on zapewniać ciągłość przedmiotową przez równomierne rozłożenie materiału w czasie, komasować rozproszoną podobną tematykę, zawierać dyscypliny pokrewne, niezbędne w edukacji podchorążego, zachowywać proporcje między teorią a praktyką bez szkody dla tej ostatniej. Uwzględniając specyfikę kształcenia wojskowego, wyrażającą się w prymacie funkcji /działania/ nad treścią /poznaniem/ stoję na stanowisku ciągłego, wzajemnego, nierozzerwalnego związku treści i funkcji, tj. "poznania i działania".

Pozostaje jeszcze pytanie: czy model kształtujący inżyniera artylerii WSOWRiA, zakłada kształcenie "na dzisiaj" czy "na jutro"? Opowiadam się za stanowiskiem, że WSOWRiA; winna dać absolwentowi względnie szerokie podstawy wykształcenia ogólnego, zapewniając jego dalszy wszechstronny intelektualny rozwój i przychyliam się do wypowiedzi płk prof.dr.hab.J. KACZMARKA, który pisze: "Współczesna szkoła wojskowa powinna spełniać dwojakie funkcje: przygotować oficera do wykonywania określonych obowiązków tuż po ukończeniu szkolenia, tzn. szkolenie na dzisiaj oraz wyposażać go w wiedzę ogólną /teoretyczną/, rozwijającą horyzonty myślowe, a więc taką, która nie przygotowuje do objęcia określonych stanowisk, lecz stwarza warunki adaptacji /samoadaptacji/ do każdego stanowiska i to nie tylko bezpośrednio po ukończeniu szkoły, lecz także w terminie późniejszym - szkolenie na jutro - a więc nawet wówczas, gdy wiedza, którą absolwent uzyskał w uczelni się zestarzeje".^{1/} Zgadzam się także z wypowiedzią płk prof.dr.hab. J. ZAKRZEWSKIEGO, który stwierdza: "zgodnie z potrzebami ostatniego 25-lecia dla Sił Zbrojnych należy przygotować nową generację oficerów, o kwalifikacjach społecznych i zawodowych znacznie wyższych niż w latach ubiegłych /.../. Chodzi bowiem o to, aby słuchaczy wyższych szkół wojskowych zarówno obecnie, a tym bardziej w przyszłości, przygotować do pracy /ewentualnej walki/ w zupełnie innych niż obecnie warunkach działalności /politycznych, taktycznych, technicznych, organizacyjnych, psychologicznych/".^{2/}

1/ J.Kaczmarek: "Myśl Wojskowa", nr 9/76,

2/ J.Zakrzewski: Wybrane problemy dydaktyki innowacyjnej WSW, WAP 1976, s. 10

Uwzględniając te przesłanki, proponuję następujące zmiany w strukturze programu kształcenia:

- 1) - przejście na zmodernizowany układ przedmiotowy;
- 2) - przesunięcia godzinowe;
- 3) - dostosowanie treści programu do zadań kształcenia.

4) Zmodernizowany układ przedmiotowy programu kształcenia jest to układ pośredni między "układem przedmiotowym", który w sposób tradycyjny powieliła stare treści, eksponuje poszczególne przedmioty i z niewielkimi zmianami /zblokowanie/ obecnie obowiązuje, a "problemowym układem materiału", który prof. B. SUCHODOLSKI tak charakteryzuje: "Problemowy układ materiału musi być przeciwstawny tradycyjnemu układowi informacyjno-systematycznemu. Ogromna większość problemów interesujących dziś ludzi ma charakter kompleksowy, to znaczy jest przedmiotem badań wielu różnych specjalistów. Natomiast nauczanie pozostaje wciąż działalnością podzieloną na specjalności. Obrońcy takiego stanu rzeczy sądzą, że najpierw należy opanować poszczególne gałęzie wiedzy w sposób izolowany od innych i w układzie ich wewnętrznej systematyki, aby dopiero na tej podstawie móc przystąpić do rozważania problemów kompleksowych z różnych punktów widzenia. Inny tok postępowania grozi - ich zdaniem - dyletantryzmem. Stanowisko takie nie jest jednak zupełnie przekonujące. Przede wszystkim dlatego, iż w praktyce szkolnej nigdy nie dochodzi do tego drugiego etapu - kompleksowego rozważania złożonych problemów - i szkoła wypuszcza uczniów wyposażonych w pewne układy wiadomości według systematyki specjalistycznej, z którymi trudno coś począć, gdy się pragnie zrozumieć konkre-

tne zjawiska".^{1/}

Zmodernizowany układ przedmiotowy programu - powtarzając za prof. OKONIEM - daje pierwszeństwo "odkryciom" nowych wiadomości i "stosowaniu" /działaniu/ przed "przyswajaniem" w gotowej postaci; ujmuje materiał usystematyzowany strukturalnie, stawiając na pierwszym miejscu związki "logiczno-przyczynowe" przed związkami "czasowo-przestrzennymi", tak aby pobudzać podchorążych do myślenia przyczynowo-skutkowego, do rozwijania wyobraźni taktycznej, aby "w każdym przedmiocie nauczania" struktury były usystematyzowane hierarchicznie; dąży do różnicowania ważności struktur ze względu na ich transfer w obrębie danego przedmiotu oraz innych przedmiotów; uwzględnia związki między przedmiotami /"korelacja czasowo i przyczynowo-skutkowa"/; eksponuje pod względem zakresowo-godzinowym przedmioty wiodące, określające kwalifikacje zawodowe.^{2/}

W odniesieniu do programu kształcenia w WSOWRiA, chodzi o usystematyzowanie strukturalne, tj. wzajemne powiązanie przedmiotów, uwzględnienie związku między przedmiotami i wyeksponowanie zakresowo-godzinowe przedmiotów wiodących, określających kwalifikacje zawodowe. Obecny znowelizowany program kształcenia nie w pełni uwzględnia systematykę strukturalną i wzajemne powiązanie przedmiotowe, np. sztucznie wyodrębniono blok przedmiotów "przepisy wojskowe," które ze względu na tematykę - moim zdaniem - powinny wchodzić do działu ogólnowojskowego. Podobnie "gospodarka i zabezpieczenie tyłowe wojsk," zawierające dwa różne problemy, z

1/ B. Suchodolski: Nowoczesne treści i organizacja wykształcenia ogólnego, "Nowa Szkoła" 1958, nr 4

2/ W. Okoń: Podstawy wykształcenia ogólnego. Warszawa 1976
WSziP; s. 109-111

których jeden dotyczy gospodarki pododdziału, a drugi - zabezpieczenia działań bojowych. Pierwszy powinien się znaleźć w dziale ogólnowojskowym /tematyka organizacyjno-porządkowa/, a drugi - w bloku przedmiotów "taktyka rodzajów wojsk i służb". Także wyodrębnione szkolenie samochodowe organicznie jest związane z działem ogólnotechnicznym, natomiast brak jest bloku przedmiotów metodyki nauczania, które rozproszone w różnych działach /społeczno-politycznym, taktycznospecjalnym, ogólnowojskowym/ nie sprzyjają przygotowaniu dowódców inżynierów artylerii do działalności instruktorsko-metodycznej. Za wyeksponowaniem przedmiotów bloku metodyki nauczania w programie kształcenia przemawiają: zapotrzebowanie wojska na dobrego instruktora, nie najlepszy poziom umiejętności absolwentów w tym zakresie oraz struktury systemowe pozwalające na korelację przedmiotową.

Wyeksponowanie pod względem zakresowo-godzinowym przedmiotów wiodących: taktyki artylerii, instrukcji strzelania i kierowania ogniem artylerii naziemnej, techniki nie znajduje potwierdzenia w programie kształcenia. Na przedmioty te wydzielono tylko 1640 godzin, tj. 42% godzin programowych. Dla przykładu podam, że w Leningradzkiej Wyższej Szkole Artyleryjsko-Dowódczej przeznaczają się na nie około 60% godzin programowych. Zwiększenie liczby godzin na przedmioty wiodące, co najmniej do 50% godzin programowych jest ze wszechmiar uzasadnione.^{1/}

1/ Cz. Kupiszewicz: Przemiany edukacyjne w świecie. Warszawa 1978 PZW, s.28 "... właśnie praktyka sprawia, że z potrzebą podnoszenia kwalifikacji w obrębie danego zawodu, a nawet zdobywania kwalifikacji nowych, /.../ musimy zapewnić absolwentom szkół zawodowych oraz wyższych uczelni szeroki profil wykształcenia obejmujący tzw. dyscypliny instrumentalne, a więc język ojczysty, języki obce i matematykę oraz przedmioty kierunkowe".

Przesunięcia godzinowe w strukturze programu kształcenia nie są sprawą prostą ani łatwą ze względu na ogólny niedobór godzinowy i narzucony limit czasowy. Tym niemniej chodzi mi o nieznaczne korekty w działach specjalno-wojskowym i ogólnokształcącym na korzyść tego ostatniego w celu zwiększenia liczby godzin na przerabianie matematyki, fizyki i dodatkowego przedmiotu - logiki. Bez szkody dla działu specjalistyczno-wojskowego można by przenieść około 100 godzin do działu ogólnokształcącego. Przemawiają za tym racje naukowe, potrzeby zawodowe i tradycje. Artylerzysta ze względu na swoją specjalność - obliczanie nastaw do prowadzenia celnego ognia - zawsze miał dobre przygotowanie matematyczne. W ogóle nauki ścisłe były i są niezbędne dla "broni uczonej", jak nazywano kiedyś artylerię. Potrzeba znajomości elementów matematyki wyższej przez dowódcę inżyniera artylerii nie może być kwestionowana i powinna znaleźć odbicie w programie kształcenia.

Dostosowanie treści programu do ^{celo} zadań kształcenia jest równoznaczne z przekazywaniem podchorążym takich treści, które by odpowiadały postawionym im zadaniom. Niezupełnie tak jest w aktualnym programie, ponieważ ogólnie sprecyzowano zbyt ogólne zadania kształcenia, pomijając w nich - moim zdaniem - wiele bardzo istotnych, takich jak: kształtowanie pożądanych cech osobowości artylerzysty, kształtowanie nawyków samokształcenia, przygotowanie instruktora metodyka itd. Za konkretnymi zadaniami kształcenia powinny iść w parze określone treści w programie, a jeśli ich brak, to należy je wprowadzić. Jeśli się więc weźmie pod uwagę zadania kształcenia, wymagane jest wprowadzenie do programu treści odpowiadających realizacji zadań

kształcenia i zapewniających tę realizację. Chodzi mi o treści związane z kształtowaniem pożądanых cech osobowości artylerzysty, z teorią organizacji i zarządzania, działalnością instruktorsko-metodyczną, z ekonomią wojskową i techniką pracy umysłowej. Potrzebę taką uzasadniają - postawione cele kształcenia, uzyskiwane kwalifikacje przez dowódcę inżyniera artylerii i niedociągnięcia w jego przygotowaniu zawodowym.

 C. Wzbogacenie metod i środków kształcenia

Kształcenie dowódcy inżyniera artylerii urzeczywistnia się dzięki metodom i środkom stosowanym w procesie dydaktyczno-wychowawczym. Wzbogacając metody i środki kształcenia, doskonalimy tym samym proces kształcenia. W odniesieniu do WSOWRiA wzbogacenie metod może polegać na generalnym przestawieniu się w procesie dydaktycznym na metody aktywizujące - metodę sytuacyjną, inscynizacyjną, problemową, praktyczną - i eksponowanie przede wszystkim zajęć w polu, przy sprzęcie, zajęć grupowych i ćwiczeń, może się również sprowadzić do zwiększenia aktywności i samodzielności podchorążych przez łączenie teorii z praktyką, inspirowania ich do samodzielnej pracy z regulaminem, instrukcją, podręcznikiem, bezpośredniego aktywnego udziału w procesie "nauczania - uczenia się", a także do współudziału w pracy naukowo-badawczej naukowych kół podchorążych /NKP/, co powinno sprzyjać ujawnianiu talentów i rozwojowi podchorążych szczególnie uzdolnionych.

Ewolucja wiedzy wojskowej nakazuje, aby nabytą teorię nierozzerwalnie łączyć z praktyką, ... "nic nie jest warta żadna

szkoła, żaden uniwersytet - mówi Lenin - jeśli nie ma umiejętności praktycznych".^{1/} To upraktycznienie kształcenia dowódcy inżyniera artylerii, łączenie poznania z działaniem w myśl teorii materializmu funkcjonalnego,^{2/} jest przeciwstawne do metod podających - podawania gotowych wzorów, zmuszania do zapamiętywania i mechanicznego odtwarzania, które jeśli nie dominują w procesie dydaktycznym WSOWRiA, to jednak jeszcze zajmują ważne miejsce.

Wzbogacenie metod kształcenia - to rozwijanie aktywności umysłowej podchorążych, poprawnego rozumowania /myślenia refleksyjnego/ i wyobraźni taktycznej - to ściślejsze zespolenie teorii z praktyką przybliżającą studia do przyszłej służby i pracy absolwenta - to świadome, niewymuszone, celowe partnerstwo wykładowcy w procesie dydaktycznym, wyzwajające u podchorążego samodzielność, twórczą inicjatywę i odwagę intelektualną.

Wzbogacanie zaś środków kształcenia, które usprawniają proces dydaktyczno-wychowawczy, jest przedsięwzięciem uwarunkowanym wieloma czynnikami, np. nakładami finansowymi. Planowe zamierzenia powinny iść w kierunku większego upogładowienia kształcenia "ułatwienia procesów myślowych" podchorążych, zdobywania przez nich umiejętności praktycznych. Główny wysiłek komendy i kadry WSOWRiA powinien się skupić na technicznych środkach nauczania słuchowo-wzrokowych, w tym na telewizji przemysłowej w obwodzie zamkniętym, filmach instruktażowo-meto-

1/ W.Lenin: Dzieła, t.31, s. 466

2/ powtarzając za prof. W.Okoniem "materializm funkcjonalny - oparty na idei harmonijnego łączenia treści i funkcji wiedzy w procesie nauczania".

dycznych, magnetofonie.

Za potrzebą wzbogacenia metod i środków kształcenia w procesie dydaktyczno-wychowawczym WSOWRiA przemawiają: konieczność ich dostosowania do osiągnięć nauki i techniki, tendencje rozwojowe technologii kształcenia osiągnane przez uczelnie wyniki kształcenia.

Mimo uzyskania dużego postępu i osiągnięć w tym zakresie, istnieje potrzeba dalszego wzbogacania tych metod i środków. Chodzi o to, aby absolwent WSOWRiA był światły, myślący, aktywny, samodzielny, dobrze przygotowany jako dowódca inżynier artylerii i wychowawca do wykonywania obowiązków na określonym stanowisku służbowym.

Proponowany udoskonalony model kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA - wariant "A", w formie schematu ilustruje załącznik nr 4.

Wariant "B" - załącznik nr 5 - udoskonalonego modelu kształcenia jest eksperymentalny i oparty na następujących przesłankach:

- wyższe szkolnictwo wojskowe jest integralną częścią wyższego szkolnictwa cywilnego w kraju i nie może w sposób zasadniczy od niego odbiegać, lecz musi być równorzędne w stosunku do niego;

- wyższe szkolnictwo wojskowe, jeśli chce być partnerem w kształceniu młodzieży, powinno jej dawać to wszystko albo prawie wszystko, co uzyskuje ona w uczelni cywilnej;

- selekcja kandydatów na żołnierzy zawodowych wraz z przeszkoleniem podstawowym /i w zakresie szkoły podoficerskiej/

powinna się odbywać poza uczelnią, która powinna uczestniczyć tylko w egzaminach kwalifikacyjnych;

- w ramach kształcenia wojskowego możliwe jest równoległe podjęcie pokrewnych studiów cywilnych, np. z zakresu teorii organizacji kierowania, pedagogiki itd.;

- otrzymanie dyplomu cywilnego wraz z patentem oficerskim jest społecznie uzasadnione /tak postępują w Związku Radzieckim/ i podnosi rangę uczelni.

Wariant "B", zachowując wszystkie postulaty doskonalenia "modelu kształcenia" wariantu "A", wprowadza zmiany w organizacji kształcenia podchorążych, tzw. kurs wojskowo-wyrównawczy.^{1/} Kurs wojskowo-wyrównawczy w związku ze szkołą dziesięcioletnią stanie się koniecznością, ponieważ dopływ młodzieży do wyższych szkół wojskowych będzie przebiegał trzema kanałami: bezpośrednio po egzaminie dojrzałości - laureaci olimpiad, po studium ogólnokształcącym ukierunkowanym i po studium zawodowym.^{2/} W tej sytuacji należy wziąć pod uwagę wiek kandydatów od 17-19 lat oraz zróżnicowany poziom ich wiedzy i przygotowania. Rozwiązania spraw przygotowania kandydatów do studiów mogą być różne - można pozostawić to do rozstrzygnięcia wyłącznie szkołom, ale można także zastosować rozwiązanie kompleksowe - tzn.

1/ Kurs wojskowo-wyrównawczy jest wojskowym szkoleniem /nauczaniem/ przygotowawczym dla kandydatów na żołnierzy zawodowych /podchorążych WSOWRiA/, w czasie którego przerabiają oni kurs szkoły podoficerskiej i wyrównują poziom szkoły średniej. Ma on na celu przeniesienie szkolenia podstawowego i szkolenia drużyny poza uczelnię, wyselekcjonowanie kandydatów na studia wojskowe, podniesienie rangi uczelni w opinii społeczeństwa i podchorążych.

2/ J.Kuberski: Szkoła i społeczeństwo. Warszawa 1977, KiW, s.262

takie, które by pogodziło służbę wojskową z naborem kandydatów do WSO. W tym kierunku idą moje propozycje. Wszyscy chętni kandydaci do WSOWRiA byliby kierowani do pa /bryg./ do szkoły podoficerskiej o specjalnym programie, a stamtąd dopiero po egzaminie - do WSOWRiA.

Dzięki wprowadzeniu kursu wojskowo-wyrównawczego WSOWRiA mogłaby kształcenie podchorążych rozpocząć od wyższego poziomu, zyskując w ten sposób dodatkowo 500-600 godzin na przedmioty taktycznospecjalne i ogólnokształcące /teoria organizacji kierowania/. Studia przebiegałyby następująco: kurs wojskowo-wyrównawczy dla kandydatów na żołnierzy zawodowych w jednostce wojskowej, zakończony egzaminem kwalifikacyjnym, czteroletnie studia wojskowe w WSOWRiA połączone ze studiami cywilnymi - teoria organizacji kierowania, których ukończenie dawałoby absolwentowi, wraz ze stopniem oficerskim, określoną sumę wiedzy i umiejętności z zakresu organizacji i zarządzania oraz uprawnienia cywilne "organizatora produkcji".

Proponowany udoskonalony model kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA - zarówno wariant "A", jak i "B" wyraża moje dążenie do znalezienia takich rozwiązań, które by:

- po pierwsze - zaspokajało potrzeby i odpowiadało kwalifikacjom dowódcy inżyniera artylerii w latach 1980-1990;
- po drugie - ukierunkowywało kształcenie podchorążego i rozszerzało jego horyzonty myślowe, dawało mu pełniejsze przygotowanie techniczne i większy zasób wiedzy teorety-

czno-specjalistycznej;

- po trzecie - uwzględniało w perspektywie reformę oświaty w Polsce i nie odbiegało zakresem od studiów cywilnych /wariant "B" - wkomponowany w model/.

4. Doskonalenie struktur organizacyjnych

Struktury organizacyjne uczelni są bezpośrednio związane z modelem kształcenia - wzajemnie na siebie oddziałują. Rozpatrując możliwości doskonalenia modelu kształcenia, nie można pominąć struktur organizacyjnych uczelni, które są współzależne od modelu. Dlatego w zakresie struktur organizacyjnych proponuję następujące zmiany doskonalące:

- stopniowe przekształcanie cykli przedmiotowych w katedry: 1/

- organizację klas zamiast plutonów;

- reorganizację baterii podchorążych.

Stopniowo przekształcając cykle przedmiotowe w katedry, w miarę zdobywania kwalifikacji naukowych przez kadre dydaktyczną należałoby w pierwszym etapie powołać na stanowiska docentów - kierowników cykli posiadających doktoraty.

Cykle przedmiotowe w nomenklaturze cywilnej szkoły wyższej nie istnieją i nie mają odpowiednika. W kontaktach między-

1/ Należy się cieszyć /doktorant brał udział w posiedzeniach RWSzW/, że "Program działania w zakresie doskonalenia i rozwoju wyższego szkolnictwa wojskowego w latach 1976-1980 oraz w dziesięcioleciu 1981-1990" zmiany te już przewiduje w latach 1977-1980.

uczelnianych wynika z tego powodu wiele nieporozumień, "cykl" bowiem nie występuje w obowiązującej terminologii naukowej. We wszystkich WSO naszego obozu dawno już wprowadzono katedry.

Istniejący w uczelni podział na cykle przedmiotowe i pododdziały zamiast integrować proces dydaktyczno-wychowawczy, sztucznie go dzieli ze szkodą dla celów i zadań kształcenia. Obowiązująca zaś struktura - dywizjon, bateria, pluton - i tak organizacyjnie nie odpowiada strukturze liniowej /bateria podchorążych liczy 4-5 plutonów/ i nie ułatwia procesu dydaktyczno-wychowawczego.

W tej sytuacji powołanie klas zamiast plutonów i przywiązanie do nich asystentów, jako kierowników klas, zamiast plutonów, rozwiązałyby jednocześnie trzy problemy:

- problem pierwszy - ustaliłby status asystenta z perspektywą rozwoju młodszej kadry w pionie dydaktycznym;^{1/}

- problem drugi - wyeliminowałby² WSO stanowisko dowódcy plutonu, bardzo niepopularne wśród kadry i niekorzystne w stosunku do pododdziałów liniowych /staż liniowy, awanse, możliwość wcześniejszego objęcia stanowiska dowódcy baterii/;

- problem trzeci - "przywiązałby" do podchorążych na okres trzech-czterech lat asystenta kierownika klasy, który miałby szersze możliwości oddziaływania i wychowywania bezpośrednio uczestnicząc w procesie nauczania w cyklu /katedrze/.

Nastąpiłaby reorganizacja baterii podchorążych przez likwidację plutonów i powołanie klas oraz wprowadzenie do

1/ Zarządzeniem nr 0576 z dnia 16.07.1974 wprowadzono w WSO kilka stanowisk asystentów /WSOWRiA - 3/, ale chodzi mi o ujęcie systemowe

cyklów przedmiotowych dowódców plutonów jako asystentów, z jednoczesnym utworzeniem oficerskiego stanowiska zastępcy dowódcy baterii i dwóch stanowisk podoficerów instruktorów.

W proponowanym układzie bateria pozostałaby pododdziałem gospodarczym i byłaby zdolna prowadzić pracę wychowawczo-szkoleniową. Dowódca baterii miałby do pomocy zastępcę - szefa /chorąży/ i dwóch podoficerów instruktorów. Umożliwiłoby to racjonalniejsze wykorzystanie kadry, bezpośrednie zaangażowanie dowódcy, zastępcy i instruktorów w procesie wychowawczo-szkoleniowym, a za pośrednictwem asystenta-kierownika klasy - systematyczne oddziaływanie na kształcenie podchorążych.

Przedstawione propozycje i sugestie dotyczące zmian modelu kształcenia oraz struktury organizacyjnej mogą wywołać wątpliwości i obawy czy przyniosą one przewidywane i pożądane korzyści.

Jeśli chodzi o korzyści, to będą one różnorodne, głównie natury wychowawczej, dydaktycznej i społecznej. Spodziewam się, iż nowa koncepcja i związane z nią zmiany w programach kształcenia, metodach nauczania, werbunku kandydatów na żołnierzy zawodowych, w pracy kadry dydaktycznej, w strukturach organizacyjnych przyniosą wymierne efekty i że:

- wzrosną pozytywne motywacje podjętych przez podchorążych studiów w WSOWRiA;
- WSOWRiA pozbędzie się drogą naturalnej selekcji elementu słabego, nie rokującego ukończenia studiów;
- zostanie wychowanie zintegrowane z nauczaniem i badaniami naukowymi;

- wzrośnie zainteresowanie wyższymi studiami wojskowymi wśród młodzieży;
- napłyną do WSO kandydaci lepiej przygotowani;
- wzrośnie wymagalność wykładowców wobec podchorążych;
- podniesie się poziom kształcenia i wzrosną kwalifikacje absolwentów;
- dowódca inżynier artylerii lepiej będzie przygotowany do potrzeb przyszłego pola walki;
- nastąpi rozwój pracy naukowo-badawczej na użytek i na potrzeby wojska;
- uczelnie wojskowe będą partnerami uczelni cywilnych;
- wzrośnie społeczna ranga i prestiż zawodu oficera.

Reasumując - zostaną rozwiązane najbardziej żywotne problemy uczelni.

Do wprowadzenia proponowanych zmian należy przechodzić stopniowo, etapami, rozplanowując je w czasie. Sytuacja jest o tyle ułatwiona, że w zasadzie "Program działania w zakresie doskonalenia i rozwoju wyższego szkolnictwa wojskowego w latach 1978-1980 oraz w dziesięcioleciu 1981-1990" zapala niejako zielone światło dla WSO. Tym niemniej uwzględniając warunki uczelni, przedstawione propozycje tytułem próby wymagają zweryfikowania. Wdrażanie ich mogłoby następować etapami - najpierw w WSOWRiA, a po zaakceptowaniu - w pozostałych szkołach. Za takim wprowadzeniem udoskonalonego modelu kształcenia przemawia wiele przesłanek, a między innymi:

- nieprzygotowanie żadnej uczelni do takich zmian;
- konieczność opracowania modelu kształcenia i przeprowadzenie programu kształcenia /wariant "B"/;

- zmiany organizacyjno-etatowe;
- zmiany w systemie naboru i egzaminów do WSO;
- zróżnicowana i podzielona opinia dotycząca wojskowego szkolnictwa wyższego /posiedzenie RWSZW 12.01.1976/.

Należy postawić pytanie - czy proponowany udoskonalony model kształcenia będzie można doskonalic i czy podlega on "samodoskonaleniu"? Otóż wydaje się, że tak, jak każdy żywy organizm znajdujący się pod presją środowiska, otoczenia i opinii.

A doskonalic go będzie można przez:

- systematyczne okresowe badanie skuteczności kształcenia, tj. poziomu wiedzy i umiejętności oraz przygotowania zawodowego absolwentów;
- twórcze przystosowywanie programów kształcenia do potrzeb jednostek wojskowych;
- rozważne nadążanie za zmianami i osiągnięciami wyższego szkolnictwa cywilnego;
- wprowadzanie nowych dyscyplin /przedmiotów/ nauczania odpowiadających osiągnięciom naukowo-technicznym w kraju i na świecie;
- rozwinięcie badań wewnątrzuczelnianych nad procesem kształcenia i tworzenie aktywnego środowiska naukowego;
- kształtowanie osobowości naukowo-dydaktycznej uczelni.

Omówione metody i środki zmierzające do doskonalenia modelu kształcenia podchorążych w WSOWRiA nie wyczerpują proble-

matyki, lecz stanowią tylko punkt wyjścia, przysłowiowy pierwszy krok w kierunku jakościowych zmian kształcenia w wyższej uczelni wojskowej, odpowiednio do wyraźnie zarysowujących się potrzeb, odczuć i tendencji panujących w szkolnictwie wyższym w kraju.

IV. UWAGI KOŃCOWE

Przyjmując za punkt wyjścia analizę i ocenę problematyki badawczej, starałem się w miarę obiektywnie przedstawić niedociągnięcia występujące w procesie kształcenia WSOWRiA, ich przyczyny i źródła, a także prognozy rozwoju i jakościowych zmian w technice bojowej wojska i na ich tle - propozycje dotyczące doskonalenia modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii. Zdając sobie sprawę z wagi podjętej problematyki i związanych z nią trudności, które niezupełnie udało mi się pokonać, chciałbym skoncentrować swoją uwagę na mechanizmach pracy i wnioskach wpływających z opracowanego materiału.

W celu sprostania postawionym zadaniom, zachodziła konieczność zastosowania analizy porównawczej, studiów teoretycznych i wycinkowych badania empirycznych. Analiza porównawcza umożliwiła ocenę stanu faktycznego w zakresie potrzeb WSOWRiA w latach 1980-1985 i określanie kierunków dalszego jej rozwoju. Studia teoretyczne umożliwiły zgłębienie tematu, zapewniając w nim rozeznanie sięⁱ w miarę swobodne jego interpretowanie. Wycinkowe badania empiryczne dostarczyły pożąda-

nego materiału i pozwoliły na konfrontacje założeń /propozycji/ z opinią reprezentatywnej społeczności wojskowej.

W analizie i podczas opracowywania materiałów badawczych posługiwano się dwiema metodami:

- metodą opisowo-wyjaśniającą;
- metodą liczbowych zestawień porównawczych.

Omówioną problematykę można zaliczyć do badan stosowanych, ponieważ dotyczy ona modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA w świetle potrzeb w latach 1980-1990. Ma ona także charakter analityczno-koncepcyjny w ocenie zaistniałych faktów i przewidywanych zmian w WSOWRiA.

Praca - moim zdaniem - wnosi do "teorii organizacji szkolnictwa wojskowego", działy pedagogiki wojskowej, a tym samym do nauki wojennej, pewne potwierdzone wynikami badań uogólnienia i wnioski:

A. Merytoryczne dotyczące istoty badanego problemu:

- model kształcenia i jego doskonalenie jako problem badawczy stanowią nie tyle wzorzec działalności dydaktycznej, ile współzależny układ podstawowych składników systemu kształcenia;
- model kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA nie może być rozpatrywany w oderwaniu od celów i zadań kształcenia oraz charakterystyki zawodowej i pożądanych cech osobowych dobrego artylerzysty, ponieważ decydują one o treściach i zakresie kształcenia;
- doskonalenie modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA w świetle potrzeb wojska w latach 1980-1990

może być rozpatrywane kompleksowo lub dotyczyć tylko niektórych ogniw kształcenia. Doskonalenie w ramach tzw. średniej reorganizacji wiąże się nieodłącznie z kompleksowym ujęciem badanego problemu.

B. Metodologiczne dotyczące metod i sposobów badania problemu:

- badany problem - model kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA - zmusza do stosowania określonej metodologii, która charakteryzuje się badaniem podstawowych składników systemu dydaktycznego: celów i treści kształcenia, sposobów ich realizacji, wykładowców, podchorążych i wpływu tych składników na pozostałe, tj. na zadania kształcenia i środowisko dydaktyczne we wzajemnym powiązaniu i współzależności;
- spośród stosowanych metod badawczych najbardziej przydatne okazały się metody badania dokumentów i opinii, pozostałe pozwoliły wprowadzić na zgłębienie problemu i zebranie wiarygodnych danych, ale ich zastosowanie było ograniczone;
- w czasie poszukiwania odpowiedzi na pytania badawcze, zastosowane sposoby badań potwierdziły swoją przydatność i sprawdziły się w praktyce, zwłaszcza wyliczenia i cyfrowe zestawienia porównawcze, które pozwoliły na przeprowadzenie pogłębionej analizy badanego problemu.

C. Poznawcze dotyczące teoretyczno-praktycznej strony badanego problemu:

- w dobie rewolucji naukowo-technicznej i zadań z niej wynikających dla wojska wąskie wojskowo-specjalistyczne wykształcenie nie jest już wystarczające - wymaga wsparcia wiedzą ogólną rozszerzającą horyzonty myślowe dowódcy inżyniera artylerii, dającą głębsze podstawy wiedzy do przyszłych działań. Potwierdzają to badania opinii i prognozowanych

- zmian jakościowych w wojsku w latach 1980-1990;
- wykształcenie dowódcy inżyniera artylerii /i nie tylko/ jest wprost proporcjonalne do czasu /godzin/ przeznaczanego na przedmioty specjalistyczne, zmniejszenie dopuszczalnej granicy ogólnej liczby godzin poniżej 50% wpływa także na obniżenie jego kwalifikacji zawodowych. Potwierdzają to długoletnia praktyka i obserwacja procesu dydaktycznego w WSOWRiA;
 - przyrost wiedzy i umiejętności podchorążych, zmiany w ich zachowaniach i postawach są współzależne od modelu kształcenia i pracy wychowawczej kadry. Stawiane na dalszą samodzielność podchorążego, znalezienie dla niego czasu na samokształcenie, przejście do stosowania aktywnych metod kształcenia stanowią podstawowe warunki nowoczesnego procesu dydaktycznego szkoły wyższej;
 - badania potwierdzają, że pożądane, niezbędne cechy osobowości dobrego artylerzysty składają się na sylwetkę żołnierza zawodowego określoną w "Zasadach działalności kadrowej w Siłach Zbrojnych PRL";
 - liczba i jakość kandydatów na żołnierzy zawodowych, zgłaszających się do WSOWRiA /WSO/, są wprost proporcjonalne do społecznej rangi zawodu oficera. Potwierdza to procentowy spadek liczby bezpośrednich zgłoszeń do uczelni, który idzie w parze z obniżeniem rangi zawodu oficera.

Praca i zgromadzony w niej materiał badawczy mogą mieć praktyczne zastosowanie w WSOWRiA, a przedstawione propozycje wdrożone do praktyki kształcenia podchorążych - wydaje się - powinny stanowić jedną z pozytywnych stron podjętych i przeprowadzonych badań. Uzyskano bowiem nie tylko "konceptję", ale także konkretny, realny i możliwy do zastosowania model kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA w latach 1980-1990 oraz pożądany model osobowy absolwenta uczelni. Wyniki badań

potwierdziły postawione pytania badawcze. Powinny też pomóc w usunięciu stanu niewiedzy, jaki istniał przed rozpoczęciem badań w zakresie kształcenia podchorążych w świetle potrzeb w latach 1980-1990.

Zdaję sobie sprawę, że same postulaty i propozycje zmian, chociażby najbardziej uzasadnione, niczego jeszcze nie zmieniają. Są one bowiem tylko sygnałem, dzwonkiem alarmowym mówiącym o potrzebie zmian i pierwszym krokiem na drodze otwierających się możliwości. Dopiero wprowadzenie i wdrożenie propozycji przesądza o znaczeniu badań stosowanych, za jakie je uważam. Ale mając na względzie ważność problemu, pośpiech w tej materii jest ze wszech miar nie wskazany, zarówno w podejmowaniu wiążących decyzji, jak i w bezpośrednim wdrażaniu modelu kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA.

Realizowany w szkolnictwie wojskowym "Program działania w zakresie doskonalenia i rozwoju wyższego szkolnictwa wojskowego w latach 1976-1980 oraz w dziesięcioleciu 1981-1990" wiele problemów uściśla, ustala w czasie, rozwiązuje niejako z urzędu. Nie znaczy to jednak, że uczelnia nie mogła wnieść swego wkładu do awangardowych rozwiązań w Siłach Zbrojnych PRL, np. do tematu: "Organizacja procesu kształcenia podchorążych WSO w oparciu o nowoczesne założenia programowe".

Wydaje się, że ta praca mieści się w temacie.

Przedstawiony alternatywny model kształcenia dowódcy inżyniera artylerii WSOWRiA stanowi - moim zdaniem - rozwiązanie, które nie tylko może być rozpatrywane, ale także przyjęte do realizacji.

Przemawia za tym szereg racji, takich jak:

- poszukiwanie w wojskowym szkolnictwie wyższym nowych optymalnych programów kształcenia podchorążych;
- dążenie do podnoszenia rangi i znaczenia WSO, w tym także zawodu oficera wśród młodzieży rozpoczynającej studia;
- konieczność uwzględniania w perspektywie potrzeb kształcenia oficera w latach 1980-1990.

Dlatego świadom wagi problemu, starałem się w miarę możliwości wszechstronnie naświetlić badane problemy, zaproponować rozwiązania i uzasadnić ich potrzebę. Uważam, że przedstawiona praca jest odpowiedzią na zapotrzebowanie społeczne i jest zgodna z polityką naszej partii i uchwałami VII Zjazdu, w których stwierdzono, że: "... konieczna jest intensyfikacja procesu nauczania. W tym celu szkoły wyższe powinny doskonalić programy kształcenia, odpowiednio do postępu nauki i techniki, rozwijać takie formy studiów, które zapewniając ściślejszy kontakt z praktyką gospodarczą i społeczną oraz sprzyjają samodzielnej pracy studenta".^{1/} Ponadto "Uznając, że obecna sieć szkół wyższych zapewnia zaspokojenie podstawowych potrzeb kraju, cały wysiłek należy skierować na unowocześnienie i jakościowy rozwój uczelni".^{2/}

1/ XVIII Plenum KC PZPR. KiW Warszawa, 1975 r., s.210 /podstawowe dokumenty i materiały/.

2/ Referat programowy Biura Politycznego wygłoszony na VII Zjeździe PZPR przez I sekretarza KC PZPR E.Gierka. KiW, Warszawa, 1975 r., s.52

Dane ankietowe oceny przygotowania i funkcjonowania absolwentów na pierwszym stanowisku służbowym, zebrane od przełożonych /trzy grupy badawcze - dcy bryg. pa, dcy dyw., dcy bat./

Lp.	Ocena	B. dobre - %			Dobre - %			Dostatecznie - %			Niedostat. - %		
		dcy bryg. pa	dcy dyw.	dcy bat.	dcy bryg. pa	dcy dyw.	dcy bat.	dcy bryg. pa	dcy dyw.	dcy bat.	dcy bryg. pa	dcy dyw.	dcy bat.
1	Posiadana wiedza polityczna	18	15	18	70	18	14	12	-	-	-	-	
2	Przygotowanie do prowadzenia pracy wychowawczej	-	4	12	50	57	46	38	-	-	-	-	
3	Posiadana wiedza taktyczna	-	8	12	50	57	30	38	-	-	12	-	
4	Posiadana wiedza techniczna	-	10	6	56	53	20	37	-	-	10	1	
5	Prowadzenie działań boj.	4	13	3	56	75	36	41	-	-	8	-	
6	Umiejętności artyleryjsko-strzeleckie	11	15	21	62	32	28	17	-	-	-	-	
7	Umiejętności instruktorsko-metodyczne	4	6	-	65	75	34	34	-	-	-	1	
8	Umiejętności organizacyjno-dowódcze	-	13	6	28	70	37	56	-	-	8	-	
9	Ogólne przygotowanie teoretyczne	14	20	30	56	8	30	14	-	-	8	-	
	- praktyczne	-	4	-	65	68	40	35	-	-	-	-	

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA ZAWODOWA DOWÓDCY
PLUTONU - BATERII - ABSOLWENTA WSOWRiA im.gen.J.Bema

1. Opis zawodu

Oficer dowódca inżynier artylerii - absolwent WSOWRiA jest dowódcą plutonu - baterii, wychowawcą i nauczycielem.

Dowodzi plutonem - baterią, prowadzi pracę wychowawczo-polityczną i szkoleniową. Troszczy się o przekazane mu uzbrojenie, sprzęt techniczny i inne mienie wojskowe. Ponosi odpowiedzialność za dyscyplinę, porządek wojskowy i warunki bytowe podległych sobie żołnierzy.

Do jego podstawowych czynności należy sprawowanie funkcji: dowódczych, organizatorskich, wychowawczych, politycznych, szkoleniowych, reprezentacyjnych i administracyjnych.

W służbie i pracy posługuje się etatowym uzbrojeniem, sprzętem technicznym /działami, wyrzutniami raketowymi, samochodami i przyrządami optyczno-mierniczymi i do kierowania ogniem, środkami łączności, inżynieryjnymi, chemicznymi /trenażerami, technicznymi środkami nauczania, a także literaturą fachową.

Miejscem jego pracy w warunkach garnizonowych są koszary, a w polowych - ośrodek szkolenia poligonowego.

2. Przygotowanie zawodowe

Zakres przygotowania zawodowego dowódcy inżyniera artylerii obejmuje wiedzę ogólną, polityczną i specjalistyczną na poziomie szkoły wyższej oraz praktyczne umiejętności zawodowe

zawarte w następujących działach i przedmiotach nauczania: społeczno-politycznym, taktycznospecjalnym, artyleryjsko-specjalnym, techniczno-specjalnym, organizacji pracy i automatyzacji systemów dowodzenia, ogólnowojskowym /przepisów wojskowych/ ogólnokształcących i metodycznych.

Treścią kształcenia dowódcy inżyniera artylerii są: kształtowanie właściwej postawy ideowo-politycznej, zrozumienie i akceptowanie ideologii marksistowsko-leninowskiej, opanowanie materialistycznego światopoglądu, opanowanie teorii i praktyki pracy wychowawczej i szkoleniowej, kształtowanie pożądanych cech oficera artylerii, wyrabianie nawyków samokształcenia, wdrożenie do stosowania regulaminów i przepisów wojskowych opanowanie organizacji i zasad walki przeciwnika oraz zasad i sposobów walki wojsk własnych, dowodzenia i współdziałania, opanowanie taktyki artylerii, teorii i praktyki strzelań za pomocą rakiet i artylerii oraz kierowania ogniem baterii - dywozjonu, opanowanie budowy zastosowania i eksploatacji uzbrojenia i sprzętu technicznego stanowiącego wyposażenie artylerii /drt/, opanowanie matematyki, fizyki, chemii, języków obcych, rysunku technicznego na poziomie wyższym, opanowanie teorii organizacji i kierowania, kształtowanie nawyków gospodarności i myślenia kategoriami rachunku ekonomicznego.

Dowódcy inżynierowi artylerii stawia się następujące wymagania: znajomość praw rozwoju społecznego, umiejętność rozwiązywania problemów szkoleniowo-wychowawczych, posiadanie wyobraźni taktycznej, umiejętność wykorzystywania terenu, znajomość zasad pedagogiczno-dydaktycznych i podstaw psychologii, umiejętność uogólnień i upowszechniania doświadczeń, umiejęt-

tność działania w zespole i kierowania nim.

Do przeciwwskazań zawodowych należą: słaby wzrok i słuch, daltonizm, wadła budowa fizyczna, nieodporność na zmęczenie i wysiłek fizyczny, brak predyspozycji do przedmiotów ścisłych.

3. Rozwój zawodowy

Pierwszym stanowiskiem służbowym dowódcy inżyniera artylerii absolwenta WSOWRiA jest stanowisko dowódcy plutonu - baterii. Ze stanowiska dowódcy plutonu oficer może przejść na stanowisko dowódcy baterii bez przeszkolenia kursowego.

Doskonalenie zawodowe oficera odbywa się w sposób planowy i zorganizowany w jednostce, przy aktywnym współudziale przełożonych. Oficer systematycznie pogłębia wiedzę i umiejętności specjalistyczne, podwyższa kwalifikacje, uczestniczy w kursach instruktorsko-metodycznych i bierze udział w przeszkoleniach.

Droga rozwojowa i przebieg służby wojskowej dowódcy inżyniera artylerii są zgodne z "Zasadami działania kadrowego w Siłach Zbrojnych PRL".^{1/}

1/ Zasady działania kadrowego w Siłach Zbrojnych PRL.
MON, Departament Kadr, Warszawa 1976, s. 99.

ZESTAWIENIE WYNIKÓW UZYSKANYCH ODPOWIEDZI NA PYTANIA DOTYCZĄCE
KIERUNKU KSZTAŁCENIA W WSOWRIA im. gen. J. Bema

Lp.	P y t a n i a	Tak - %						Nie - %													
		3 dcy paryg. pa	4 dcy dyw.	5 dcy bat.	6 dcy plut.	7 kadra dyd. WSOWR IA	8 dcy paryg.	9 dcy dyw. pa	10 dcy bat.	11 dcy plut.	12 kadra dyd. WSOWR IA										
1	W jakim kierunku należałoby kształcić - zdaniem obywatela-oficera dowódcę inżyniera artylerii w perspektywie potrzeb w latach 1980-1990? - politycznym? - pedagogicznym? - ogólnowojskowym? specjalistycznym? - technicznym?	60	65	57	39	64	20	25	40	-	12	90	65	57	39	64	20	25	40	-	12
2	Czy oficer dowódca inżynier artylerii powinien posiadać przede wszystkim wykształcenie: - społeczno-polityczne? - teoretyczne? - specjalistyczne? - kierowniczo-organizatorskie? - techniczne?	40	60	36	32	24	30	15	54	56	36	40	60	36	32	24	30	15	54	56	36
3	Czy celowa byłaby zmiana programu kształcenia oficera dowódcy inżyniera artylerii w kierunku: - zwiększania wiedzy ogólnoteoret.?	10	15	15	7	48	50	35	15	48	50	35	15	15	7	48	50	35	15	48	50

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1												
2												
- rozszerzenia teoretycznych podstaw wiedzy specjalistycznej?	70	55	56	60	88	20	20	33	35	12		
- zwiększenie zakresu wiedzy technicznej	40	45	45	45	32	40	10	48	47	28		
- rozbudowania praktyk dowodowych?	80	80	99	95	56	20	5	-	-	12		
- rozszerzenia zakresu zajęć z wychowania fizycznego - częstszego organizowania pobytu na obozach, poligonach?	20	25	54	35	4	50	30	30	45	36		

<ul style="list-style-type: none"> - zapewnić opanowanie teorii strzelania artylerii i wykonywania podstawowych zadań ogniowych; - zapewnić opanowanie zakresu programu ogólnokształcącego II roku studiów; - zapewnić złożenie egzaminu państwowego z teorii organizacji i zarządzania; 																									
<ul style="list-style-type: none"> - przygotować dowódcę baterii; - przygotować pod względem taktycznym do dowodzenia baterią art.; - kształtować i wdrażać pożądane cechy osobowości artylerzysty; - przygotować instruktora metodyka; - nauczyć podejmowania trafnych decyzji, planowania, organizacji i prowadzenia walki; - doskonalić znajomość sprzętu artyleryjskiego i raketowego; - wdrażać do samokształcenia; - zapewnić opanowanie zasad etyki, socjalistycznej kultury i estetyki; - zapewnić opanowanie teorii strzelania raketami, wykonywanie egzaminacyjnych zadań ogniowych i kierowanie ogniem artylerii; 	<p>III</p>	5																							<p>Technologia kształcenia. Baza dydaktyczna jej wyposażenie i wykorzystanie. Wybrane jednostki wojskowe</p>
<ul style="list-style-type: none"> - przygotować specjalistę raket lub artylerii na pierwsze stanowisko służbowe dowódcy plutonu-baterii; - przygotować pod względem taktycznym do dowodzenia baterią-dywizjonem lub baterią raket taktycznych; - ukształtować oficera, dowódcę inżyniera artylerii patriotę internacjonalistę, oddanego sprawie budownictwa socjalistycznego, przestrzegającego zasady etyki, obrońcę socjalistycznej ojczyzny, o światopoglądzie materialistycznym; - ukształtować i wdrożyć pożądane cechy osobowości oficera art.; - wykształcić i wdrożyć nawyki samokształcenia; - nauczyć praktycznego zastosowania teorii strzelania raketami i artylerią i kierowania ogniem baterii-dywizjonu; - zaznajomić z podstawami ekonomii wojskowej; - zapewnić opanowanie umiejętności instruktorsko-metodycznych; - zapewnić opanowanie zasad prowadzenia walki przez różne rodzaje wojsk i służb, dowodzenia i współdziałania między nimi; - zapewnić opanowanie w ramach specjalizacji sprzętu raketowego lub artyleryjskiego; - zapewnić opanowanie teorii i praktykę prowadzenia wychowania fizycznego; 	<p>IV</p>	7																							<p>Technologia kształcenia. Baza dydaktyczna jej wyposażenie i wykorzystanie. Wybrane jednostki wojskowe</p>
<p>3. WSPÓŁZALEŻNOŚCI PROGRAMOWE</p>	<p>Przedmioty społeczno-polityczne</p> <p>Kształcenie spec.-wojsk. Dział taktyczno-specjalny</p> <p> Dział artyleryjsko-specjalny</p> <p> Dział techniczno-specjalny</p> <p>Organizacja pracy i automatyz.systemów dowodz.</p> <p>Metodyka szkolenia</p> <p>Przedmioty ogólnowojskowe /przepisy wojskowe/</p> <p>Przedmioty ogólnokształcące</p> <p>Praktyki</p> <p>Egzaminy</p>																								
<p>4. PRZEBIEG STUDIÓW</p>																									

5. OCENA SKUTECZNOŚCI KSZTAŁCENIA:

- model pozwala, poprzez kolokwia, egzaminy i praktyki na jakościową ocenę przygotowania zawodowego oficera;
- model zakłada i przenosi, poprzez ukształtowanie i wdrożenie do jednostek wojskowych, oficerowi nawyków samokształcenia, doskonalenia zawodowego;
- model ujawnia niedokładności konstrukcyjne, wyrażające się niepełną przedmiotową korelacją poziomą, którą można usunąć przesuwając niektóre partie materiału /tematy/ w czasie.

LEGENDA: ⊖ - egzamin roczny /kwalifikacyjny/

⊙ - egzamin dyplomowy

ZESTAWIENIE WYNIKÓW UZYSKANYCH ODPOWIEDZI NA PYTANIA: JAKIE ZNACZENIE
DLA OFICERA ARTYLERZYSTY MAJĄ NASTĘPUJĄCE CECHY OSOBOWOŚCI?

Lp.	Bardzo ważne - %						Ważne - %						Liczące się - %					
	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1	61	90	46	50	63	39	10	48	35	28	-	-	6	15	9	6	15	9
2	65	91	64	66	85	32	9	36	30	11	5	-	-	4	4	-	4	4
3	14	74	29	31	53	75	21	62	56	40	11	5	9	13	7	9	13	7
4	46	48	38	33	60	40	42	48	43	24	14	10	14	24	16	10	24	16
5	30	38	21	20	46	36	57	46	56	36	34	5	13	24	18	5	24	18
6	75	80	73	74	79	14	20	17	20	17	11	-	10	6	4	-	6	4
7	70	51	67	60	74	21	49	29	33	20	9	-	4	7	6	-	7	6
8	36	25	29	20	40	46	64	56	65	36	18	11	15	15	24	11	15	24
9	64	85	71	54	70	32	15	23	42	22	4	-	6	4	8	-	4	8

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
10			60	53	73	74	67	32	42	23	22	27	8	5	4	4	6
11			40	68	57	52	54	60	25	33	42	40	-	7	10	6	6
12			60	38	61	52	66	32	45	33	37	27	8	17	6	11	7
13			70	63	64	56	63	18	23	33	37	34	12	14	3	7	3
14			60	58	60	69	63	30	42	37	24	30	10	-	3	7	7
15			75	36	50	60	58	18	44	44	30	34	7	20	6	10	8
16			40	28	36	57	63	60	48	40	33	35	-	24	4	10	2
17			40	34	54	42	53	54	57	42	46	37	6	9	4	12	10
18			70	23	52	50	58	30	72	46	42	27	-	5	4	8	15
19			25	20	56	26	68	60	80	36	50	27	15	-	8	24	5

ZESTAWIENIE WYNIKÓW UZYSKANYCH ODPOWIEDZI NA PYTANIE: JAKIE CECHY OSOBOWOŚCI WEDŁUG OBYWATELA - KSZTAŁTUJE W PROCESIE DYDAKTYCZNO-WYCHOWAWCZYM WSOWRRIA im.gen. J. Bema

Lp.	Wyszczególnienie	Tak - %		Nie - %	
		kadra dydakt. WSOWRRIA	dca plutonu	kadra dydakt. WSOWRRIA	dca plutonu
1	Postawa ideowo-polityczna	75	75	25	10
2	Wiedza wojskowa	87	95	13	5
3	Poczucie odpowiedzialności	51	65	49	39
4	Spostrzegawczość i szybkość orientacji	45	70	55	42
5	Sprawność myślenia	64	65	36	38
6	Umiejętność podejmowania i realizacji decyzji	62	90	38	40
7	Zdyscyplinowanie	53	85	47	40
8	Samodzielność i inicjatywa	49	45	51	46
9	Stanowczość	53	60	47	37
10	Uczciwość i rzetelność	57	70	43	39
11	Opanowanie	57	60	43	30

ZESTAWIENIE WYNIKÓW UZYSKANYCH ODPOWIEDZI NA PYTANIA DOTYCZĄCE
PROFILU KSZTAŁCENIA PODCHORĄŻYCH WSOWRiA im.gen.J.Bema

Lp.	P y t a n i a	Tak - %					Nie - %				
		dowódcy bryg. pa	dowódcy dyw.	dowódcy bat.	dowódcy plut.	kadra WSOWRiA	dowódcy bryg. pa	dowódcy dyw.	dowódcy bat.	dowódcy plut.	kadra WSOWRiA
1	Czy dziesięcioletni absolwent WSOWRiA - biorąc pod uwagę rozwój i postęp techniczny w wojsku - nabywa wystarczającą wiedzę i umiejętności do służby i pracy w latach 1980-1990?	30	60	40	60	20	70	40	60	40	80
2	Czy wzbogacenie wykształcenia absolwenta WSOWRiA wiedzą z zakresu teorii organizacji i kierowania lub pedagogiki jest potrzebne i uzasadnione? w tym: a/ teoria organizacji i kierowania b/ pedagogika	100	80	98	97	80	0	20	2	3	20
3	Czy tytuł "inżynier wojskowy", wsparty odpowiednią wiedzą wojskowo-ogólną /teoria organizacji kierowania lub pedagogika/ dającą uprawnienia cywilne, byłby adekwatniejszy niż "dowodca inżynier"?	50	80	90	100	60	50	20	10	0	40

A N E K S V

WYNIKI EKSPERYMENTU DYDAKTYCZNEGO

Przyjmując założenia, że co najmniej trzy metody: emocjonalno-pobudzająca, heurystyczna i regulująca postępowanie umożliwiają wyzwalać, kształtowanie i utrwalanie pożądanych cech osobowości absolwenta WSOWRiA, przeprowadzono eksperyment dydaktyczny. Badano przyrost i trwałość wiedzy w wyniku stosowania przez wykładowcę heurystycznych metod nauczania oraz wpływ metod regulujących postępowanie podchorążych, stosowanych przez dowódcę plutonu.

Pierwszym eksperymentem badawczym objęto po dwa plutony z II, III i IV roku studiów, w zakresie siedmiu przedmiotów: taktyki, strzelania artylerii naziemnej, topogeodezji, sprzętu artyleryjskiego, elektroniki, matematyki, fizyki i postawiono następujące pytania badawcze:

1. Jaki będzie przyrost wiedzy?
2. Jaka będzie trwałość zapamiętywania informacji?
3. W jakim stopniu aktywizujące metody nauczania angażują i rozwijają samodzielność podchorążych?

Badania poprzedzone odpowiednim przygotowaniem i ukierunkowaniem kadry przeprowadzającej eksperyment, opracowano i zapewniono niezbędne materiały, a następnie przystąpiono do pracy. Po zakończeniu badań opracowano zebrany materiał, uzyskując dla wszystkich przedmiotów następujące średnie wskaźniki :

Przeprowadzono sprawdziany	Uzyskano oceny		Różnica ocen w stosunku do plutonów kontrolnych
	plutonowy	eksperyment.	

a/ W nauczaniu problemowym

Bezpośrednio po zajęciach	3,56	3,31	+0,25/+19,1%/
Po tygodniu /7-10 dniach/	3,41	3,18	+0,23/+19,4%/
Po miesiącu	3,53	3,10	+0,43/+39,0%/

b/ w nauczaniu programowym

Bezpośrednio po zajęciach	4,14	4,07	+0,07/+3,4%/
Po tygodniu /7-10 dniach/	3,83	4,01	+0,18/-9,0%/
Po miesiącu	4,4	3,97	+0,14/+7,19%/

Przyrost procentowy określono w stosunku do skali ocen, przesuniętej o dwie jednostki w kierunku zera.^{1/}

Przeprowadzony eksperyment potwierdził rzeczywisty przyrost i trwałość wiedzy podchorążych w wyniku stosowania heurystycznych metod nauczania, a także wysoki stopień zaangażowania, aktywizacji i rozwój samodzielności podchorążych.

Oto niektóre charakterystyczne wypowiedzi podchorążych z plutonów eksperymentalnych:

"Przy nauczaniu programowym wydaje się, że wystarczy materiał jeszcze raz powtórzyć w pewnych odstępach czasu, aby opamiętać go w dość dobrym stopniu".

1/ "Życie Szkoły". WSOWRiA Toruń, 1975, nr 10/20, s.13-14

"Jest to metoda, która wymaga większej koncentracji i w ten sposób skraca czas utrwalania opanowania materiału, większość można opanować na zajęciach".

"Zmniejsza do minimum czas nauki własnej, lepiej nadaje się do powtórki. Można uczyć się samemu już w trakcie zajęć".

Drugim eksperymentem badawczym objęto cztery plutony - wytypowane w wyniku analizy pracy ich dowódców plutonów, tj. takie, w których przebiegała ona zgodnie z postulowanymi modelowymi metodami i takie, w których częściowo od nich odbiegała - stawiając następujące pytania badawcze:

1. Jaki jest wpływ pracy dowódcy plutonu na uzyskiwane wyniki przez podchorążych?

2. W jakim stopniu okresowe analizy i oceny dokonywane przez dowódcę plutonu doprowadzają do zmiany postaw, zachowań i postępowania podchorążych?

3. Czy są uchwytne pozytywne zmiany w plutonie, jako następstwo stosowanych przez dowódcę plutonu metod regulujących postępowanie podchorążych?

Eksperyment trwał przez dwa semestry 1974-1975 r., a uzyskane wyniki zestawiono w tabeli:^{1/}

Zagadnienia badawcze	Uzyskane oceny		Różnica ocen w stosunku do plutonów kontrolowanych
	eksperyment.	kontrolne	
Uzyskiwane wyniki kształcenia	4,51	4,35	+ 0,16
Stan dyscypliny /postawa pracy/	4,83	4,66	+ 0,17
Przodownictwo /WP+WD/	38+6	26+1	+ 12+5

1/ Zestawienie wyników współzawodnictwa w roku szkolnym 1974-1975, WSOWRiA

Analiza porównawcza wyników przedstawionych w tabeli prowadzi do wniosku, że dowódcy plutonów, którzy stosują na co dzień w pracy z podchorążymi metody regulujące ich postępowanie, tj. indywidualną pracę z podchorążymi, wychowawcze oddziaływanie kolektywu, okresowe analizy i oceny uzyskiwanych przez nich wyników w kształceniu i wychowaniu, osiągają zdecydowanie lepsze wyniki. Świadczą o tym zarówno otrzymane oceny semestralne /wiedza/, jak i wzrost odpowiedzialności i dyscypliny podchorążych, kwalifikujące ich jako przodujących.

Oba eksperymenty, chociaż obejmowały tylko wąski zakres działalności dydaktyczno-wychowawczej uczelni, utwierdzają w przekonaniu, wydaje się słusznym, że przedstawione metody kształtowania pożądanych niezbędnych cech osobowości artylerzysty mogą i powinny znaleźć zastosowanie w procesie dydaktyczno-wychowawczym WSOWRiA z pozytywnym skutkiem.

Tym niemniej skuteczność wymienionych metod zależy od przygotowania i zaangażowania kadry, atmosfery i kultury pracy oraz od zadań postawionych w tym zakresie uczelni.

Uogólniając nasuwają się następujące wnioski:

1. Obowiązkiem uczelni jest w toku studiów kształtowanie pożądanych cech osobowości podchorążego artylerzysty.

2. Istnieje wiele metod kształcenia podchorążych, ale decydującą rolę odgrywają te, które wpływają na kształtowanie czynnej strony jego osobowości.

3. Eksperymenty potwierdziły, że stosowanie przez wykładowców i dowódców w procesie dydaktyczno-wychowawczym metod heurystycznych i regulujących postępowanie podchorążych, może dawać dobre wyniki szkoleniowe i wychowawcze.

A N K I E T A nr 1
=====

1. Jednostka wojskowa _____
2. Zajmowane stanowisko _____
3. Wykształcenie wojskowe _____

Lp.	P y t a n i a	O c e n a		Uwagi
		tak	nie	
1	W jakim kierunku należałoby kształcić - zdaniem obywatela-oficera dowódcę inżyniera artylerii w perspektywie potrzeb w latach 1980-1990			
	- politycznym?			
	- pedagogicznym?			
	- ogólnowojskowym?			
	- specjalistycznym?			
2	Czy oficer dowódca inżynier artylerii powinien posiadać przede wszystkim wykształcenie:			
	- społeczno-polityczne?			
	- teoretyczne?			
	- specjalistyczne?			
	- kierowniczo-organizatorskie?			
3	Czy celowa byłaby zmiana programu kształcenia oficera dowódcy inżyniera artylerii w kierunku:			
	- zwiększenia wiedzy ogólno-teoret.			
	- rozszerzenia teoretycznych podstaw wiedzy specjalistycznej?			
	- zwiększenie zakresu wiedzy techn.?			
	- rozbudowa praktyk dowódczych?			
	- rozszerzenia zakresu zajęć z wychowania fizycznego - częstszego organizowania pobytu na obozach, poligonach?			

Uwaga: Respondent jest proszony o obiektywną wypowiedź /sąd/ przez postawienie w odpowiedniej rubryce krzyżyka /+/

A N K I E T A n r 2

1. Jednostka Wojskowa _____
2. Zajmowane stanowisko _____
3. Wykształcenie wojskowe _____

Op.	Pytania	Ocena				Uwagi
		bd.	dobra	dost.	ndost.	
	2	3	4	5	6	7
1	Jak obywatel ocenia absolwentów WSOWRiA im.gen.J. Bema z lat 1971-1975 w zakresie:					
	a/ posiadanej wiedzy politycznej;					
	b/ przygotowanie do prowadzenia pracy wychowawczej;					
	c/ posiadanej wiedzy taktycznej;					
	d/ posiadanej wiedzy technicznej;					
	e/ prowadzenia działań bojowych					
	f/ umiejętności artyleryjско-strzeleckich					
	g/ umiejętności instruktorsko-metodycznej					
	h/ umiejętności organizacyjno-dowódczych					
	i/ ogólnego przygotowania: - teoretycznego - praktycznego - dowodzenia plut.					
2	Jakie znaczenie dla oficera artylerzysty mają następujące cechy osobowości:	Kwalifikacje				
		b.ważne	ważne	liczą się	bez znaczenia	
	a/ postawa ideowo-polityczna					
	b/ wiedza wojskowa					
	c/ wiedza ogólna i społeczno-polityczna					

2	3	4	5	6	7
d/ aspiracje zawodowe					
e/ zamiłowania i zainteresowania					
f/ poczucie odpowiedzialności					
g/ spostrzegawczość i szybkość orientacji					
h/ wyobrażenia					
i/ sprawność myślenia					
j/ umiejętność wykonywania zadań /podejmowanie i realizacja decyzji/					
k/ umiejętność planowania i organizowania					
l/ zdyscyplinowanie					
ł/ samodzielność i inicjatywa					
m/ stanowczość					
n/ uczciwość i rzetelność					
o/ odwaga żołnierska					
p/ wytrwałość					
r/ opanowanie					
s/ sprawność fizyczna					

A N K I E T A nr 3

=====

1. Jednostka Wojskowa _____
2. Zajmowane stanowisko _____
3. Wykształcenie wojskowe _____

p.	P y t a n i a	Kwalifikacje				Uwagi
		b.ważne	ważne	liczące się	bez znaczenia	
	Jakie znaczenie dla oficera artylerzysty mają następujące cechy osobowości:					
	a/ postawa ideowo-polityczna					
	b/ wiedza wojskowa					
	c/ wiedza ogólna i społeczno-polityczna					
	d/ aspiracje zawodowe					
	e/ zamiłowania i zainteresowania					
	f/ poczucie odpowiedzialności					
	g/ spostrzegawczość i szybkość orientacji					
	h/ wyobrażenia					
	i/ umiejętność wykonywania zadań /podejmowanie i realizacja decyzji/					
	j/ umiejętność planowania i organizowania					
	k/ zdyscyplinowanie					
	l/ samodzielność i inicjatywa					
	ł/ stanowczość					
	m/ uczciwość i rzetelność					
	n/ odwaga żołnierska					
	o/ wytrwałość					
	p/ opanowanie					

Lp.	P y t a n i a	O c e n a		Uwagi
		tak	nie	
1	Jakie cechy osobowości według obywatela kształtuje WSOWRiA im. gen. J. Bema w prosecie dydaktyczno-wychowawczym:			
	a/ postawa ideowo-polityczna			
	b/ wiedza wojskowa			
	c/ wiedza ogólna i społeczno-polityczna			
	d/ aspiracje zawodowe			
	e/ zamiłowanie i zainteresowanie			
	f/ poczucie odpowiedzialności			
	g/ spostrzegawczość i szybkość orientacji			
	h/ wyobraźnia			
	i/ sprawność myślenia			
	j/ umiejętność wykonywania zadań /podejmowanie i realizacja decyzji/			
	k/ umiejętność planowania i organizowania			
	l/ zdyscyplinowanie			
	ł/ samodzielność i inicjatywa			
	m/ stanowczość			
	n/ uczciwość i rzetelność			
	o/ odwaga żołnierska			
	p/ wytrwałość			
	r/ opanowanie			
	s/ sprawność fizyczna			

Uwaga: Respondent jest proszony o obiektywną ocenę /sąd/ przez postawienie w odpowiedniej rubryce krzyżyka /+/

A N K I E T A nr 4
=====

1. Jednostka Wojskowa _____
2. Zajmowane stanowisko _____
3. Wykształcenie wojskowe _____

1. Wymień zasady szkolenia /nauczania/, jakie stosujesz podczas zajęć?

2. Wymień najczęściej stosowane metody szkolenia /nauczania/ podczas zajęć

3. Jaki jest według ciebie wpływ pracy instruktorsko-metodycznej na wyszkolenie pododdziałów

A N K I E T A nr 5
=====

1. Jednostka Wojskowa _____
2. Zajmowane stanowisko _____
3. Wykształcenie wojskowe _____

1. Czy dzisiejszy absolwent WSOWRiA, biorąc pod uwagę rozwój i postęp techniczny w wojsku, nabywa wystarczającej wiedzy i umiejętności do służby i pracy w latach 1980-1990?

tak? _____

nie? _____

dlaczego? _____

2. Czy wzbogacenie wykształcenia absolwenta WSOWRiA wiedzą z zakresu teorii organizacji i kierowania lub pedagogiki jest potrzebne i uzasadnione?

tak? _____

nie? _____

dlaczego? _____

3. Czy tytuł "inżynier wojskowy" wsparty odpowiednią wiedzą wojskowo-ogólną /teorią organizacji i kierowania lub pedagogiką/, dającą uprawnienia cywilne, byłby adekwatniejszy niż "dowódca inżynier"?

tak? _____

nie? _____

dlaczego? _____

Uwaga: Respondent jest proszony o obiektywną ocenę /sąd/ przez postawienie w odpowiedniej linii krzyżyka /+/ i krótkie uzasadnienie.
W pytaniu drugim należy podkreślić teorię organizacji i kierowania lub pedagogiki według własnego zdania.

W Y W I A D

=====

Komendant Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Rakietowych i Artylerii im.gen.J.Bema zwraca się z uprzejmą prośbą o udzielenie pisemnego wywiadu na niżej postawione pytania.

Wypowiedzi obywatela zostaną wykorzystane jako materiał badawczy w pracy naukowej.

Za obiektywną odpowiedź z góry dziękujemy.

- A. Jednostka Wojskowa _____
- B. Zajmowane stanowisko _____
- C. Wykształcenie wojskowe _____

1. Czego WSOWRiA nie dała obywatelowi w zakresie wykształcenia, a zdaniem obywatela dać powinna? _____

2. W jakiej dziedzinie po ukończeniu WSOWRiA odczuwał obywatel niedostatek wiedzy i umiejętności? _____

3. Gdzie - zdaniem obywatela - tkwią przyczyny /źródła/ niedostatków wiedzy i umiejętności? _____

4. Co by obywatel zmienił w dotychczasowym programie kształcenia dowódcy inżyniera artylerii? _____

5. Co by obywatel proponował zmienić w kształceniu dowódcy inżyniera artylerii w perspektywie potrzeb w latach 1980-1990? _____

BIBLIOGRAFIA

=====

1. J.Bogusz,
T.Karwat: - Poradnik dydaktyczny oficera. Warszawa 1973 r.
2. J.Botnicki: - Osobowość nauczyciela w świadomości młodzieży. Katowice 1965 r.
3. J.S.Bruner: - Proces kształcenia. Warszawa 1964 r.
4. Z.Cackowski: - Problemy i pseudoproblemy. Warszawa 1964 r.
5. Z.Cackowski: - Główne pojęcia materializmu historycznego. Warszawa 1974 r.
6. Z.Cackowski: - O teorii i poznawania. Warszawa 1968 r.
7. J.Cendrowski: - Psychologia walki i dowodzenia. Warszawa 1973 r.
8. F.Engels: - Anty - Dühring. Warszawa 1948 r.
9. E.Fleming: - Unowocześniania systemu dydaktycznego. Warszawa 1974 r.
10. S.Gerstmann: - Osobowość, Warszawa 1970 r.
11. A.Greczko: - Siły Zbrojne państwa radzieckiego. Warszawa 1976 r.
12. B.Hodzik: - Metodologiczne podstawy badań pedagogicznych w wojsku. Warszawa 1962 r.
13. T.Husen: - Oświata i wychowanie w roku 2000. Warszawa 1975 r.
14. M.Iłowiecki: - Nasz wiek XX. Warszawa 1969 r.
15. H.Jabłoński: - Szkoła, nauczyciel, wychowawca. Warszawa 1972 r.
16. T.Jegorow: - Psychologia. Warszawa 1967 r.
17. J.Kaczmarek: - Uderzenie i ogień. Warszawa 1973 r.

18. A.Kiersnowski: - Historia rozwoju artylerii. Toruń 1923 r.
19. B.Kołodziejczak: - Co będzie jutro? Warszawa 1976 r. MON
20. J.Kopel: - Metodologiczne i teoretyczno-filozoficzne problemy raportów Kiesey'a. Warszawa 1969 r.
21. Z.Kosyrz: - O osobowości oficera wychowawcy. Warszawa, WAP
22. Z.Kosyrz: - Wybrane zagadnienia teorii wychowania wojskowego. Warszawa, WAP
23. Z.Kosyrz: - Podstawy wychowania kolektywnego w wojsku. Warszawa, WAP
24. T.Kotarbiński: - Traktat o dobrej robocie. Warszawa 1964 r.
25. T.Kotarbiński: - Hasło dobrej roboty. Warszawa 1968 r.
26. T.Kotarbiński: - Sprawność i błąd. Warszawa 1970 r.
27. S.Kowalewski: - Przełożony - podwładny. Warszawa 1970 r.
28. S.Kowalski: - Zagadnienie osobowości w świetle psychologii marksistowskiej. Wrocław 1956 r.
29. J.Kozielecki: - Rozwiązywanie problemów. Warszawa 1969 r.
30. K.Kruszewski: - Kształcenie w szkole wyższej. Warszawa 1973 r.
31. K.Kruszewski: - Wykład w szkole wyższej. Warszawa
32. S.Krzemień-Ojak: - Kultura . Polityka . Wychowanie. Warszawa 1972 r.
33. Z.Krzysztozek: - Uwarunkowania założenia i metody badań pedagogicznych. Warszawa 1977 r.
34. Cz.Kupisiewicz: - Podstawy dydaktyki ogólnej. Warszawa 1973 r.
35. Cz.Kupisiewicz: - Nauczanie programowe w szkolnictwie wyższym. Warszawa 1974 r.

36. Cz.Kupisiewicz - Przemiany edukacyjne w świecie. Warszawa 1978 r.
37. K.Lech: - System nauczania. Warszawa 1968 r.
38. J.Legowicz: - O nauczycielu. Filozofia nauczania i wychowania. Warszawa 1975 r.
39. L.Leja: - Materializm funkcjonalny w dydaktyce - referat. Poznań 1971 r.
40. W.Lenin: - Dzieła, tom 26. Warszawa 1953 r.
41. R.Łoś: - Artyleria Królestwa Polskiego 1815-1831. Warszawa
42. N.Łubnicki: - Nauka poprawnego myślenia. Warszawa 1965 r.
43. M.Mazur: - Historia naturalna polskiego naukowca. Warszawa 1970 r.
44. Cz.Maziarz: - Proces samokształcenia. Warszawa 1966 r.
45. T.Mądrzycki: - Psychologiczne prawidłowości kształtowania się postaw. Warszawa 1967 r.
46. M.Michalak: - Armia, zawód, moralność, Warszawa 1968 r.
47. M.Michalak: - Wartości osobowe dowódcy. Warszawa 1973r.
48. A.Mielczarek: - Z zagadnień słownictwa wojskowego. Warszawa 1976 r. PWN
49. R.Miller: - Proces wychowania i jego wyniki. Warszawa 1966 r.
50. W.Mróz: - Kierowanie i organizacja pracy sztabowej w okresie pokoju. Warszawa 1975 r.
51. H.Muszyński: - Wstęp do metodologii pedagogiki. Warszawa 1970 r.
52. Z.Mysłakowski: - Kształtowanie i doświadczenie. Warszawa 1961 r.

53. Z.Mysłakowski: - Proces kształcenia i jego wyznaczniki. Warszawa 1970 r.
54. Z.Mysłakowski: - Państwo a wychowanie. Warszawa 1935 r.
Pisma wybrane. Warszawa 1971 r.
55. B.Nawroczyński: - Zasady nauczania. Warszawa 1961 r.
Pisma wybrane. Warszawa 1971 r.
56. L.Niebrzydowski: - Wpływ motywacji na uczenie się. Warszawa
57. K.Nóžko: - Zagadnienia współczesnej sztuki wojennej. Warszawa 1973 r.
58. W.Okoń: - Elementy dydaktyki szkoły wyższej. Warszawa 1971 r.
59. W.Okoń: - Podstawy wykształcenia ogólnego. Warszawa 1967 r.
60. W.Okoń: - Proces nauczania. Warszawa 1965 r.
61. W.Okoń: - Słownik pedagogiczny. Warszawa 1976 r.
62. Z.Pachucy: - "Niektóre problemy kształcenia osobowości oficera wojsk inżynieryjnych". Warszawa, ^{PNW}nr 12/75
63. J.Pieter: - Metodologia pracy naukowej. Katowice 1965 r.
64. Z.Pietrasiński: - Twórcze kierownictwo. Warszawa 1975 r.
PWN
65. Z.Pietrasiński: - Myślenie twórcze. Warszawa 1969 r.
66. Z.Poleski: - Model osobowy dowódcy, "PWL" nr 9/64
67. Z.Poleski: - Wprowadzenie do psychologii osobowości, WAP
68. M.Porwit: - Duch żołnierski. Warszawa 1935 r.
69. Z.Putkiewicz: - Uczenie się i nauczanie. Warszawa

70. J.Rudniański: - Uczelnia i ty. Warszawa 1975 r.
71. J.Rudniański: - Nauka: twórczość i organizacja. Warszawa 1976 r.
72. S.Rubinsztein: - Myślenie i drogi jego poznania. Warszawa 1962 r.
73. M.Sidor: - System oceny osobowości dowódcy. Warszawa 1975 r.
74. S.Słomkiewicz: - Nauczanie algorytmiczne a psychologiczna teoria czynności. Warszawa
75. H.Smarzyński: - Zagadnienia dydaktyki szkół wyższych. Warszawa
76. J.Sośnicki: - Istota i cel wychowania. Warszawa 1964 r.
77. J.Sośnicki: - Podstawy wychowania państwowego. Warszawa 1933 r.
78. B.Suchodolski: - Podstawy wychowania socjalistycznego. Warszawa 1967 r.
79. B.Suchodolski: - O pedagogikę na miarę naszych czasów. Warszawa 1958 r.
80. B.Suchodolski: - Labirynty współczesności. Warszawa 1972 r.
81. B.Suchodolski: - Rola wychowania w społeczeństwie socjalistycznym. Warszawa 1967 r.
82. S.Swebodzki: - Wprowadzenie do psychologii wojskowej, WAP
83. W.Szczerba: - Zarys pedagogiki wojskowej. Warszawa 1962 r.
84. J.Szczepański: - Elementarne pojęcia socjologii. Warszawa 1963 r.
85. J.Szczepański: - Odmiany czasu teraźniejszego. Warszawa 1973 r.
86. J.Szczepański: - Refleksje nad oświatą. Warszawa 1973 r.

87. J.Szczepański: - Rzecz o nauczycielach wychowujących w społeczeństwie socjalistycznym. Warszawa 1975 r.
88. J.Szczepański: - Szkice o szkolnictwie wyższym. Warszawa 1976 r.
89. E.Wilson: - Wstęp do badań naukowych. Warszawa 1964 r.
90. J.Zakrzewski: - Wybrane zagadnienia z dydaktyki wojskowej. Warszawa ASG, 1974 r.
91. B.Zawadzki: - Wstęp do teorii osobowości. Warszawa 1970 r.
92. J.Zieleniewski: - Organizacja badań naukowych. Warszawa 1975 r.
93. J.Zieleniewski: - Organizacja i zarządzenie. Warszawa 1975 r.
94. S.Zinowiew: - Proces dydaktyczny w radzieckiej szkole wyższej. Warszawa 1971 r.
95. W.Zaczyński: - Praca badawcza nauczyciela. Warszawa 1963 r.
96. Prace zbiorowe: - Artyleria i rakiety. Warszawa 1972 r.
- Idea, algorytm, decyzja, MON. Warszawa 1975 r.
- Jeśli nie nastanie pokój. Warszawa 1971 r.
- Marksizm-leninizm o wojnie i wojsku. Warszawa 1964 r.
- Materiały na II międzyuczelnianą konferencję naukową z zakresu innowacyjnej dydaktyki wyższej szkoły wojskowej WSOWR. Wrocław 1977r.
- Metodologiczne problemy teorii i praktyki wojskowej. Warszawa 1971 r.
- Nauka własna studenta. Warszawa 1976 r.
- Psychologia i pedagogika w wyższej szkole wojskowej. Warszawa 1973 r.
- Pedagogika. Warszawa 1975 r.
- Podstawowe dokumenty i materiały XVIII Plenum KC PZPR, 4.09.1975 r.
- Perspektywiczny model studiów w szkolnictwie wojskowym. Insp.Szkol.1974 r.
- Postęp naukowo-techniczny a przeobrażenia w sztuce wojennej, MON. Warszawa 1975 r.
- Technologia kształcenia, cz.VI i VII. Poznań 1975 r.
- System dydaktyczny. Warszawa 1972 r.
- Uczyć się żyć. UNESCO, Paryż 1972 r.
- Współczesna uczelnia, WAP
- Wzorowy system przygotowania nowoczesnego dowódcy. Warszawa, ASG 1975 r.

- Założenia i tezy raportu o stanie oświaty. Warszawa 1973 r.
- Zasady działania kadrowego w Siłach Zbrojnych PRL, MON. Warszawa 1976 r.
- Żołnierz i wojna. Warszawa 1973 r.
- "Życie szkoły", nr 10/75. Toruń, WSOWRIa.

Wydrukowano w 5 egz.

Egz. nr 1-5 ASG

Wykonał : płk R.Urliński - tel. 193-03

Druk. Sz.Z dnia 10.11.1978 r

Nr masz. Pf 1550

- Wykaz nazwisk i stopni wojskowych w Biuletynie
 - Wojskowym 1973 r.
 - Biuletyn Wojskowy w Biuletynie 1973 r.
 - Wykaz nazwisk i stopni wojskowych w Biuletynie
 - Wojskowym 1973 r.

Wydrukowano w 5 egz.
 egz. nr 1-5 426
 Wykonano: pfr R. Urliński - tel. 103-03
 Druk 22.5 dnia 10.11.1978
 Nr masz. P/1580

